

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 48

בס"ד. כ"ב סיון תשע"ח

בגליון :

ב' נודע לי שביום ד אפטר מן העולם ביו' שנשאו בניי'

התבטאות מדהימה ממנהר"י אסאד על יום הסתלקותו, אגרת אל ר'
יהודה אדוט, תאריכי נישואי צאצאיו, אגרת מר' מרדכי אסאד - מהרב
שלמה וייס

י' שנתו האחרונה ופטירתו של רבי יהודה אסאד

פעילותו בשנה האחרונה לימי חייו, התשובות והאגרות האחרונות שלו,
אשכבתא דרבי - פטירתו, הלוייתו והכתרת בנו, תמונתו שנעשתה לאחר
הסתלקותו, מספד גדול - ההספדים עליו, התגלותו לגדולי ישראל לאחר
הסתלקותו - מהרב **שלמה וייס**

אגרות ותעודות ממנהר"י אסאד - לר' שלמה יהודה פריד (יא-יב), אל ר'
אהרן ביכלר (יב-יד, טז, כז-כח), אל ר' דוד יהודה פולק (יז), אל בנותיו (יח-
יט), אל ר' דוד ביכלר (יט-כ), אל ר' עזריאל הילדסהיימר (כו-כז, לג), אל ר'
יצחק משה אסאד וממנו (יג-יד, טו-טז, כח-כט)

סב' 'מספד יהודה'

קטעים מהספדו של רבי יעקב קאפל קרויס אב"ד אטש על מהר"י אסאד

עג' הספד על רבי יהודה עללענבאגען [אסאד]

מכתב יד רבי יצחק הלוי קאניג ממעזא טור - ירושלים

פ' תעודות ממנהר"י אסאד

המלצה לרבי ברוך עקפעלד אב"ד טשז / תעודת 'מוריני' לתלמידו ר'
מרדכי בריל משימלויא / תעודה לר' שמעון קוטנא מסערדאהעל

הגליון מוקדש לזכרו של
הגה"ק רבי יהודה אסאד זי"ע
אב"ד ור"מ סערדאהעל, בעל שו"ת מהרי"א
לקראת היוםא דהילולא
כ"ג סיון תרכ"ו

כמקובל שהועתקו ספרי קבלה בכת"י אף לאחר שנדפסו כיון שהיו נדירים, וכמו שנכתב בשער הדפוס השני [ירושלים תרמ"ג]: 'נדפס רק פעם אחת בלובלין בשנת שע"ג... והרבה מחפשים אותו כמטמונים ואין להשיגו אף אחד במדינה כי כבר ספו תמו'. [בתוך הספר כתוב שהחלק השני נדפס כבר בשנת שמ"ז].

כתב היד נמצא בזמנו אצל אחת מצאצאי רבנו, נכדת רבי משה ואזנר מסערדאהעל חתנו הצעיר של רבנו. בעלת הספר אמרה שאביה שמר על הספר מכל משמר משום שיש בתוכו כת"י של רבנו, ולכן הספר חייב לישיאר במשפחה. בעלת הספר השאילה בזמנו את כתב היד לשאר בשרה רבנו בעל ה'שבט הלוי'. יום אחד נכנס לקבל את פניו ת"ח אחד, וכשראה את הספר על שולחנו, שאלו עליו ועל מחברו. בעל השבט הלוי השיבו שזה סדר עבודת יום הכפורים להרמ"ק, ופנה לת"ח ושאלו: 'האם ראייתם את ההערה שבתוכה?!'.

[במאמר מוסגר: בקבלי פניו של בעל 'שבט הלוי' ביום י"ג סיון תשס"ד הוא דיבר ארוכות על המהרי"א, ואמר לי שהוא הכיר את בתו של רבנו מרת מאלי [מרים] ואזנר שהיתה זקנה קרובה לגיל מאה, והיה נכנס אליה בהיותו בסערדאהעלי לומר לה גוט שבת. ושבעלה - חתנו של רבנו - רבי משה ואזנר היה דוד זקן שלו, והיה לו את סידור האר"י של רבנו, את פנקס המוהל ואת סכין המילה של רבנו. רבי משה ואזנר סיפר לו בשם רבנו שבלמדו בניקלשבורג אצל המהר"ם בנעט לא הורשו הבחורים ללכת לישון, והיו קושרים להם כר מאחורי ראשם שאם ירדמו יפלו על הכר].

יצוין שאף שרבנו לא כתב בדרך כלל בכתב רש"י, אבל מצאנו אגרת ממנו שנכתבה כולה בכתב רש"י רהוט. צילומה נדפס ב'ספר הזכרון לקהלת דונאסרדהלי' עמ' 94. האגרת מופנית לרבי יהודה אדוט מוויען, ובה מברכו רבנו בברכת השנים לקראת ראש השנה תרכ"ד. רבי יהודה אדוט נולד בשנת תקל"ד בקושטא. גר בוויען. מוזכר באגרתו של רבי אברהם אליעזר הלוי אב"ד טריאסטי אל מרן החתם סופר שנכתבה ביום ז' ניסן תקפ"א [נדפסה ב'איגרות סופרים' כתבי החת"ס אגרת נט]. כן הוא מוזכר בשער ספר 'קנאת ציון' שנדפס באמשטרדם תר"ו: "וגדול המקנא אשר קנא לאלדיו ויתן לכסף מוצא למען דפו"ס את ישראל זה ספר קנאת ציון למען יפצו מעינותיו חוצה, דין הוא הדר, בקדש נהדר, אוהב התורה ולומדיה, למחזיקים בה ותומכיה, יראת ה' היא אוצרו, הגביר החכם המרום, אור יומם, כמוהר"ר **יאודה ליאון אדוט** נר"ו אשר איתן מושבו בעיית ווין יע"א, יה"ר זכות התורה תהיה לו למגן וצנה הוא ובניו כל הימים דור ישרים יבורך, כיר"א". כן הוא מוזכר בהקדמת הרב רבי **ראובן ברוך** חכם דק"ק ספרדים בוויען לספר 'ברכי יוסף' מהדורה שניה (ווינא תר"כ) בתוארים: "איש חיל רב פעלים צדיק תמים סיניור **ליאון יהודא אדוט** נר"ו". נפטר בן צ"ה שנה ביום ה' אדר תרכ"ט ומנו"כ בוויען. רבנו הכירו כנראה מתקופת

שהייתו בקיץ תרכ"ג במרחץ באדען שליד וויען. וזה לשון האגרת:

בעזה"י יום ו' עש"ק תצא [י"ג אלול] תרכ"ג לפ"ק סערדאהעל

בעז"י יום ו' עש"ק תצא חכ"ג לפ"ק סערדאהעל
 במיפק שתא, מעילא לתתא, מקור הברכה, מראש מקדש,
 מרום עליון, אחת ושבע=ברכות יחולו לראש כד"ק
 איש חי רב פעלים ה"ה ידיד נפשי וידיד נפש כל חי רב חביבי
 מחזיק בעץ חיים החכם השלם כבוד שמו הקדוש ע"ה יהודה
 אדוט נ"י כד"ק בלומנא יחיה
 אחרי שים שלום טובה וברכה ואני תפלה לך שמע ד' קול יהודה
 יהיו לבן אמרי פי והגיון לבי לפניך מה שאני מבקש רחמין
 על עבדך בן אמתך יהודה אדוט בראש השנה הבעל
 כתבה וחתמהו בספרך של צדיקים לאלתר לחיים טובים
 ארוכים ומתקנים חדש בשאר געוירין יחליף כח ברב אונים
 חזקה ואמצה שיהיה בריא אולם לעבודתך ולעשות חסד
 משפט ולדקה עוד רבות בשנים ככתוב איך ימים אשבעה
 ואראהו בישועתי אכ"ר ט"ס ידיד נפשו ואהבו הכלמן
 הדש"ת ה"ק יהודה אדוט רב פה ק"ק סערדאהעל יע"ה
 במדינת אונגארין
 וצא יחיה קיימא ופליא חסד וברכה תתת
 עמו נחמיה בן נחמיה ופליא חסד וברכה
 קיימא ופליא חסד וברכה יחיה ופליא חסד וברכה
 משפט נחמיה בן נחמיה ופליא חסד וברכה

במיפק שתא, מעילא לתתא, מקור הברכה, מראש מקדש,
 מרום עליון, אחת ושבע=ברכות יחולו לראש איש חי רב
 פעלים ה"ה ידיד נפשי וידיד נפש כל חי רב חביבי מחזיק
 בעץ חיים החכם השלם כבוד שמו הקדוש מ"ה יהודה אדוט
 נ"י צדיק באמונתו יחיה

אחרי שים שלום טובה וברכה, ואני תפלה, לך, שמע ד' קול יהודה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך מה שאני מבקש רחמין על עבדך בן אמתך יהודה אדוט, בראש השנה הבע"ל כתבה וחתמהו בספרך של צדיקים לאלתר לחיים טובים ארוכים ומתקנים, חדש בשאר געוירין, יחליף כח ברב אונים, חזקה ואמצה שיהיה בריא אולם לעבודתך ולעשות חסד משפט וצדקה עוד רבות בשנים ככתוב אורך ימים אשבעה ואראהו בישועתי אכ"ר.

נאם ידיד נפשו ואהבו הנאמן הדש"ת

הק' יהודה אדוט רב פה ק"ק סערדאהעל יע"ה במדינת אונגארין

וכאשר יקרתי בעיניו הבדולחים נכבדתי בהיותי עמו במחיצתו כן תיקר נא נפשי גם עתה בעיניו לכבדיני בחתימת ידו הקדושה ולהודיעני משלומו

נאם ידידי מוקירו ומכבדו אוה"ה הדש"ת

לעצם הענין, מה שכתב רבנו שנודע לו שביום ד' יפטר מן העולם. אף שהגמרא במסכת פסחים (דף נד ע"ב) אומרת תנו רבנן שבעה דברים מכוסים מבני אדם אלו הן יום המיתה וכו', מכל מקום מבואר בגמרא במסכת שבת (דף ל ע"א) שאף שגזרה היא מלפני הקב"ה שאין מודיעין קצו של בשר ודם ואין מודיעין מדת ימיו של אדם, אבל באיזה יום בשבוע הוא יפטר מצאנו שמודיעים. והטעם הוא כמו שכתב שם המהרש"א בחידושי אגדות, וזה לשונו: הודיעני ה' קצי כו', ר"ל קיצו של אדם ממש שנגזר עליו מיום הולדו כמה שנים יחיה ובאיזה חודש ויום שימות באותה שנה,

ואמר לו גזירה היא מלפני שאין מודיעין כו', מטעמא שיהיה כל ימיו בתשובה, שכל שעה וכל יום וכל שנה הוא זמן מיתתו, ואילו היה יודע זמן מיתתו ממש לא היה שב עד קרוב לאותו זמן. ושוב בקש גם שלא הודעתני קיצי ממש ובאיזו שנה וחדש ויום הודיעני מיהת מדת ימי, דהיינו באיזה זמן מהשנה כי יש ימים ארוכים בשנה ויש קצרים דהיינו מדת הימים שיהיו באותו זמן שאמות, דהשתא מיהת כל שנה ושנה יהיה בתשובה באותן מדת הימים שיודעו, ואמר לו שגם זה גזירה היא מלפני מטעמא דלעיל, דלא יהיה זה כל ימיו בתשובה רק בכל שנה באותן מדת הימים, וכמו שאמר שלמה כי גם לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים וגו'. ושוב בקש דלכל הפחות אדע מה חדל אני, דהיינו שלא אדע איזה שנה וחדש ויום לפי הגזירה מהלידה, גם באיזה מדת הימים שיהיו באותו זמן, אבל אדע באיזה יום מהשבוע, דהשתא מיהת כל שבוע יהיה בתשובה באותו יום וקרוב לו, וזה הודיע לו כי בשבת תמות כו'. עכ"ל.

ובספר 'עץ הדעת טוב' לרבינו חיים ויטאל זצ"ל (פרי תולדות על הפסוק [בראשית כז ב] לא ידעתי יום מותי) כתב וז"ל: ואגב אורחיה ירמוז כי הצדיק ובפרט הנביאים יודעים זמן מיתתם, ומה שנעלם מהם אינו אלא פרטות היום עצמו, כמ"ש ז"ל על דוד המלך כשאמר הודיעני ה' קצי, וז"ש לא ידעתי יום מותי, כי זמן המיתה ידעתי אבל היום בפרטות נעלם מכל נברא. עכ"ל.

לפי האמור שרבינו ידע שביום ד' בשבוע יפטר מן העולם, ואכן רבנו נפטר באור ליום ד' כ"ג סיון תרכ"ו, מובן מה שכתב בן רבנו וממלא מקומו רבי **אהרן שמואל אסאד** בהקדמתו ל'תשובות מהרי"א' ח"א (לעמברג תרל"ג) בתיאורו את פטירת אביו בזה הלשון: 'אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי, כי גם בלילה אשר נפטר עוד כתב אגרת לעשות שלום בעולם, והיה אז כמו שתי שעות אחר חצות, כי כך היה דרכו בקודש מימיו לא עבר עליו חצות לילה בשינה רק עמד על רגליו ולמד והשיב לשואלו דבר. אחרי כן כמו ג' שעות אחר חצות אמר לבי, והקיץ לזוגתו אמי הצדקת הרבנית ז"ל, ואמר לה: 'הלב עמד ופסק ממהלכו והשמים התקדרו עבים, ה' **אמר לי עלה אלי**, בין להקת אראלים שם אושיבך!' ואחרי רגעים מועטים כרביע שעה שב רוחו אל אלי.

וכן מה שכתב נין רבנו רבי **יהודה גולדשטיין** בתולדות מהרי"א שבהקדמה לספר דברי מהרי"א על בראשית (מיהאלעוויטץ תרצ"א) עמ' מ: 'א"ז הגי' ז"ל... וביום לפני פטירתו למד עוד עם תלמידיו שיעורין כסדרן, ואחרי אשר **ידע צדיק יום פטירתו** וכי בא עתו לעלות השמימה, מיהר את למודו ועזב את פלפולו כדרכו בקודש למען יוכל למהר את המסכת. ובלילה ראה עוד את המכתבים הנשלחים לו והעריך עוד מכתב... ובתוך כתיבתו וכבר היה לערך שעה ב' בלילה נפל עטו מידו וצעק עד כאן תחום שבת, ואשתו ע"י צעקתו (נרדמה ממשנתה) [הקיצה משנתה] ואמר לה כי

אינו מרגיש עצמו בטוב ונראה לו כי לבו פסק מלדפוק, וכאשר רצתה לילך אחר הרופא אמר לה כי לא נחוץ ולחנם היא, כי אחרי אשר בא העת להתפרד מהעלמא דשיקרא. וזה היו דבריו האחרונים, ומיד כחצי שעה אח"כ עלתה נשמתו הקדושה בשמים בכ"ג סיון בשנת תרכ"ו.

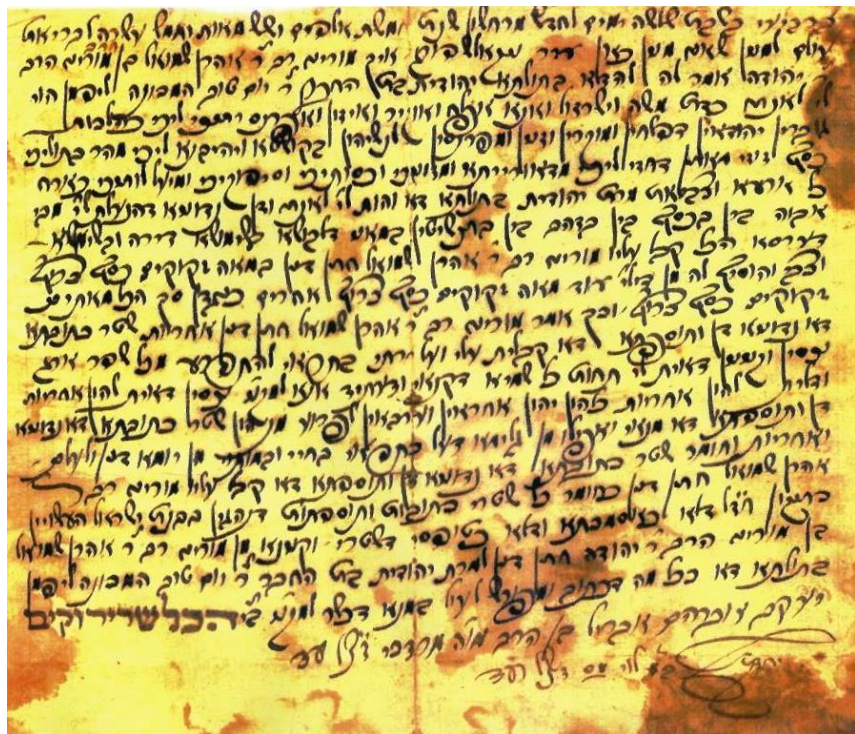
ומה שכתב רבנו: 'ביום שנשאו בניי' [כך צריך לקרוא, ולא 'בנים', כך אמר לנו הג"ר יצחק ישע"י וייס אב"ד נוה אחיעזר]. כוונתו שבניו, היינו ילדיו, נשאו ביום רביעי. ואכן מצאנו שלפחות שלשה מילדיו נשאו ביום רביעי.

א) בנו רבי אהרן שמואל התחתן ביום **רביעי** ג' חשוון תרט"ו עם מרת יהודית בת רבי יו"ט ליפמן גלזר מניקלשבורג [על מה שאירע בחופתם ראה באגרתו מיום כ' כסלו תרט"ו לרבי עזריאל הילדסהיימר שנדפסה בשו"ת 'שאלת שמואל' סי' ה]. כך עולה מנוסח כתובתו הנדפסת בזה לראשונה [צילומה נדפס ב'פנקס המוהל חתם סופר' עמ' תרפב]:

ברביעי בשבת שלשה ימים לחדש מרחשון שנת חמשת אלפים ושש מאות וחמש עשרה לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן עיר ניקאלשפורג איך מורינו רב ר' **אהרן שמואל** בן הרב מורינו הרב ר' **יהודה** אמר לה להדא בתולתא **יהודית** בת החבר ר' **יוס טוב** המכונה **ליפמן** הוי לי לאנתו כדת משה וישראל ואנא אפלא ואוקיר ואיזון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכות גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין לנשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא ומזוניכי וכסותיכי וסיפוקיכי ומיעל לותיכי כארח כל ארעא וצביאת מרת **יהודית** בתולתא דא והות לי לאנתו ודן נדוניא דהנעלת לי מבי אבזה בין בכסף בין בזהב בין בתכשיטין במאני דלבושא בשימושא דירה ובשימושא דערסא הכל קבל עליו מורינו רב ר' **אהרן שמואל** חתן דגן במאה זקוקים כסף צרוף וצבי והוסיף לה מן דילי עוד מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן סך הכל מאתים זקוקים כסף צרוף, וכך אמר מורינו רב ר' **אהרן שמואל** חתן דגן אחריות שטר כתובתא דא נדוניא דן ותוספתא דא קבלית עלי ועל ירתי בתראי להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא דקנאי ודעתיד אנא למקני נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כלהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר כתובתא דא נדוניא דן ותוספתא דא מנאי ואפילו מן גלימא דעל כתפאי בחיי ובמותיי מן יומא דגן ולעלם, ואחריות וחומר שטר כתובתא דא נדוניא דן ותוספתא דא קבל עליו מורינו רב ר' **אהרן שמואל** חתן דגן כחומר כל שטרי כתובות ותוספתות דנהגין בבנת ישראל העשוין כתיקון חז"ל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מן מורינו רב ר' **אהרן שמואל** בן מורינו הרב ר' **יהודה** חתן דגן למרת **יהודית** בת החבר ר' **יוס טוב** המכונה **ליפמן** בתולתא דא ככל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למיקני בי **הכל שריר וקים**

יעקב אברהם אבריל בן הרב מו"ה **מרדכי** זצ"ל עד [בנו של מהר"ם בנעט]

יחזקאל ב"מ לוי מס זצ"ל עד

(ב) בתו מרת שרל נישאה לרבי אהרן ביכלר ביום **רביעי** אדר"ח תמוז תר"כ. כך עולה מהרישום במטריקל הנישואין של סערדאהעלי (עמ' 9 רישום מס' 129): החתן אהרן ביכלער בן דוד וגולדא מפאסטא בן 24. הכלה זאלי אסאד מסערדאהעלי בת יודא ואסתר בת 20. הנישואין התקיימו בסערדאהעלי ביום 20 ליוני 860, מסדר הקידושין רבי יהודה אסאד.

באגרת מרבנו מיום י"א טבת תרכ"א לתלמידו רבי מרדכי מרגליות רב בקירכבערג [נדפסה בספר 'זכרון יצחק' ב"ב תשל"ט עמ' נה-נה. ובקונטרס 'עטרת זקנים' לונדון תשנ"ג עמ' לא-לג. וראה תשובות רבנו חיים"ד סי' רד] הוא כותב וז"ל: 'ענין השו"ת ע"ד מקוה טהרה בחדש תמוז קבלתי, בעת ההיא רבו טרדותי בעסקי בנישואי בתי הא"ח מרת **שרל** תחי', ואמרתני בודאי מני אז כבר השיג מעלתך תשובה נכונה ממר אביו ידי"נ הרב [רבי ישראל דוד מרגליות] הגאב"ד דק"ק פעזינג ני"י.

(ג) בתו מרת פרומט נישאה לרבי חיים ליב וויינר ביום **רביעי** ג' אדר שני תרכ"ב. כך כותב רבנו במכתבו לחתנו רבי אהרן ביכלר שהדפסתי ב'עלי זכרון' 34 עמ' לב: 'הנני מבשר טוב לכם אהוביי בניי שתחי' כי קבענו בעזה"י זמן יום נשואי בתי הבתולה הכלה מרת **פרומט** תחי' עב"ג אחד מתלמידינו הב' חתן המופלג מו"ה **חיים ליב וויינר** ני"י, ביום ד' ג' אדר שני הבע"ל למז"ט ברצות ד' ית"ש ויגמור

בעדינו לטובה ולברכה לששון ולשמחה'. ואכן כן נרשם במטריקל הנישואין של סערדאהעלי (עמ' 11 רישום מס' 170): החתן י' [ואכיס] ליאופולד וויינער בן 23 מסערדאהעלי. שם האב: וויינער [אביו כבר נפטר ואולי לכן לא נרשם שמו הפרטי] שם האם: פאני [פראדל]. הכלה פאני [פרומט] אסאד מסערדאהעלי בת יודא אסאד ואסתר בת 19. הנישואין התקיימו בסערדאהעלי ביום 5 מרץ 862, מסדר הקידושין רבי יהודה אסאד.

נישואי בתו הבכירה מרת הינדל עם רבי יונה רייכהארט התקיימו בתחילת שנת תר"ח [ראה 'עלי זכרון' 31 עמ' נח]. אין אנו יודעים לעי"ע את התאריך המדויק.

בת רבנו מרת טשארנא נישאת לרבי מרדכי בשיץ ביום 4 פברואר 858 שזה יוצא יום חמישי כ' שבט תרי"ח. יתכן שהנישואין היו ביום רביעי ונרשמו למחרת. וזה לשון רישום הנישואין במטריקל הנישואין בסערדאהעלי (עמ' 7 רישום מס' 103): החתן מרדכי בשיץ בן דוד [על מצבתו שנדפסה בהגדת 'אש דת יהודה' עמ' שנה רשום ששם אביו: פלק] בשיץ מסערדאהעלי בן 26. הכלה פאני טוני אסאד בת יודא אסאד בת 20. הנישואין התקיימו בסערדאהעלי ביום 4 פברואר 858. מסדר הקידושין רבי יהודה אסאד.

נישואי בן רבנו רבי מרדכי היו לכאורה כעשרה ימים לאחר נישואי אחותו טשארנא, ביום ראשון או שני א' או ב' דר"ח אדר תרי"ח. כך עולה ממכתבו אל רבו רבי עזריאל הילדסהיימר בו הוא מזמינו לחתונתו שתתקיים בר"ח אדר תרי"ח. [צילום כתי"י קיבלנו מהרב מאיר הילדסהיימר, החלק ההלכתי ותשובת רע"ז נדפסו בשו"ת רבי עזריאל חיו"ד סי' קסט]. וזה לשון רבי מרדכי במכתבו:

[רבי מרדכי כתב בתאריך המכתב: יום ד', ושכח לכתוב לאיזה שבוע או לאיזה חודש, רבי עזריאל כתב על המכתב: 'עש"ק משפטים' שזה יוצא כ"ח שבט, זהו או תאריך קבלת המכתב, או תאריך תשובתו שהיתה מיד אחר קבלת המכתב, כמו שענה רע"ז למכתב הבא של רבי מרדכי מיום ט' תמוז תרח"י, בה הוא כותב אל רע"ז: 'אחדש"ה באתי להודיע למעלת הדרי"ג נ"י שכבר הי' יום חתונתי למז"ט, ובלתי ספק נודע לו מאגרת שכתבתי לו עבי"ד [-על בי דואר] איינלאדונג שרייבען [-מכתב הזמנה] שכתבתי למעלתו נ"י, אבל לא זכיתי לתשובתו, ולמה לא אדע ותמה' קראתי'. וע"ז עונה רע"ז ביום י"ט תמוז תרי"ח: 'השיבותי לו תיכף ומיד אחר שקבלתי מכתבו ע"י בי דואר וגם הכינותי לו מיד ספר א' לדורן דרשה ולא הי' לי עד עתה נוסע לשלוח לו'].

בע"ה יום ד' פה ס"ה והי' ד' למלך על כל הארץ [תרי"ח] לפ"ק

קול רנה ושמחה באהלי צדיקים, השמים יזלו וברכה מריקים, והי' כפתם רעננה כגנות עלי אפיקים, לשנות אין מספר ולימים רחוקים, הי"ה אדמ"ו הגאון המובהק והמפורסם הרב החכם הכולל כש"ת מ' **עזריאל הדה"מ** נ"י אבדק"ק אי"ש

הן קרוב יום אפריוני יום חתונתי למז"ט אי"ה, ואבוא למחוז חפצי, ורחש לבי דבר

[illegible]

אכתוב לאמ"ו הגאון

אדרעססע שלי ה' אבעראבינער שיט ס"ה פיר ה' מארקוס אסצוד.

בנו הצעיר של רבנו רבי יצחק משה התחתן אחרי פטירת הוריו בשנת תרל"א, ראה 'עלי זכרון 43 עמ' יז. וכן בתו מרת מרים נשאת לאחר פטירתו לרבי משה ואזנר. מתי נישאת בתו מרת בילא אשת רבי ליב שינמן [שנישאת בחייו] אין לנו יודעים לע"ע.

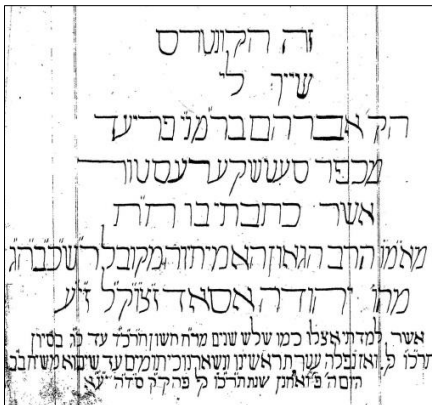
הרב שלמה וייס

מכון זכרון - בני ברק

שנתו האחרונה ופטירתו של רבי יהודה אסאד

לקראת יום פטירתו ה-קנ"ב של א"ז רבנו יהודה אסאד זצוק"ל שיחול ביום רביעי כ"ג סיון הקרוב, נסקור בזה את האירועים משנתו האחרונה שהגיעו אלינו ידיעות עליהם, תשובותיו ואגרותיו האחרונות, תיאור פטירתו ומסע הלווייתו וההספדים עליו. מובן מאליו שסקירה זו אינה מתיימרת להיות מושלמת, מה גם שברוב התשובות שנדפסו בספרו 'תשובות מהרי"א' לא נדפס תאריך, כך שהרבה תשובות שנכתבו בשנתו האחרונה אין אנו יודעים עליהם שנכתבו אז.

דרשת שבת שובה תרכ"ו

ראש השנה של שנת תרכ"ו חל בימים חמישי ושישי. למחרת בשבת פרשת האזינו ג' תשרי תרכ"ו 'שבת תשובה' דרש רבנו בסוגיא **דמקלקל בחבורה** [שבת דף קו ע"א]. פלפולו הועתק ע"י תלמידו ה' **אברהם פריעד** מכפר סעטש-קערעסטור שלמד אצל רבנו מר"ח חשון תרכ"ד ועד לפטירתו, ונדפס ביחידושי יהודה יעלה זכרון אהרן שמואל' (ברוקלין תשס"ב) עמ' ה-ז 'מה שדרש אמ"י הגאון רשכב"ה מהרי"א זצ"ל בשבת תשובה

תרכ"ו לפ"ק". בדבריו מזכיר רבנו מחידושי רבו "והקשה מורי הגאון החר"ף מו"ה **אהרן סודיטץ** זצוק"ל וכו'". יצויין שבנושא של דרשתו הוא עוסק גם בתשובותיו חאו"ח סי' קפח וסי' ריב. וראה גם בחי"ד סי' רמט, רנח.

ו' תשרי תרכ"ו

ביום שלישי ו' תשרי תרכ"ו הגיעה לרבנו אגרת מבנו רבי **אהרן שמואל אסאד** אב"ד קאטה ובו בשורה טובה, וגם שאלה הלכתית איך לתקן ספר תורה שגג אות הה' בשם הקודש נחלק לשנים. רבנו עונה לו מיד, וכדרכו מוסיף לו מברכותיו, התשובה נדפסה בספר תשובותיו (חי"ד סי' שה) וזה לשון פתיחתה וסיומה:

בעה"י יום ג' דעשיית [ו' תשרי] תרכ"ו לפ"ק סי"ה.

חיים ושלוש וכל טוב, יפתח ה' לך את אוצרו הטוב, לאהובי בני הרב המאה"ג מופלג ומפורסם בתו"ר ובמעשים כש"ת מו"ה **אהרן שמואל** נ"י האבד"ק קאטה יע"א ע"ז הרבנית הצנועה ת"י עכ"י"ח.

גי"ה קבלתי בזו השעה ושמחתי על הבשורה טובה וכן תבשרו גם אתם מאתנו תה"ל כה יתן ה' וכה יוסיף לנו כח ועצמה יאזרינו חיל לעבודתו ותורתו הק' וזכות הרבים יעמוד לנו א"ס.

ע"ד הס"ת שאות ה' בשם העצם ב"ה נחלק הגג למעלה ע"י קפיצת הדיו...

ואין עת פנאי להעלות ארוכה הכ"ד אביך החותם בברכה כנפשך ונפשינו הדש"ת.

הק' יהודאסאד.

ז' תשרי תרכ"ו

למחרת ביום רביעי ז' תשרי תרכ"ו נזקק רבנו לעשיית שלום בקהלתו בין רבי **יעקב עהרענטהאל** [כנראה בן יצחק ופראדל נפטר ט"ז שבט תרס"ב ומנו"כ בסערדאהעלי מצבה מס' 1368 ליד אשתו מרת רבקה בת משה שמואל ובילה נפטרה ח' ניסן תר"ן] לבין רבי **שלום בער שטערן** שהיה אז ראש הקהל בסערדאהעלי ולאחר מכן דיין ורב"ד שם. לתועלת הענין ראה רבנו שעדיף שאחד מתלמידיו יכתוב אגרת בפקודתו לרבי יעקב עהרענטהאל לבקשו שילך ויפייס את רבי שלום בער שטערן עוד לפני יום כפור, וכיון שרבנו הקפיד מאוד על נוסח המכתב הוא לא חס על טרחתו וכתבה בכתב ידו בלי חתימה על מנת שאחד מתלמידיו יעתיקנו ויכתבנו בפקודתו. האגרת עם צילום כתב היד נדפסה ב'עלי זכרון' 42 עמ' לד.

י"א תשרי תרכ"ו

ביום ראשון, למחרת יום הכפורים, כתב רבנו כתב 'מורינו' לתלמידו רבי **שלמה יהודה ליב פריעד**. נולד ביאלע בשנת תר"ז לאביו רבי מאיר פריעד-באסקאוויטץ אב"ד יאלע-באגעדא תלמיד החת"ס [נפטר בשנת תר"ט, ע"ע 'אישים בתשובות חת"ס' סי' שפט, 'החת"ס ותלמידיו' עמ' שח. בספר תשובותיו של רבנו ישנן שלש תשובות אליו: חיו"ד סי' קג, קכג, רפח] ולאמו מרת האנעלע לבית שפיצר. תלמיד אביו, רבנו ורבי עזריאל הילדסהיימר באייזנשטאט. חתן רבי יצחק ד"ר במברגר אב"ד קעניגסבערג. כיהן כרב ב-מייסנהיים, בערנבורג, ראטיבור, ומשנת תרמ"ט באולם שבמדינת וירטמברג עד לפטירתו ביום ט' שבט תרס"ו ושם מנו"כ. הוציא לאור מכת"י את 'ספר היסודות', עניני חכמת הטבע, שחברו בלשון ערבי החכם ר' יצחק בר שלמה הישראלי ונעתק ללשה"ק ע"י החכם ר' אברהם בר שמואל הלוי חסדאי, עם הערותיו ומבוא גדול באשכנזית [דראהביטש תר"ס]. תעודת ה'מורינו' נדפסה בקובץ 'כרם שלמה' באבוב [שנה יב (תשמ"ט) קונטרס ח' (קיח) עמ' מה], וזה לשונה:

בעזה"י.

שלמ"ה יהי' כעדי' על עדר צאן קדשים בחורי בני ישראל המקשיבים לקולן של סופרים, ה"ה אהובי תלמידי הותיק הבחור מופלא חרוץ ושנון בתורה, מלא ברכה ביראת ה' טהורה, כש"ת כ"ה **שלמה ליב פריעד** נ"י עץ עושה פרי קודש לה' הוא בן לאותו צדיק הגאון המנוח מו"ה **מאיר בו"ו** [=באסקאוויץ] זצלה"ה שהי' אבד"ק יאליי, ופרי צדיק

ישוה לו מחזיק בעץ חיים ושלב מים חיים בש"ס ופוסקים ביגיעה ושקידה רבה אמונתו כל משך זמן העבר אשר עשה פה עמנו ושלב מים שלנו לן בעומקה של הלכה בחידודו וליבנו וחרד על דבר ה' כאשר אהבתי, ע"כ רצתה נפשי בו ואחלק לו מכבודה של תורה, כי ישלח לו השי"ת עזרו מקודש יזמין זיווגו ב"ג בקרוב. מני שים טעם, מיום אפריונו (ואעלה) [ומעלה], אל על יקראוהו לכל דבר שבקדושה בשם **מורנו רב רבי שלמה יהודה בן הרב מורנו רב מאיר** יאיר נתיב אמת לאמתו להגדיל תורה ולהאדירה וחפץ ה' בידו יצליח, יהי חן ה' עמו ויעל.

הכ"ד פה ס"ה יום א' מוצאי יוה"כ שנת תרכ"ו לפ"ק.

הק' יהודאסאד

כ"ה תשרי תרכ"ו

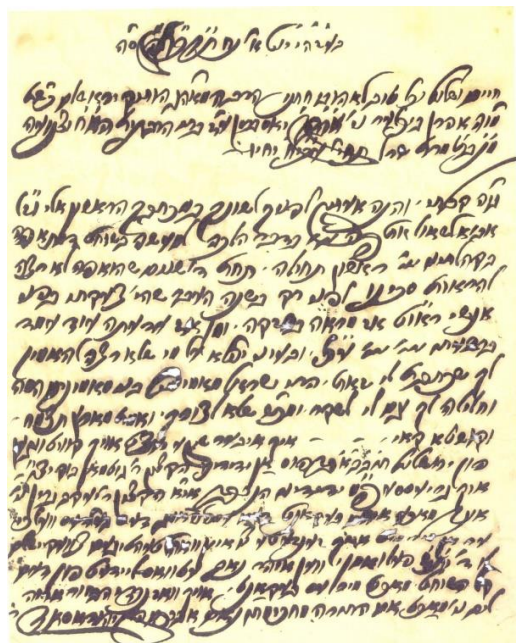
כשחתן רבנו, **רבי אהרן ביכלר**, התמנה בשנת תרכ"א לרב ביאסברין, היה שם שוחט שלא קיבל עליו את מרותו של הרב החדש [והצעיר, הוא היה אז בשנה הראשונה לנישואיו], לא הראה לו את סכיני ולא בא לשאול ממנו שאלות וכו'. אחרי ארבעה שנים שהשוחט עמד עדיין בסורו - בשנת תרכ"ה - החליט הרב לאסור את שחיטתו. כיון שהאיסור לא התקבל על דעת הכל הוא פנה לחותנו-רבנו שיחזק את ידיו בענין. רבנו הסכים עמו וכתב לו תשובה ביום י"ט אלול תרכ"ה. נדפסה בתשובות רבנו חי"ד סימן נב.

כשהגיעה תשובה זו ליאסברין טען כנראה השוחט או התומכים בו שהרב רבי אהרן ביכלר הגזים על האמת בשאלתו לרבנו ואולי הוא העליל עליו שהוציא טרפות מתחת ידו וכדומה ורק משום כך הסכים רבנו לאסור את שחיטתו. לכן פנה רבי אהרן שוב אל רבנו שיעתיק את לשון שאלתו הראשונה אליו כדי להוכיח שהוא לא הוסיף מאומה על האמת העובדתית. על פניה זו באה אגרת זו של רבנו (צילום כתי"ק קבלנו ממר יהושע פלג מאשדוד). [עוד על העימות ראה לקמן בתאריך ו' שבט תרכ"ו].

בעז"ה יום א' נח [כ"ה תשרי] תרכ"ו לפ"ק ס"ה

חיים ושלוש וכל טוב לאהובי חתני הרב המאה"ג הותיק ירא שלם כש"ת מו"ה **אהרן ביכלער** נ"י אבד"ק יאסברין ע"ז בתי הרבנית הא"ח וצנועה מנב"ת מרת **שרל** תחי' עכ"ה יחיו.

ג"ה קבלתי, והנה אעתיק לפניך לשונך במכתבך הראשון אלי וז"ל אבוא לשאול את פה וכו' בדבר הלכה למעשה בשוחט דמתא פה בקהלתנו וכו' ראשון תחילה, תחת ד' שנים שהוא פה לא רצה להראות סכיני לפני רק בשנה העבר שהי' צעקתי בפני אנשי ראו"ט [=ראשים אלופים וטובים] אז מראה בחזקה, ומן אז עד עתה עוד עמד ברשעתו וכו' וכו' עכ"ל. ובעיני יפלא על מי שלא רצה להאמין לך שכתבת לי זאת, הרי ישראל מאמינים בני מאמינים המה וחלילה לך וגם לי לשקר, ומכ"ש שלא לצורך, ואמת מארץ תצמח, וקושטא קאי.

איך איבער שיקע יעצט אויך
קוויטונגען פון ירושלים טובב"א
בדפוס אן ידידינו הקצין ר' **גוטמאן בוק** יצ"ו. איך גריעסע
פ"מ [=פיהל מאהל] ידידינו
הנכבד אי"א הקצין ר' **יעקב גרין**
נ"י אונד מאכע איהם בעקאנט
דיע עמפפאנג דעס געלדעס וועלכע
ער אן מיר מיט אייך זענדעטע צו
אנ'יגן וואהלטעהטיגעס צוועק.
ישלם לו ד' ית"ש פעלו אמן. ווען
איהר נאך עטוואס ליידעט פון
דעם קל השוחט, מאכט מיר עס
בעקאנט, אויך וואו נכדי הבחור
אריה ליב [רייכהארט] נ"י מאכט
אם התורה מחכימתו **[תרגום]** :
אני שולח כעת גם קבלות
מירושלים טובב"א בדפוס
לידידינו הקצין ר' **גוטמאן בוק**

יצ"ו. אני דורש בשלום ידידינו הנכבד אי"א הקצין ר' **יעקב גרין** נ"י ומודיע לו על קבלת
הכסף שהוא שלח לי דרככם והגיע למטרת חסד. ישלם לו ד' ית"ש פעלו אמן. אם
תסבול עוד משהו מהשוחט תודיע לי. גם מה נכדי הבחור **אריה ליב** נ"י עושה אם
התורה מחכימתו.

הק' יהודאסאד

נאם אביכם

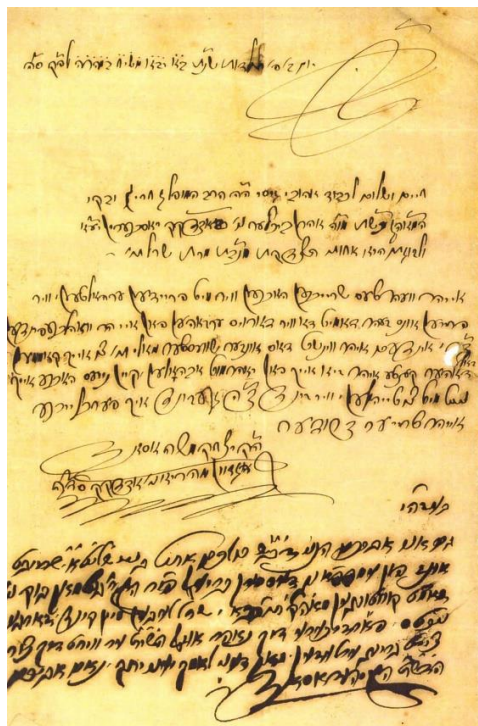
חודש חשון תרכ"ו

ביום שני לפרשת תולדות כ"ד חשון תרכ"ו כתב בן רבנו הב' **יצחק משה אסאד**
[ראה עליו 'עלי זכרון' 43 עמ' יז-כב] אגרת לגיסו רבי **אהרן ביכלר** אב"ד יאסברין,
כשרבנו מוסיף מספר שורות בשולי האגרת (צילום כתה"י קבלנו מהנ"ל). וזה לשונה :

ב"ה יום ב' פ' תולדות [כ"ד חשון] שנת ב"א יב"א משי"ח במהר"ה [תרכ"ו] לפ"ק ס"ה

חיים ושלום לכבוד אהובי גיסי ה"ה הרב המופלג חריף ובקי המאה"ג כשית מו"ה
אהרן ביכלער נ"י אבדק"ק יאסבערין יע"א ולזוגתו היא אחותי הצדקת מנב"ת מרת
שרל ת"י.

אייהר וועהרטעס שרייבען האבען וויר מיט פריידען ערהאלטען, וויר פרייען אונס זעהר
דאמיט דא וויר דארויס ערזאהען פאן אייהר וואהלבעפינדען ב"ה, אינדעם איהר
ווינשט דאס אונזער שוועסטער **מאלי** ת"י צו אייך קאממען זאל, דאהער קענטע איהר
זיא אייך פאן יאהרמוט אבהאלען, קיין נייעס האבע אייך ניכט מיט צוטייהלען, וויר

זינד ב"ה געזונד איך פערבלייבע
אייהר טרייער ברודער **[תרגום]** :
מכתבכם הנכבד קבלנו בשמחה. אנו
שמחים מאוד בזאת שאנו מתודעים
לשלומכם הטוב ב"ה. במכתבכם
אתם מבקשים שאחותינו **מאלי** תי
תבוא אליכם, לכן אתם יכולים
לקחת אותה מיארמוט. שום חדשות
אין לי לחלוק עמכם. אנו ב"ה
בראים. אני נשאר אחיכם הנאמן]

הק' יצחק משה אסאד בהגאון
מהר"א נ"י אבדק"ק סד"ה

בעזה"י

גם אני אביכם הנני דב"ש [=דורש
בשלו] כולכם אתם בני שליט"א.
שרייבט אונז פון עמפפאנג דעססען
בריעף פיר הק' ר' **גוטמאן בוק** נ"י
זאמט קוויטונגען מאה"ק תובב"א.
שרל לעבען מיין קינד, זארגע ניקטס,
פארזיכערע דיד נאהר אויף השי"ת

ער ווירט דיד צור צייט גרינג ערלעזען **[תרגום]** : כתבו לנו אם הגיע המכתב עבור הקצין
ר' **גוטמאן בוק** נ"י בצירוף הקבלות מאה"ק תובב"א. בתי שרל תחי', אל תדאגי, בטחי
רק על השי"ת הוא בזמנו יושיעך בנקל], מאן דעני לאמך יעני יתך.

הק' יהודאסאד

נאם אביכם הדש"ת

חודש כסלו תרכ"ו

ביום שלישי לפרשת וישב י"ז כסלו תרכ"ו כתב רבנו תשובה לרבי **עמרם בלוי** מו"צ
בקאסטאלאן. נולד בסערדאהעלי בשנת תק"צ לערך לאביו רבי יהודה ב"ר מיכאל
בלוי. תלמיד הכת"ס בפרשבורג והסמיכו להוראה. בשנת תרט"ז נשא לאשה את
מרת עלקא בת רבי בירך פליסיג משושבורג שו"ב בוויען. שימש כמו"צ בכמה
קהלות בסלובקיה, ולאחרונה בקאסטאלאן ובטירנא. עלה לירושלים בשנת תרכ"ט.
נפטר ביום ח' אדר א' תר"ס ומנו"כ בהר הזיתים. תולדותיו: 'עלי זכרון' 5 עמ' טו-
כד. התשובה נדפסה בתשובות רבנו (חי"ד סי' סו). וזה לשון תחילתה וסופה:

בעה"י יום ג' וישב [י"ז כסלו] תרכ"ו לפ"ק ס"ה יע"א.

חיים ושלוש וכל טוב. אל יחסר קורטוב. לראש ידיד ד' וידיד נפשי. הרב המופלא
ומופלג המפואר כש"ת מו"ה **עמרם בלוי** נ"י יושב בק' קא[סטאלאן] יע"א.

גי"ה קבלתי ע"ד הלכה בתולעים דקים כמחט שנמצאו בתרנגולים שוכבים חיים מכורכים על בני מעים... ובקשתו לחות לו דעתי בזה והנני לרצוני בעזה"י... באופן דהתרנגולת מותרת ותל"מ...

הק' יהודאסאד

הכ"ד ידיד נפשו

ביום ששי לפרשת וישב כ' כסלו תרכ"ו כתב רבנו תשובה לתלמידו רבי **הירש פישער סג"ל** רב בדאוועטשער. מסוף התשובה שלפנינו נראה שבתחלת שנת תרכ"ו נתמנה לרבנות בדאוועטשער. [אין זה רבי צבי הירש פישער אב"ד וויינערן חתן רבי אבא חייא הירש רבי"ד סערעד, ודלא כשה"ג צ, לח]. התשובה נדפסה בתשובות רבנו (חיו"ד סי' סח). וזה לשון תחילת וסופה:

בעזה"י יום ו' עש"ק וישב [כ' כסלו] תרכ"ו לפ"ק סד"ה

חיים ושלוש וכל טוב לכבוד אהובי תלמידי הרבני המופלג חו"ש בעל פיפיות ויראת ד' היא אוצרו ה"ה רב ומורה בק' דאוועטשער מו"ה **הירש פישער סג"ל** נ"י.

מכתבך קבלתי זה פעמים, ולהיות שאלתך אינו נחוץ כ"כ, והוא מעשים בכל יום, ואני עמוס הטרדות, לא אצתי להשיב על אתר, ועתה הנני לרצונך, ע"ד טרפש הכבד שנסרך להמסס ובית הכסות... מה דינו...

ומעתה כי הרים ד' קרנך חזק ואמץ בתורה והי' לאיש גבור חיל ביראת ד' כל היום כנפשך ונפש ידי"נ ואוה"נ הדש"ת.

הק' יהודאסאד

חנוכה תרכ"ו

ביום רביעי לפרשת מקץ א' דחנוכה כ"ה כסלו תרכ"ו כתב בן רבנו הב' **יצחק משה אסאד** אגרת נוספת לגיסו רבי **אהרן ביכלר** אב"ד יאסברין, כשרבנו מוסיף גם בה מספר שורות בשוליה (גם צילום כת"י זה קבלנו מהנ"ל). וזה לשונה:

ב"ה יום א' דחנוכה [כ"ה כסלו, יום ד'] פ' מקץ שנת ב"א יב"א משי"ח במהר"ה [תרכ"ו] לפ"ק סד"ה יע"א

שלום וכל טוב לראש אהובי גיסי ה"ה הרב המופלג חו"ב המאה"ג צדיק תמים כש"ת מו"ה **אהרן ביכלער** נ"י האבדק"ק יאסבערין יע"א אמן ולזוגתו הרבנית היא אחותי הצדקת מנב"ת מ' **שרל** ת"י

אייהר ווערטעס שריבען האבען וויר מיט פערנגיגען ערהאלטען וויר פרייען אונס דא וויר דארויס ענטנעהמען פאן אייהר וואהלבעפינדען ב"ה. דיא אורזאכע דאס וויר אייך זא לאנגע אונבעאנטווארטעט לעסען איזט נור בלאס וועגען מא[נ]געל אן צייט, קיין נייעס האבע איך אייך נישט מיט צו טייהלען, וויר זינד ב"ה געזונד, איך ווינשע אייך שמחת חנוכה, אויף שבת הבע"ל לערנען וויר סוגי' דמתנה על מה שכתוב בתורה, איך פערבלייבע אייהר טרייער ברודער **[תרגום]**: את מכתבכם הנכבד קבלנו בהנאה. אנו שמחים להודע ממנו שאתם בריאים ב"ה. הסיבה שכל כך הרבה זמן לא ענינו הוא מפני חוסר זמן. שום חדשות אין לי לחלוק עמכם. אנו ב"ה בריאים. אני מאחל לכם שמחת

כמו שכתב בן רבנו במכתבו הנ"ל, אכן מצאנו שבשבת חנוכה פרשת מקץ כ"ח כסלו תרכ"ו דרש רבנו בסוגיא **דמתנה על מה שכתוב בתורה** [כתובות דף פג]. גם סוגיא זו הועתקה ע"י תלמידו הב' **אברהם פריעד** ונדפסה ב'חידושי יהודה יעלה זכרון א"ש עמ' קח-ק": "זה הסוגיא למדתי אצל אמ"ו הגאון זצוק"ל על שבת חנוכה תרכ"ו לפ"ק".

חודש טבת תרכ"ו

באור ליום שני לפרשת ויחי ז' טבת תרכ"ו כתב רבנו אגרת לתלמידו האברך רבי **דוד יהודה ליב הלוי פאללאק** ממאדיאר-לאפוש בה הוא כותב לו: 'אל תכחיש חילך בשום תענית חלומות'. תלמידו זה היה בנו של רבי יצחק זעקל הלוי פאללאק מבאניהאד [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' רנט-רסג]. תלמיד רבנו ובעל ייטב לב מסיגעט. בשנת תרכ"ה נשא לאשה את בתו של הנגיד רבי אשר אריה שטעסעל מק"ק מאדיאר-לאפאש שבזיבנברגן, שבניו גם כן היו תלמידי רבנו. ישב בבית חותנו מספר שנים על התורה ועל העבודה, ואחרי שזיכהו ד' בבנים ובבנות פנה למסחר וד' הצליח מאד בידו. זכה לשם טוב בכל רחבי המדינה והיה לאחד מעמודי התווך של היהדות החרדית בזיבנברגן. היה תלמיד חכם מצוין ועל אף עסקיו המסועפים קבע עתים להרביץ תורה ברבים. זכה לצאצאים שכינהו ברבנות וניהלו ישיבות. נלב"ע ביום ז' של חנוכה א' טבת תרע"ב. האגרת נדפסה בספר 'חידושי מהר"י כ"ץ' (ירושלים תשי"ט) עמ' קנג. וזה לשונה:

בעזה"י אור ליום ב' ויחי [ז' טבת] תרכ"ו לפ"ק.

מאלקי המערכה, חיים שלו' וברכה, לראש אהובי ידי"נ תלמידי הותיק, מלא עתיק, חרוץ ושנון, מופלג בחסידות, כבוד שמו מו"ה **דוד יודא פאלאק**, ע"ז הצנועה תחי'.

גי"ה קבלתי ולעונג היה לי כי שמחתי בדברך כי נעמו, ומתוכם ראיתי תומך ואוריד וכל מדברותיך מלהבות אש קשורה באהבת ד' ותוה"ק ודין הניין לך. ה' יאשר כחך, יהי שלי' בחילך וראה חיים עם האשה אשר אהבת. יתן ה' את ביתך כרחל ולאה וכו' ומאד ישגה אחריתך אכ"ר.

וע"ד בקשתך על אודות החלומות. אהובי תלמידי שליט"א אל תשים לבך עליהם כי כולם לטובה בעזה"י. ואני מורה לך שאל תכחיש חילך בשום תענית חלומות ויניח לך בעל החלום, בהיות חובה ומצוה עליך לשמוע לעצתי ושומר מצוה לא ידע דבר רע כתיב (קהלת ח, ה). ועכ"ז הנני לרצונך גם אני להזכירכם בתפלה בעת הטיפי לשומע תפילה יתייש לבקש רחמים עליכם. עכ"פ אל תעצבו ואל תדאגו כלום. בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך (משלי ג, ו). חזק ואמץ והיה לאיש גבור חיל בתורה וביראת ד' כל היום ואז טוב לך סלה, כנפשך וכנפש אוה"נ הדש"ית.

הק' יהודה אסאד

ד"ש וברכה ומז"ט לכל אנשי בריתך חותנך ידי"נ הרבני ירא ושלם מו"ה **אשר ארי' נ"י**, האם עם הבנים, גיסיך תלמידי הנאהבים והנעימים חביבים תורנים יראים ושלמים מופלגים מו"ה **אברהם נ"י** ומו"ה **שמואל נ"י** ומו"ה **ישראל נ"י** ד' עליהם יחי.

[הכתובת מעבר לדף:]

ליד ידי"נ אהובי תלמידי הותיק התורני מופלג ושנון בתורה ויראת ד' היא אוצרו כש"ת מו"ה **דוד יודא פאלאק** סג"ל נ"י.

ביום שלישי לפרשת וארא כ"ב טבת תרכ"ו כתב רבנו אגרת לבנותיו הרבנית **שרל ביכלר** והבתולה מ' **מרים** [מאלי] שנישאת אחר פטירת רבנו לרבי **משה ואזנר** מסערהדהעלי. וזה לשונה:

בעזה"י יום ג' וארא [כ"ב טבת] תרכ"ו לפ"ק ס"ה

חיים ושלוש ובריא[נ]ת הגוף וכל טוב לכם בנותיי הרבנית הצנועה הא"ח מרת **שרל** תחי' עכ"י"ח ואחותך הצנוע' מ' **מאלי** תחי'

שרל לעבען מיין קינד, מיר פרייאטען אונו מיט דיין באטשאפט דאז דוא שאהן גאנץ בערוהגט ביסט פון פארגאנגענען שיקזאל, יהי רצון השי"ת זאל אונו אללע בערוהגען

גענצליך אין דעססען ערזוכע דיין לעבען טרייאען מאן ער זאלל דיר פאך לעזען אונד גענויא אללעס פאר דייטשען מיין בריעף וועלכען איך איהם אנטווארטטע אין טרעף: דיא געשיכטע, זא פינדעסט דוא דארין בערוהעגונג גענוג פיר אייך אללע בעזה"י נאחר נאך פאלגען מיין רעכט ווייזען, תורה בכוונה ותפילה בכוונה וכל מעשיכם יהיו לשם שמים, זייטס געזיכערט דאז השי"ת ווירט זיכער אייך אונד אונו אללע העלפען באלד. [תרגום: **שרל** תחי' בתי, אנו שמחים עם הבשורה שלך שאת כבר לגמרי נרגעת ממה שעבר בגורלך. יהי רצון השי"ת ירגיע את כולנו לגמרי. בנוגע לזה תבקשי את בעלך האהוב והנאמן שיקריא לך ויתרגם לך במדויק את מכתבי שעניתי לו בנוגע למאורע, יש

בזה כדי להרגיע את כולכם בעזה"י, ורק תצייתו לעצתי, תורה בכוונה ותפילה בכוונה וכל מעשיכם יהיו לשם שמים, היו בטוחים שהשי"ת בודאי יעזור מיד לכם ולנו כולנו].

שרייבט אונו אייער מיינונג אב מיר דיא זאכע זאללען געריכטליך זוכען, זא ווירד אונזער טרייאער פריינד ר' **גוטמאן בוק** נ"י אלעס מאגליכסטע טאהן פיר אייער וואהל מיט: השי"ת זיין היעלף אום אייך צוערהעבען לשם טוב ולתהלה וויא מיר שאהן בשפראכען האבען, ער איזט טרייאה. [תרגום: כתבו לנו את דעתכם אם אנחנו את הדבר נגיש למשפט, אי"כ ידידינו הנאמן ר' **גוטמאן בוק** נ"י יעשה את הכל לטובתכם. השי"ת ישלח את עזרתו ואתכם יעלה לשם טוב ולתהלה. כמו שאנו כבר נדברנו, הוא נאמן].

שלעסע מיט בעגריעסונג בתי מאלי תחי' ונכדי הבחור ארי' ליב שיחי', עט אייערע קינדערליך לעבען. [תרגום: אני מסיים עם דרישת שלום לבתי מאלי תחי' ונכדי הבחור ארי' ליב [רייכהארט] שיחי', ולילדיכם שיחיו].

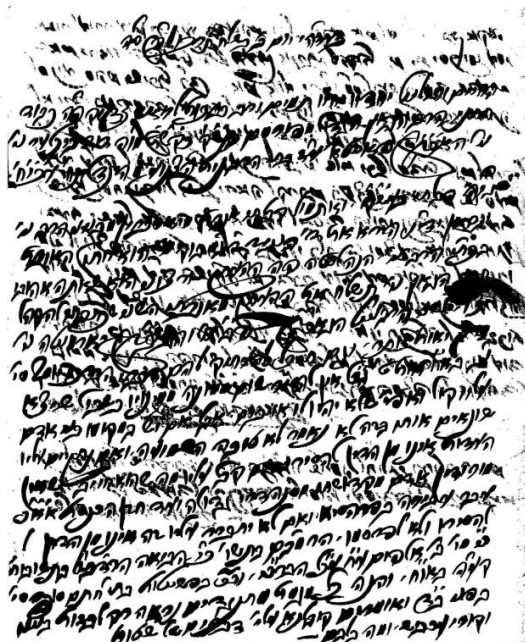
הק' יהודאסאד

חודש שבט תרכ"ו

ביום שני לפרשת בשלח ו' שבט תרכ"ו כתב רבנו אגרת לחתנו-מחותנו רבי דוד ביכלר אב"ד פאסטא [ע"ע ב'צפונות' גליון יב עמ' פו-פז, ובי'עלי זכרון' 7 עמ' יז-יט, 28 עמ' נט, 29 עמ' כ, 31 עמ' לה-לו מז-מט]. וזה לשונה :

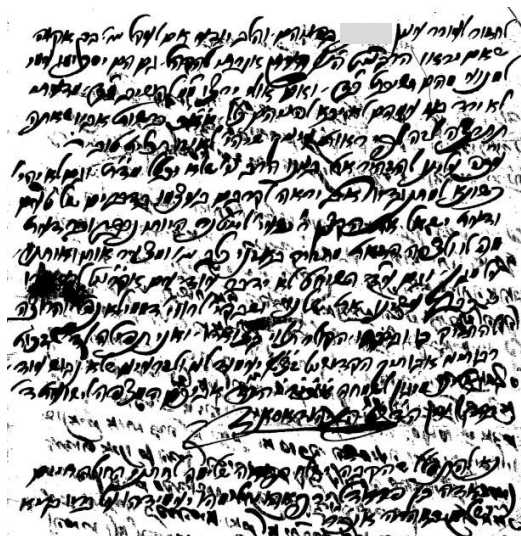
בעז"ה יום ב' בשלח [ו' שבט] תרכ"ו לפ"ק ס"ה

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים ורב ברכות לראש צדיק ה"ה כבוד חתני הרב הגאון הגדול מפורסם בנשי"ק כקש"ת מו"ה דוד ביכלער נ"י (נ"י) האבדק"ק פאסטא ע"ז בתי הרבנית הצנוע' מ' הינדל תחי' עכ"ה.

גי"ה קבלתי בעש"ק, ואתמול קבלתי אגרת מיאסברין מבנינו הרב נ"י וגם מן ידי"נ הירא את ד' הנגיד ר' ג"מ [גוטמן] בוק נ"י הוא חתם האגרת בכת"י הרב נ"י, הנה לוטה פה ההעתק. ורצוני הוא שאתה אהובי חתני הגאון נ"י תשלח את ההעתק מאגרתי השני שכתבתי להקהל יצ"ו לשני הרבנים הגאבדק"ק פ"יב נ"י [בעל הכת"ס] והגאבדק"ק יארמוטה נ"י [בעל ה'גורן דוד'] ... יאות יותר. וגם תוכל להעתיק להם דברי הברכי יוסף ס"י לג בא"ח אות ט' וז"ל אין להסיר שום ממונה ממינוי בשביל שיצא עליו קול ואפי' שלא יהיו לו אויבים אבל אם יש במקומו בני אדם שונאים אותו

בזה לא נאמר לא טובה השמועה, ואם נתקיים עליו העדות אינו מן הדין להסירו אם קבל עליו מה שהוא חייב שאין מורידין אדם מקדושתו מסנהדרי גדולה ועד חזן הכנסת אא"כ עבר עבירה בפרהסיא, ואם לא יתברר עליו זה אינו מן הדין להסירו ולא לפרסמו. הרמב"ם בתשו' כ"י הביאה הרדב"ז בתשובות' כ"י ס"י ב' אלפים ע"ח עכ"ל הברכ"י. וכ"כ בפשיטות בת' חתם סופר ס"י קע"ה באו"ח. והנה כל מגמת מתנגדינו נראה רק

לבזות בנינו בפני ב"ד ואומרים קובלנא עלי דברים של שטות וקורי עכביש, ומה בלבם לחזור לעורר ענין ... בפניהם, והלב יודע אם לעקל וכו'. בכן אקוה שאם יראו הרבנים הנ"ל העתק אגרותי להקהל, גם הם יסכימו עמי למנוע מהם ישיבת ב"ד, ואם אולי ירצו מ"מ להושיב ב"ד, מדעתי לא ירד בני עמם לא יבא לפנים כלל אא"כ ברשות אביו שאתה תתרצה לזה לפי ראות עיניך שיהי' לאיזו תכלית טוב.

עכ"פ עלינו להזהיר את בנינו הרב נ"י שלא יבטל מד"ת, וגם לא יהי'

כשונא למתנגדיו אבל יראה לקרבם בעצמו בדברים של טעם ודעת. ישאל את הקצין ר' ישע' לייטנר היותו נכבד ובר דעת מה לו ולצרה הזאת מחזיק באזני כלב וכו' (משלי כו, יז) ומצער אותו ואותנו על מגן. וגם ע"ד השוחט לא ידבר עוד עם אקרו"ט להעבירו כי כבר עשינו את שלנו, ושבקי לרווי' דממילא נפל [עפ"י גמ' שבת לב ע"א] והרוצה להחזיק בו ובזבחו הקולר תלוי בצוארו. ואני תפילה לך שזכות רבותינו אבותיך הקדושים זצ"ל יעמוד לנו ולזרעינו שלא נבוש עוד, ויגאלינו מיגון לשמחה אוכי"ר.

הק' יהודאסאד

הכ"ד אביכם המצפה לישועת ד' בהרף עין חדש"ת

נא להתפלל שהקב"ה ישלח רפואה שלימה לחתני החולה חיים יהודה בן פראדל [וויינער, ע"ע בעלי זכרון' 34 עמ' ב-כב] ירפאהו יחלימהו יעמידהו על בריו בריא ושלם במהרה אוכי"ר.

חודש אדר תרכ"ו

ביום חמישי לפרשת תצוה ז' אדר תרכ"ו כתב רבנו תשובה לרבי נפתלי סופר שכיהן אז כאב"ד קאדלבורג, ולאחר מכן בפעטשי-ניידארף [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שפב-שפד, ובעלי זכרון' 14 עמ' י-יט, 20 עמ' טו-לב, 25 עמ' יד-יח]. יחסו המיוחד של רבנו עם האחים הגאונים לבית סופר עולה מהתכתבויותיו עמם ומהספדיהם עליו שיובאו בהמשך. רבנו אף נתן לרבי נפתלי הסכמה נלהבת על ספרו 'מטה נפתלי' ח"א (פרשבורג תרכ"ג) אותה הוא מסיים במלים: 'ומעשה ידי המחבר יכונו יתן לו [יד] ושם טוב מבנים ובנות, יתברך בבני חיי ומזוני רויחא עוד להיבנות'. ואכן ברכתו של רבנו נתקיימה, ונולדו לרבי נפתלי סופר מזיווגו השני בן ובת.

מעשה נפלא שקרה לרבי נפתלי סופר עם רבנו כתב נין רבנו רבי יהודה גאלדשטיין [שהיה חתן רבי משה סופר אב"ד טיסא-פירעד בן רבי יעקב שלום סופר מטאפאלשאן אחיו של רבי נפתלי] בהקדמת ספר 'דברי מהרי"א' על דברים [ווראנוב תרצ"ב, דף ג.] וזה לשונו:

גם לא אמנע מלהציע מה שסיפר לי כ"ק אדמו"ח הגה"צ מהר"ם סופר זצ"ל האב"ד דק"ק טיסאפירעד יצ"ו בשם דודו הגה"צ רבי נפתלי סופר זצ"ל האבדק"ק פעטשניידארף. גופא דעובדא הכי הוי, אחד מהבעה"ב דק"ק פעטשניידארף [צ"ל קאדלבורג, רבי נפתלי התמנה לרב בפעטשניידארף רק בשנת תרל"ג כשבוע שנים לאחר פטירת רבנו] בא בברית החיתון עם אברך אחד והסכים ליתן לבתו לנדוני שלש מאות זהובים, והפקיד את הסכום הנ"ל אצל הגה"ק ר' נפתלי סופר זצ"ל אשר היה בימים ההם הרב דשם, והג' הנ"ל זצ"ל הפקיד את המעות בארגז שלו. ולימים אחדים עלתה במחשבת הרבנית ע"ה ליתן את הארגז לנגר לתקן בעבור כי הי' רעוע, ויפנו ממנו כל החפצים, אך סכום הנדוניא עם הכיס שלו נפל בין עמודי הארגז, ובכן בהגיע הארגז אל הנגר האיננו יהודי וימצא את הסכום בתוכו.

ויהי היום והגה"ק ר' נפתלי זצ"ל חיפש את סכום הנדוניא ולא מצאו, וימלא לבו דוי. והן אמת כי עלה ברעיונו אולי נשתייר בארגז והנגר מצאו בתוכו, בכל זאת מפאת בלתי ידעו בטח לא הרהיב בנפשו עוז לשאלו, וגם אם ישאלנו הכי יחזירו? ויכתוב הג' ר' נפתלי סופר זצ"ל אל כבוד אבי זקני הגה"ק מהר"י אסאד זצ"ל, ובתוך הדברים התנצל את עצמו לפניו לאמר כי לבו מלא דוי על כי נאבד לו סכום גדול ואינו יודע מה לעשות. ויכתוב לו כ"ק א"ז הג' מהרי"א זצ"ל בחזרה כי יהי לבו נכון ובטוח כי ימצא את הסכום. וכן הי', כי ממש באותה שעה בעת אשר הגיע מכתב המלך ה"ה כ"ק א"ז מהרי"א זצ"ל אל כבוד הג' ר' נפתלי זצ"ל, ויבא הנגר ויאמר אל הגאון ר' נפתלי זצ"ל: הן את הכסף מצאתי בהארגז והא לך בחזרה, הן אמת כי כוונתי היתה רצויה בלתי להחזיר את המעות, אך זה לי ימים אחדים אשר לבי מלא רגז חיל ורעדה ובגלל זה הוכרחתי להשיב את הסכום'.

תשובת רבנו לרבי נפתלי מיום חמישי לפרשת תצוה ז' אדר תרכ"ו נדפסה בתשובות רבנו חיו"ד סי' רמד. וזה לשון פתיחתה וסיומה:

בעזה"י יום ה' ז' אדר תרכ"ו לפ"ק ס"ה.

אל הארז בלבנון, לפני שמש שמו ינון, אבן הזוהר, כעצם השמים לטוהר, ה"ה ידי"נ רב חביבי הרב המאה"ג החר"ף ובקי נפלא וצדיק כביר בנש"ק מו"ה **נפתלי סופר** נ"י אבד"ק קאדלבורג בעהמ"ח ס' מ"ן [-מטה נפתלי].

מכ"ק קבלתי ונהניתי בשמעי משלוותו יהי חן ה' עמו ומאד ישגא אחריתו על ישראל הדרתו.

וע"ד המילה...

והנני אוה"נ חותם בברכת שמחת פורים הבע"ל יגיל וישמח וחדות ה' יהי מעוזו כנפשו
היקרה ונפש ידי"נ הדש"ת

הק' יהודאסאד

[יש לציין שהתשובה הנוספת שכתב רבנו אליו ונדפסה שם סי' רצו, אף שלא נדפס בה תאריך, היא מתחילת שנת תרי"ח, כך עולה מדברי רבי נפתלי סופר שהדפיס תשובה זו עוד בחיי רבנו בשנת תרכ"ה בתחילת ספרו 'מטה נפתלי' ח"ב, כשהוא מקדים לתשובה דברים אלו: 'וכדי שלא הוציא הנייר חלק אכתוב קצת תשובה מהגאון המפורסם בכל העולם הקדוש מו"ה יהודה אסאד על שאלתי בהלכת ס"ת בשנת תרי"ח לפ"ק'. ובתשובה הנדפסת בתשובות רבנו ישנו בתחילתה משפט התנצלות [שהושמט בתשובה שנדפסה ב'מטה נפתלי'] בזה הלשון: 'גיי"ה קבלתי בזמנו ואז הקיפוני חבילות תשובות בעשי"ת מלבד דמילי דמתא ע"כ היו דברי מועטים מלהשיב גם מפני הכבוד חכמים כי רב הוא בכך גם את כבוד פרו"מ נ"י הסליחה על העבר'. הרי שנכתבה בתחילת שנת תרי"ח. עוד יש לציין שהגרי"ש נטנזון בהסכמתו שנדפסה בספרו של רבי נפתלי 'גבול בני נפתלי' (מונקאטש תרל"ו) שנכתבה ביום עש"ק תצוה תר"ל הוא כותב: 'וכבר ברי"ח אלול העבר [תרכ"ט] שלחתי לו הסכמתי על ספריו עם הערות אמנם נאבד על הפאסט כעת נתתי אל לבי לזכור מה שכתבתי אז ואחד אני יודע וזוכר על דברת הרב הגאון המנוח מ' **יודא אסאד** ז"ל הנדפס במטה נפתלי ח"ב מה שהביא דברי הרדב"ז... ושם פלפלתי הרבה אבל כעת איני זוכר, גם מה שנסתפק אם מותר למחוק ע"י קטן ג"כ מבואר בשו"ת בית אפרים ויש לי פלפולים הרבה בזה וביתר הדברים... יעיין בחבורי יד שאול סי' ע"ו וימצא הרבה בזה'].

תענית אסתר תרכ"ו

ביום רביעי לפרשת כי תשא י"ג אדר תענית אסתר תרכ"ו כתב רבנו תשובה לתלמידו רבי **יוסף הכהן ניימאן** מקאשוי. רבי יוסף נולד בשנת תר"ד לאביו רבי אלעזר הכהן תלמיד הישמח משה מאוהעל. בילדותו למד אצל אביו, ומגיל בר מצוה שימש את גדולי הדור, בעל הנטע שורק, רבי שבתי דיאמנט ורבו המובהק הוא רבנו חיבה יתירה נודעת לו מרבנו, מפתו אכל ובחיקו ישב, ואף הוא שרתהו באמונה עשה אזניו כאפרכסת על כל הגה שיצא מפיו ושרטט וכתב מכל הני מילי מעליותא על הספר הלא המה בכתובים. ואף בימי זקנותו כמעט אין לך יום שלא אמר דבר בשם אמרו רבו זצ"ל. בהגיעו לפרק האיש מקדש נסע לביתו ריחיים בצוארו ועסק בתורה מתוך צער ועוני. וכאשר שפך שיח לפני מורו על זה נכמרו רחמי רבו וברכו ברכה נאמנה ככתוב על ספרו שו"ת מהרי"א חאו"ח סי' מג [ראה להלן באגרות רבנו האחרונות] באמרו 'לבי בטוח אם כי ראשיתך מצער מאוד ישגא אחריתך'. צדיק גוזר והקב"ה מקיים, ויהי ה' עם יוסף ויהי איש מצליח, עלה מעלה מעלה והי' עתיר נכסין עתיר פומבי, ובכל זאת מחזיק במעוז של תורה. בעיירה הקטנה יאסא יע"א אשר ישב בה מקדם הרביץ תורה ויראה, לו ניתנה הלילה לגירסא בשקידה נפלאה וחדש חידושים נחמדים והעלם עלי גליון. כאשר עבר לגור בעיר קאשויה היה הוא

כרוח החיה באופני מרכבת התורה והיראה, עם מדברותיו הנעימים ועם דרכיו הישרים עמד למחסה עוז לתורתנו הקדושה. כ"ה לחי שנים עמד בראש החברה ש"ס, ושלש שנים בתור הנשיא הראשון של הקהלה. החליף אגרות עם גדולי דורו ובראשם עם הגר"ש נטנזון. לעת זקנתו חלה וסבל יסורים וקבלם באהבה. נפטר ביום א' דר"ח תמוז תרע"ד ונקבר בו ביום בהספד גדול. ידיעה מפורטת על פטירתו ותולדותיו נדפסו ב'וילקט יוסף' (שנת תרע"ד קונטרס יט דף עד).

מחידושי תורתו של רבנו שכתבם רבי יוסף ניימן נדפסו בספר 'דברי מהרי"א' עה"ת. מו"ל הספר נין רבנו רבי יהודה גולדשטיין אב"ד סאבינאב מזכירו בהקדמתו לח"א (מיהאלעוויטץ תרצ"א) בזה"ל: "הנה על טוב יזכרו הנה תלמידים של א"ז הג' ז"ל הרבנים המופלגים גדולי תורה צדיקים ותמימים וכו' כש"ת מו"ה **יוסף ניימאן** זצ"ל מקאשוי ומו"ה **שמואל שיק** זצ"ל מטירנוי אשר היו תלמידים חביבים לאבי זקני המחבר זצוק"ל וכתבו דבריו הקדושים כשמעם יוצא מפיו בקדושה ובטהרה ונשלחו לי העתקתם אשר אמצו אותי להדפיס ח"ת הנ"ל ועל זאת גם המה יזכו בזה אשר על ידיהם יצא לאור עולם תורת רבם הקדוש ז"ל זי"ע". וזה לשון פתיחת וסיום תשובת רבנו אליו מיום תענית אסתר תרכ"ו [נדפסה בתשובות רבנו חיו"ד סי' קמג]:

בעזה"י יום ד' זמן קהלה לכל [י"ג אדר תענית אסתר] תרכ"ו לפ"ק פה סד"ה יע"א.

ה' השוקל בפלס הרים, קרנך ושעתך ומזלך ירים, לכבוד אהובי תלמידי צמידי החריף פפיות ובקי עמך החרוץ ושנון כזית הנטופה בשעתה ויראת ה' היא אוצרו כש"ת מו"ה **יוסף ניימאן כ"ץ** נ"י.

גי"ה קבלתי ושמתני מאד בנעימי נאומיך ובדברי תורתך כי מתוכם ראיתי תומיך ואוריך כל מדברותיך מלהבות אש תשוקתיך קשורה באהבת ה' ותוה"ק המקום ב"ה יהיה בעזרך כנפשך שבעך יתנך ה' לשם ולתהלה בארץ אכ"ר.

ועתה באתי להשיב לך עד"ת איזה גרגרים לרוב חיבת הקדש לרוות צמאונך קצת על מה שהעלית על מה שהעירותיך בלמדנו שיעורין דרבנן ר"פ כל הבשר...

ואי"ה כי יהיה לי פנאי לעיין על שאר דבריך, בל"נ אשיב לך, ותנוח דעתך בזה המעט.

נאם אוה"נ המאוה לך שמחת פורים ודש"ת.

הק' יהודאסאד

חודש ניסן תרכ"ו

ביום שני י' ניסן תרכ"ו כתב רבנו תשובה לתלמידו רבי **יהודה ליב בערגער** אב"ד וואשוואר. משנת תרכ"ה כיהן שם. נפטר ו' שבט תר"ס. תולדותיו: שם הגדולים מא"ה מערכת ל' אות כה. החת"ס ותלמידיו עמ' תצב. בנו: רבי יצחק צבי בערגער רב בקארטשין [מחוז פוזנא]. הרב מוואשוואר שאל שאלה זו גם לרבו הכתב סופר ותשובתו אליו מיום ה' חשון תרכ"ו נדפסה בשו"ת כת"ס חיו"ד סי' פד. בנושא זה

ראה גם ב'עלי זכרון' 25 עמ' ג-ד. תשובת רבנו נדפסה בספר תשובותיו (חיו"ד סי' קע), וזה לשונה:

בעזה"י יום ב' יו"ד ניסן תרכ"ו לפ"ק ס"ה.

רב שלום עד בלי ירח, לכבוד רב גדול אור זורח, ה"ה ידיד נפשי תלמידי הותיק, מלא ברכת ד' כיומין עתיק, הרב השנון ומופלג כשי"ת מו"ה **ליב בערגער** נ"י הראב"ד דק"ק וואשוואר והגליל יע"א.

גי"ה קבלתי זה חדש ימים, ולא אצתי להשיב, אחר שכבר השיב לו ידי"נ הרב הגאב"ד פ"ב נ"י והחזיק בפסק אביו מרן הגאון בתשו' חתם סופר חיו"ד סוף סי' קל"ג להחמיר, וצריך למסור נפש ע"ז, שוב א"צ לדידי. ועתה ששלח לי מעכ"ת נ"י ע"י בחורים תלמידיי שיחיו בבקשה שנית, שלא יאמרו הרב כמה קשה וכו', הנני לרצונו להשיב לו מפני הכבוד.

ע"ד שבמקומו מקפידים הכומרים והמונים בשעה שמסבבים ביום אידם שהוא חל בכל שנה בשבת שבתוך ימי הפסח בצלמים ופסולים ומכבדים אותו באורים ומצווים ג"כ ליהודים הדרים באותו שוק שהולכים בה להדליק נרות. ואשתקד שמעלתו נ"י אסר להם שברו ההמון החלונות של היהודים באבנים, ואדון השר אמר שאין יכול לעצור ברשעת המון שלא ירעו ולא ישחיתו. ושואל פרו"מ נ"י על העתיד אם יתיר להם להדליק מפני חשש סכנה או לא, עפ"י המבואר בתשובת חתם סופר יו"ד ססי' קל"ג.

לענ"ד הח"ס דוקא קאי על ארץ הודו שמסבבים בע"ז שלהם וכו' מנהג כל המדינה משמע שהי' כן עפ"י פקודת המושלים וכומרים כשעת השמד דמי, לכן צריך למסור נפש ע"ז שכוונתם להעביר על הדת. משא"כ במדינתנו אינו חק המדינה, כ"א באיזו מקומות, ולא עפ"י המושל, אלא מרשעת שונאי ישראל, והדלקת הנרות אצלם נמי (רק) אין כוונתם להעביר על הדת, כי אם שיהודים ישמחו עמהם, וזה מותר משום איבה, כברמ"א ביו"ד ססי' קמ"ח. ועוד הרי בסי' ק"ן פסק הרמ"א דכל שאינו אסור אלא מפני מראית העין כל שיש סכנה בדבר אין בזה משום יהרג וכו'. וגם בזה"ז לא עובדי ע"ז הן לא מקרי אליל שלהם עכו"ם, כמ"ש הש"ך סי' קנ"א ס"ק י"ז. ועכ"פ השתא הכא בשנה זו חל יום אידם ביום פסח הבע"ל ליל שימורים הוא לד' וכו' לכל בני ישראל לדורותם, מצוה עלינו להרבות נרות לכבוד יו"ט, וגם אז"ל במדרש אותו לילה נהיר הי' כיום, ורבי נרות הוא זכר לאותו נס, ובכה"ג די"ל לצורכו הוא דאדליק, ולאורה הוא צריך למצות היום, בכך ליכא חשדא כלל. ולא משום מראית עין כלל ותל"מ.

ישמח בחג המצות בדיצות כנפשו ונפש אוה"י הדש"ת

הק' יהודאסאד

באותו יום כתב רבנו תשובה לרבי **קלמן קלונימוס ווייס** שכיחן אז כאב"ד בטשאבא. נולד בנייטרא לאביו רבי יהודה ליב ווייס-יאצוויץ דיין שם ל"ה שנה [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' קע]. תלמיד הכתב סופר, ר"י בנעט אב"ד נייטרא, רב"ז הירש-לר-תרצה'ס אב"ד טאפאלשאן, רא"ד דייטש אב"ד יארמוט, ור"ד שיק אב"ד טאקייא.

חתן רבי נתן בנימין (נטע וואלף) סג"ל ליבר רב"ד פ"ב. גר בנייטרא (בשנת תרכ"ב), בחודש חשון שנת תרכ"ב היה מועמד לרבנות זענטא, וחמיו ביקש מרבנו שימליץ עליו [ראה אגרתו לרבנו ב'אוצרות הסופר' קובץ ח (לונדון תשנ"ח) עמ' יח. צילומה נדפס גם בספר 'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שפ]. לבסוף נבחר בשנת תרכ"ב לאב"ד טשאבא, משנת תרכ"ז אב"ד מילדוי, משנת תרל"ח אב"ד קרלסבורג, ומשנת תרנ"א רב באוהעל (סטטוס-קוו). נבחר כציר לקונגרס היהודי בשנת תרכ"ט, ופרש עם שאר הנציגים החרדיים לפני סיומו. נפטר ט"ו אדר א' תר"ע [או: תרס"ו]. חיבוריו: פי שנים (זכרון יהודה) - חקירות מוסריות (פרשבורג תרמ"א), פי שנים (עטרת זקנים) - חקירות בעניני הלכה (שם תרמ"ב). ע"ע 'החת"ס ותלמידיו' עמ' תקלו. בתשובות רבנו נדפסו שתי תשובות אליו: חאו"ח סי' קיג וסי' קכג.

[על חמיו המוזכר בתשובה זו, רבי נתן בנימין (נטע וואלף), כתב בספר 'אלף כתב' (סי' שעח) הערכת רבינו אליו: גם הגיד לי [דודי הגר"א רב"ד בט"ש זצ"ל], שפ"א בא גאון מהר"א מסד"ה ז"ל לפ"ב, וביקר להג' רנ"ב, וסיפר לו איזה שאלה גדולה שבאה לפניו בימים אלו, והגרנ"ב עיין מעט, והגיד להגאון מהר"א מיד תשובה גדולה מלאה לה אמירות בחו"ב נפלא, ולאחר שהלך משם המהר"א ז"ל אמר לדודי הגר"א הנ"ל, שהוא גדול כ"כ הרנ"ב לא ידעתי, כי אני הוצרכתי איזה ימים לטרוח עד שסדרתי תשובה על שאלה זו. ורנ"ב השיב לי מיד תשובה נפלאה. ע"כ. בספר תשובות רבנו ישנן שתי תשובות אליו: חלק או"ח סי' קכה, קכו. מוזכר: חלק או"ח סי' קכג. חלק יו"ד סי' שנז].

התשובה לרבי קלמן נדפסה בתשובות רבנו (חאו"ח סי' קכג). וזה לשון פתיחתה וסיומה:

בעזרי"י יום ב' י' ניסן תרכ"ו לפ"ק.

רב שלום עד בלי ירח לכבוד ידיד נפשי הרב המאה"ג אור זורח החר"ף ובקי מורג חרוץ ושנון מופלג כש"ת מו"ה **קלמן ווייס** נ"י הראב"ד טשאבע יע"א וכאל"ש.

גי"ה קבלתי ולא אצתי להשיב כי לא ידעתי מדוע פנה אלי בשו"ת. הלא קרוב אליו לשאול את פה קדוש כבוד חותנו ידי"נ הרב הגאון מוה' **נטל וואלף** נ"י רבד"ק פ"ב גברא רבא כמ"ב [-כמותו ירבו בישראל] ובר סמכא. ועוד כי טרידנא טובא טובא למאוד אבל שלא יאמר פרו"מ נ"י הרב כמה קשה וכי הנני לרצונו. ע"ד ישראל שיש לו בחנותו הרבה מיני חמץ...

ותל"מ לאפס הפנאי. יתענג על רב טובו וחדות ד' יהיה מעוזו ישמח וירוח בחג המצות הבע"ל כנפשו ונפש אוה"י הדש"ת

הק' יהודאסאד

ערב פסח תרכ"ו

ביום י"ד בניסן ערב פסח תרכ"ו כתב רבנו אגרת לרבי **עזריאל הילדעסהיימער** אב"ד אייזנשטאט ובה תשובה בענין איסור שינוי המנהגים. האחים **שטאדלער**

[משטיינאמאנגער] פנו בשאלה (באשכנזית) אל רבי עזריאל הילדסהיימער, וזה תוכנה: ועד ביהכ"נ בקהלתם קבע את התקנות הבאות: (א) המקהלה מלווה בשירה את החזן כשעליו טלית משי מקופלת. (ב) בקריאת שמע חוזרים על המלים "ד' אחד". (ג) בפיוט "לכה דודי" חוזרים על הבית הראשון רק אחר שני בתים. (ד) את ההפטרה קורא החזן ולא המברך. (ה) בשבת וביום-טוב אומר השמש את הקדיש בקול רם ואילו האבלים בלחש. (ו) בט' באב יש לתלות פרוכת שחורה על ארון הקודש.

רבי עזריאל העיר בראש תשובתו אליהם, שנכתבה בא' שבט תרכ"ו, כי "מעולם לא לגלגו על האמת כבמקרה זה". טענת הועד שכאילו תקנותיהם תואמות את הנהוג בקהלות החרדים הינה "שקר מחוצף". ועוד זאת: "כל התיקונים נוצרו רק בזמן החדש בו אוהבים המתקנים לשנות את סדר התפלה כעולה על ליבם. ובכך מזייפים את האמת".

תשובותיו לשאלות: "(א) לא מקיימים מצות ציצית... בטלית מקופלת... (ב) יש לגנות חידוש זה במידה רבה... לכך יש לצרף את האיסור החמור של הזכרת שם ד' ללא צורך... איסור זה חל גם על השומעים... (ג) שינוי זה נוגד את המנהג המקובל, ולפיכך אסור לשנותו בשרירות. ועוד במנהג הנוהג בכל ישראל אסור אפילו לאליהו הנביא להכניס שינויים... (ד) יש לדחות זאת כחידוש אסור... (ה) האבלים צריכים לומר את הקדיש בקול רם ולא בלחש... (ו) מנוגד לאו"ח סי' תקנ"ט סעיף ב', וכן את המנהג המקובל בכל קהלות החרדים. כל ירא שמים חייב לחזק את המנהג, בעוד שמניעתו ע"י כפיה אינה אלא כפיה מעיקה על המצפון".

כנראה שעל השואלים היה למסור לרשות המקומית פסק הלכה, החתום ע"י רבנים מוכרים, המצדיק את עמדתם. לפיכך נתבקש גם רבנו לחתום על תשובת רבי עזריאל. וז"ל תשובת רבנו [נדפסה בספר הזכרון לרי"י וינברג (ירושלים תש"ל) עמ' רחצ]:

בעזה"י, יום וי"ו עש"ק וע"פ [י"ד ניסן] תרכ"ו לפ"ק ס"ה

שובע שמחות ורב ברכות לראש צדיק כביר ה"ה ידי"נ רב חביבי הרב הגאון המפורסם בכל אפסים רכב ישראל ופרשיו נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מו"ה **עזריאל הילדסהיימער** נ"י הראבד"ק א"ש יע"א וכאלשא"ס [=וכל אשר לו שלום אמן סלה].

תמול לעת ערב קבלתי איגרת עבי"ד [=על בי דואר] מהאחים הצדיקים מפורסמים יחי בני **שטאדלער** עם מכתב אשר כוננו ידי הדר"ג נ"י, וגם עצתו, או שאחתום אותו מכתב, או אם רצוני לערוך אחרת הנהו הדר"ג נ"י נכון לכתבו כדברי.

והיום ערב פסח א"א להאריך בזה, אמרתי עכ"פ להעתיק מה שהשבתי זה שנים לק' ווי"ב [=ווייסנבערג]. ראה תשובות רבנו חאו"ח סי' לו. בה מדובר על ראשי הקהל: "יריקי צדק ועדורי אמת" הדשים "בעקביהם דברי הש"ע בפסקיו ומנהגיו" על כיו"ב, ויש

להעתיק מתוכו על עניניו, ולהראות מקום על הרמב"ם בהלכות ממרים (פ"ב ה"ב), וגם הספרי ורש"י פ' ראה (דברים יג, ז) על שינוי מנהגים. [על התנגדות רבנו לשינוי במנהגים ראה גם בתשובותיו חאו"ח סי' ו, י, כא, לו, לח: 'והמתאמצים לשנות איזה מנהג קבוע ישן עתידים ליתן את הדין בזה ובבא... וכמה דברים הניחו חכמים דלא כהלכתא כדי שלא לבטל המנהג כנודע וכ"ש וק"ו מנהג שהוא כהלכה', לט]. ועל הקארגעזאנג [=שירת מקהלה, ראה סעיף א' למעלה], בשי"ע א"ח סי' צ"א סעי' וי"ו ורמב"ם פ"ה מהל' תפילה. וענין לכה דודי וכו' [ראה סעיף ג' למעלה], המחבר שיר זה לקבלה הוא מהר"ש אלקביץ וחתם שמו בראשי החרוזים שלמה הלוי וכך יסדו עפ"י רוח הקדש שזכה לחזור בכל חרוז תחילת השיר לכה דודי וכו' וכל הגורע יגרע נחלתו.

זה על אתר עלה בדעתי. ועכ"פ חתמתי את מכתב פרו"מ נ"י הנשלח לי אולי נחוץ הוא ענינים. ואם יבקשו מכבודו נ"י להכין להם אחרת הנני לרצונו לחתמו שנית.

ובבקשה מהדר"ג נ"י אם נכון הוא בעיניו להדפיס מכתב תשובתי הנ"ל הלוטה פה העתקה, בעיר מיינץ ע"י הרב מ' [איר] דא' [קטאר] [לעהמן] נ"י [בכתב העת 'איזראעליט'] כמו שסיימתי תשובתי [בסוף התשובה הנ"ל לק' ווייסנבערג כתב רבנו: 'ימי יתן יחקקו דברינו אלו בדפוס כיון בלה"ק ובהעתקה שפת לע"ז ככתבם וכו'], מאד אחזיק לו טובה כפולה אולי יועיל קצת, ועל הוצאותי יהי'.

והנני חותם בברכת אהבה רבה ומאווה לו שמחת יו"ט ורב שלום עד בלי ירח כנה"ר [=כנפשו הרמה] והנשאה ונפש אוה"י הדש"ת,

הק' יהודאסאד

חודש אייר תרכ"ו

ביום שישי לפרשת אמור י"ט אייר תרכ"ו כתב רבנו אגרת לחתנו רבי אהרן ביכלר אב"ד יאסברין בה הוא מתענין כמה הוצאות עשה חתנו על נכדו היתום ומבטיח לשלם [גם צילום כת"י זה קבלנו מהנ"ל], וז"ל:

בעזה"י יום וי"ו עש"ק ל"ד למב"י

[י"ט אייר] תרכ"ו לפ"ק ס"ה

ד' שלום, ישפות שלום, חיים
וברכה עד העולם, ראש אהובי
חתני הרב הגדול וחרפי בנש"ק
כש"ת מו"ה אהרן ביכלר נ"י
אבדי"ק י"ב ע"ז בתי הרבנית א"י
וצנועה מ' שרל תחי' עכ"ח

מכ"ק, מיר האבען שאהן אויך בריעף
בעקאמען פון נכדי הבחור ארי

[רייכהארט] נ"י דאז ער אין קאטה איזט. שרייבט אונז וויא פיהעל הוצאות איהר געמאכט האט אויף איהם עטוואס קליידונג עט רייזע שפעזען, זא באלד מיר ווירדען

קענענען ווירדען מיר אייך שיקען דיא סומא אי"ה. [תרגום: מכתבכם קבלנו, קבלנו כבר גם מכתב מנכדי הבחור ארי' ניי' [רייכהארט] שהוא נמצא בקאטה. תכתוב לנו כמה הוצאות עשיתם עליו, לביגוד והוצאות נסיעה. מיד כשנוכל נשלח לכם את הסכום אי"ה]. ... [חסר ההמשך]

יום אחד לאחר מכן, במוצש"ק אמור אור לכ"א אייר תרכ"ו, כחודש ימים לפני הסתלקותו לישיבה של מעלה, כותב רבנו לבנו ה' יצחק משה אסאד, שלמד אז בישיבה הרמה בפרשבורג אצל הכתב סופר, אגרת ובה דברי חיזוק לשקידה בתורה, ומסיים בדרישת שלום לרבו הכת"ס. [האגרת נדפסה בכמה מקומות, קובץ 'פנים מאירות' גליון ג, ניסן תשל"ד, עמ' כד. קובץ 'כרם שלמה' באבוב שנה י (תשמ"ז) קונטרס ז עמ' כט. קובץ 'מחנה אברהם' חנוכה תשמ"ח, עמ' יט] והוגחה מצילום כתי"ק. וז"ל:

בעזה"י מש"ק ל"ו למב"י [כ"א אייר] תרכ"ו לפ"ק ס"ה.

בשם ה' אלהינו

הנני מכתבך קבלתי והנני לזרזך שתשים אל לבך והוי שקוד ללמוד תורי [אבות ב, יד], והיו עיניך רואות את מוריד ככתוב [ישעיהו ל, כ], בין תבין את אשר לפניך [משלי כג, א], וכל מגמתך יהי רק לש"ש כמ"ש [משלי ג, ו; עי' ברכות סג, א] בכל דרכיך דעהו, ותלמוד בשמחה וטוב לב בחשק נמרץ ובבטוי שפתיים כי חיים הם למוציאם בפה [עירובין נד, א ע"פ משלי ד, כב], ותרגיש בעצמך תענוג רוחני, גם תלמוד בכל שבת פרקי אבות [ע"י רמ"א או"ח סי' רצב סעי' ב] ולהשלים שנים מקרא וא' תרגום [שו"ע או"ח סי' רפה מגמ' ברכות ח, א], אקוה שהקב"ה יפתח את לבך ויאיר עיניך בתורה"ק ויקוים בנו [ע"י משלי כג, טו] אם חכם בני ישמח לבי גם אני.

חיים ושלוש וכל טוב, לאהובי בני הנחמד הבחור בטוב, מופלג בתורה, וביראת ד' טהורה, כש"ת כ"ה משה ניי.

מכתבך קבלתי והנני לזרזך שתשים אל לבך והוי שקוד ללמוד תורי [אבות ב, יד], והיו עיניך רואות את מוריד ככתוב [ישעיהו ל, כ], בין תבין את אשר לפניך [משלי כג, א], וכל מגמתך יהי רק לש"ש כמ"ש [משלי ג, ו; עי' ברכות סג, א] בכל דרכיך דעהו, ותלמוד בשמחה וטוב לב בחשק נמרץ ובבטוי שפתיים כי חיים הם למוציאם בפה [עירובין נד, א ע"פ משלי ד, כב], ותרגיש בעצמך תענוג רוחני, גם תלמוד בכל שבת פרקי אבות [ע"י רמ"א או"ח סי' רצב סעי' ב] ולהשלים שנים מקרא וא' תרגום [שו"ע או"ח

סי' רפה מגמ' ברכות ח, א], אקוה שהקב"ה יפתח את לבך ויאיר עיניך בתורה"ק ויקוים בנו [ע"י משלי כג, טו] אם חכם בני ישמח לבי גם אני.

תכתוב לי במוקדם משלום רבך י"נ הגאון האב"ד ור"מ ניי' [בעל הכת"ס] ואמור לו בשמי ד"ש וברכה יברכהו ד'.

נאם אביך הטרוד הדש"ת [=הדורש שלומך תמיד]

הק' יהודאסאד

[הכתובת מעבר לדף:]

ליד אהובי בני הנחמד הבחור המופלג בתורה וביראה כש"ת כ"ה **משה אסאד** נ"י

חודש סיון תרכ"ו

בחג השבועות תרכ"ו עסקו בישיבת רבנו בסוגיא **דמתוך** [ביצה דף יב ע"א]. גם סוגיא זו נעתקה ע"י תלמיד רבנו רבי **אברהם פריעד** ונדפסה ביחידושי יהודה יעלה זכרון אהרן שמואל' עמ' מב-מו: "מה שלמדתי אצל אמ"י הגאון זצוק"ל על שבועותרכ"ו לפ"ק".

התשובות והאיגרות האחרונות של רבנו

תשובה לתלמידו רבי יוסף הכהן ניימן מקאשוי בהלכות נשיאת כפיים ועוד

בספר תשובותיו של רבנו (חאו"ח סימן מג) נדפסה תשובה בלי תאריך לתלמידו רבי **יוסף הכהן ניימאן** [ראה עליו למעלה בתענית אסתר תרכ"ו]. חסר סיום התשובה, ונדפסה שם הערה: **והסוף ליוסף איננו כי בעו"ה נאסף לעמיו**. מזה עולה שזו אחת מתשובותיו האחרונות של רבנו. וזה לשון תחילתה וסיומה:

ד' ישפות שלום וברכה לראש כהן מברך, יקר הערך, ראשית שמנים, עשרת מונים, ה"ה תלמידי הוותיק, חריף ובקי, ירא שלם, כש"ת מו"ה **יוסף הכהן ניימאן** נ"י.

גי"ה קבלתי ושמחתי ונהנתי מטוב טעמך, ולבי בטוח כי אם מצער ראשיתך, ישגא מאד אחריתך. והן ידעת בני ידעת כי טרדותי מרובים מאד, וא"א להשיב מענה על כל אחת ואחת, ומה גם בח"ת שאינו הלכה ולמעשה, עכ"ז לא אוכל להשיב פניך ריקם והנני לרצונך.

ע"ד הלכה למעשה עפ"י המנהג דמייתי הרמ"א באו"ח סי' קכ"ח סמ"ג ובמג"א דאבל תוך יב"ח לא ישא כפיו אפי' אין שם כהן אחר, ובאר היטב שם מביא בשם תשובת כנסת יחזקאל סי' י"ב דחולק על המג"א הדין עם מי...

וע"ד רש"י בשם הת"כ פרשת אמור, לנפש לא יטמא בעמיו דוקא כשהוא בעמיו, הקשית להפוסקים דקברי עכו"ם אין מטמאין, דלמא כוונת הקרא הוא לשלול עם אחר דמותר... **(והסוף ליוסף איננו כי בעו"ה נאסף לעמיו)**.

תשובה לרא"ז סופר אב"ד פאקש בענין העברת קולמוס על השמות הקדושים בס"ת ישן

רבי **אליעזר זוסמאן סופר** אב"ד האללאש ופאקש נולד בשנת תקפ"ח בפרשבורג כבן זקונים לאביו רבי מרדכי אפרים פישל סופר ולאמו מרת לאה, ונימול ע"י החתם סופר. תלמיד החת"ס, הכת"ס ומהר"ם שיק. חתן רבי יואל אוגור אב"ד פאקש בעל שו"ת ריב"א וגר ליד חמיו (משנת תרי"ד) שם כיהן כדיין ומגיד מישרים. משנת תרי"ז אב"ד האללאש, ואחרי פטירת חמיו [בי"א טבת תרמ"ו] מילא מקומו כאב"ד ור"מ פאקש עד לפטירתו ביום ט' תשרי תרס"ג ושם מנו"כ. ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' סג-סה, וב'פנקס המוהל חתם סופר' עמ' שעד-שעת.

תשובה זו נדפסה לראשונה בתחילת ספר ילקוט אליעזר ח"ב [מהדורה ראשונה פ"ב תרל"א ומהדורה שניה פאקס תרנ"ז] לאחר דברי הקדמה אלו: 'ב"ה, אמר המלקט, יען שלא זכיתי לקבל הסכמה מגאון ישראל רבי **יהודה אסאד** זצוק"ל כי באותו היום שכתב התשובה אלי בענין ס"ת ולא נגמרה, אראלים תפסו הארון ועלה לשמים ועזב חיש מהיר לדאבון כל בית ישראל בעו"ה, בלי ספק היה שולח לי ג"כ הסכמה כי ספרי [ח"א ש"ל בשנת תרכ"ה] מצא מאוד חן בעיניו ז"ל, כאשר זכיתי לבקר היכלו, אמר אלי שזכיתי בספרי לעשות דבר טוב בעולם. ע"כ אמרתי אענדיהו לעטרת תפארת מעשה ידי אומן הפלא ופלא לכווין הלכה איזה שעות קודם מותו, כי תשובה זו נמצאה על שולחנו בתוך הכתובים באותו יום, כאשר כתב לי ידיד נפשי הרב הגדול הצדיק מו"ה **משה הערצפפלד** נ"י [ע"ע 'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שטט-שנ, 'פנקס המוהל חתם סופר' עמ' קסא-קסב] אשר הי' נאמן ביתו, ותשואת חן חן לו ששלח לי מכתב זה היקיר לי מפז'. ע"כ ההקדמה.

יש לציין שגם רבי שלמה סופר אב"ד בערעגסאס [באיגרות סופרים כתבי הכת"ס עמ' 41 בהערה, יצוטט להלן בשלימות] כותב וז"ל: 'ודכירנא כי בשנת תרכ"ו בימות הקיץ באמצע הלילה כאשר כתב [רבנו] תשובה להלכה להה"ג בעל ילקוט אליעזר ז"ל באמצע התשובה נסתלק הגאון בפתע פתאום בלי שום חולי ומחלה'. עכ"ל. [הרב מאיר הילדסהיימר (במאמרו 'פטירתו של רבי יהודה אסאד', 'סיני' כרך סז חוברת ד עמ' קצט-רא) מעיר שתאריך התשובה היא: יום א', ואילו פטירתו של רבנו היתה בליל יום ד'. כך שתחילת כתיבת התשובה היתה כבר ביום א'].

בסוף ספר תשובות מהרי"א חלק אה"ע וחז"מ [פרעסבורג תר"מ] כתב הג"ר אהרן שמואל אסאד זצ"ל וז"ל: 'להיות כי אהובי ידי"נ הרב הגאון הצדיק מ' **זוסמאן סופר** נ"י האבד"ק **האלאש** יע"א הוא היה אשר עוררני כמה פעמים, על דבר הדפסת חלק שני תשוי מהרי"א, אזכירנו לטובה, בפרט כי ידי"נ הג' נ"י הי' אהוב וחביב מאד בעיני מרן אבי הגאון הקדוש זצוק"ל, וכמה פעמים שמעתי מפיו הקדוש, שמספר בשבחא דמר ידי"נ הג' נ"י, וגם ספרו הנחמד ילקוט אליעזר מצא חן בעיניו מאד, והי' בידי ג"כ שו"ת א' אשר השיב מרן אבי זצוק"ל, להג' הנ"ל נ"י, אך לא הספיק בידו לגומרה, ושלחתיה ליד ידי"נ חביבי הג' נ"י. עכ"ל. - וזה לשון התשובה:

ב"ה יום א'

ה' עמו גבור החיל, ה"ה ינ"פ ורב חביבי הרב המאה"ג המפורסם גדול בתורה ובמעשים, צדיק מושל יראת אלקים, כש"ת מו"ה **אליעזר זוסמאן** נ"י אבדק"ק האללאש בעל המחבר ילקוט אליעזר.

גי"ה קבלתי ע"ד ס"ת ישן אם מותר ליתן לסופר להעביר קולמוס גם על שמות הקדושים כי נראה לעינים אם יעבור על שם שיסיר הכתב הישן וימחה השם, ואין זה

מחיקה ע"מ לתקן, כי בשם שנעשה המחיקה כתב הישן בו לא נעשה התיקון עכ"ל פרו"מ נ"י, ובקשתו לחוות לו דעת, והנני לרצונו בס"ד.

הנה בש"ע א"ח סי' ל"ב סעיף כ"ז אותיות ותיבות שנמחקו קצתם אם רשומן ניכר מותר להעביר קולמוס. וז"ל הברכי יוסף שם, הרשב"ץ בתשובה ח"א סי' קכ"ו וח"ג סי' קצ"ז אוסר העברת הקולמוס על השם, ולכאורה מתשובת תה"ד סי' מ"ח יראה היפך רשב"ץ דכתב עליון אינו כתב, אמנם לפום רהיטא מדברי רמב"ן והר"ן והריטב"א בגיטין י"ט נראה כרשב"ץ, וצריך להתישב בדבר למעשה עכ"ל [של הברכ"י], והגאון בשערי תשובה שם העתיקו. ואני בעניי בתשובה א' שנדפסה כבר בתוך תשובת הר המור וחכמת שלמה סי' י"ב [תשובה זו כתבה רבנו לבנו רבי אהרן שמואל ונדפסה אח"כ גם בתשובות רבנו חיו"ד סי' רס"ט. ועי' שם גם בס"י רצא שמזכיר תשובה זו. ומה שהזכיר (בסוס"י רסט בד"ה והן ראית) את תשובת הכת"ס למוהרא"ש בענין זה, תשובה זו נדפסה בשו"ת כת"ס חיו"ד סי' קלא (נכתבה באור ליום ג' ג' מרחשון תרי"ז). ועיין גם בשו"ת יד אלעזר סי' צט שנדפסה שם תשובה למוהרא"ש בענין זה (נכתבה ביום ב' י"א תמוז תרט"ו)] ביארתי יפה בארוכה העיקר דקיי"ל כרבנן דר"י בגיטין כ' ונ"ד כתב עליון לא הוי כתב בדיו ע"ג דיו ומותר להעביר קולמוס על השם ואין בו איסור מחיקה, וכ"כ בתשובת נב"י קמא חא"ח סי' פ"ה, ואפי' בדיו המשחיר ביותר, והנחתי בצ"ע על תשובת חינוך בית יהודא סי' ע"ב ששנה משנתו כר"י שלא כהלכה בזה.

ומה שתמה פרו"מ נ"י מחיקה שלא לצורך אותיות השם מניין דמותר, הא ודאי המחיקה ע"י העברת קולמוס מלבד דלא מקרי מחיקה כיון דכתב דיו ע"ג דיו לא מקרי כתב כנ"ל, עוד זאת את"ל נמי דשמייה מחיקה מוחק ע"מ לתקן הוא בס"ת ישן שהוכחה מראית הדיו הרי תיקונו הוא באותיות השם עצמו לנאותו בדיו המשחיר יותר.

הערת רבי זוסמאן סופר מקבל התשובה במהדורה הראשונה של הספר ילקוט אליעזר (פ"ב תרל"א): 'פה שבת הקולמוס אשר הי' עט סופר מהיר להשיב לאלפים הדופקים בתשובה, מי יתן שבנו ינ"פ הגאון נ"י ימהר להפיצם בישראל ישוטטו רבים ותתרבה הדעת'. [במהדורה השניה (פאקש תרנ"ז) נוסף: 'יכעת כבר נדפסו בשם שו"ת מהרי"א ונקרא ג"כ יהודה יעלה'.

רבי זוסמן סופר הספיד את רבנו ביום ז' תמוז תרכ"ו. הספדו נדפס בספרו 'מלאה קטרת' (פ"ב תרל"ב, פאקש תרס"ג) דרוש ד. קטעים ממנו הועתקו להלן.

בספר 'משפחת סופרים' (ארה"ב תשס"ח) תולדות רבי אליעזר זוסמן סופר, מנכדו רבי אברהם יעקב סופר אב"ד טעט (עמ' קנה-קנו) כתב: 'על חלק זה [של ילקוט אליעזר, תרכ"ו] רצה להשיג הסכמת האי גאון המהר"י אסאד, וסיפר לי אשר הי' בביתו וכבדוהו מאוד מאוד [ראה להלן בהספדו על רבינו: 'ראיתי עין בעין, שהי' משמש אורחים, בגופו ובעצמו], והגיד לו הרבה דברי תורה, וזקיני פלפל עליו והוטב מאוד בעיניו פלפלו, וביקש ממנו לי שאר אצלו על ש"ק וכיבדהו לדרוש. אך זקיני בענותנותו לא רצה להיות עומד במקום הגדול הזה, וישם משם לדרך פעמיו ביום עש"ק באשמורת הבוקר, וכן ביקש לו לכתוב אליו שאלות והוא בנפש חפצה ישיב לו'.

ובהערת המהדיר הרב יעקב שלמה ארי' רובינפלד, כתב שם: אהבת רבינו אל המהרי"א זצ"ל בולט ביותר במה שקרא אחריו את בנו 'יודא' [יליד תרכ"ח] לימים אב"ד אראד (כ"כ בקובץ וילקט יוסף שנת תרע"ג ס' קסו, שנקרא ע"ש מהר"י אסאד), על אף שכבר קרא את אחיו הגדול בשם יוסף יודא [האב"ד פאקש]. וראה מה שכתב בענין זה הגה"צ ר' יצחק צבי סופר זצ"ל אב"ד טעמעשוואר במכתבו...:

'בענין שם יהודה לדודינו הגה"צ מאראד ז"ל, כה היה העובדא, זקנינו ז"ל היה דבוק תמיד בצדיקי הדור, כמו מרן הד"ח מסאנו ז"ל ובהצדיק מליסקא ז"ל, ואח"כ ברב הקדוש רבי הלל מקאלאמייע ז"ל. וכמו כן היה דבוק במהר"י אסאד ז"ל אשר נתפרסם בדורו לרבי, אף שהיה בסערדהעלי בגליל העליון, מ"מ ידעו כל כי הוא מקובל גדול בדורו והיה איש מופת. ותשובה אחרונה בה' ספר תורה כתב בלילה בחדרו אל זקנינו ז"ל ונשאר באמצע, כי עוד באותו לילה נפטר פתאום, ומצאו התשובה שהתחיל ולא גמרה על שולחנו וכו'. ונתעורר מאוד זקנינו ז"ל, ויען הגאון מהר"י דודינו היה שמו בפי כל ר' 'יוסף' בחרותו 'יוסל', הוא נקרא על שם חמיו של התשו' ריב"א ז"ל שהיה שמו 'יוסף יוסט', וחתום 'יוסף ליב', ושם יהודה היה רק שם עליה לתורה, היינו קראו אותו לתורה 'יוסף יהודה', על כן כיון שהיה לו שתי שמות אין הקפדה כ"כ... על כן בבטח שאל עצת רבותיו וגם הם הסכימו לזה, כי נפשו חשקה מאד שבנו יקרא שמו אחר צדיק זה שהיה אהוב מאוד לזקנינו ז"ל, כמו חסיד דבוק ברבו, ומעתה תבין הכל וכו'.

[עיי' בפנקס המוהל חת"ס עמ' תרפ"ו (ס"י טז), שהיה נוהג מקובל בפרשבורג עיר מולדת רבי זוסמאן סופר, לתת לשני אחים שמות זהים כשלאחד יש שם או כינוי נוסף].

אגרת לרבי עזריאל הילדסהיימר מבקשו למסור אגרת שהגיעה מירושלים

במאמר לזכרו של רבנו שכתב ידידו רבי עזריאל הילדסהיימר אב"ד אייזנשטאט ונדפס ב'איזראעליט' (שנת 866 עמ' 447-444), ותרגומו ללשון הקודש נדפס ב'צפונות' (גליון יג עמ' עח-פ) [קטעים ממנו יודפסו בהמשך], הוא כותב: 'השתתפותו [של רבנו] בפועל בצערם של מדוכאים ונצרכים שפנו אליו (ומי לא עשה זאת?) הביאו אותו לכתיבת אלפי מכתבים, ולידי כך שלא ידע כלל ליאות בכל מקרה שניתן היה לפעול בו. שעות ספורות לפני שיצאה נשמתו הטהורה כתב אלי מכתב שתוכנו גמילות חסד בשביל אשה מירושלים עיה"ק. היה זה המכתב האחרון ששלח, ביקש מן הסובבים אותו למסרו למחרת לדואר, בעוד שהוא עצמו נקרא כבר שעות ספורות לאחר מכן אל המקום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. מובן מאליו שאשמור כתב זה בדומה לאיגרות רבות אחרות של הנפטר כמזכרת קודש'. האגרת נדפסה בספר הזכרון לר"י וינברג (ירושלים תש"ל) עמ' ש, וזה לשונה:

בעזה"י, יום ג' כי טוב שלח [כ"ב סיון] תרכ"ו לפ"ק ס"ה

מאלקא רבא, שלמא רבא, לגברא רבא, ה"ה ידיד ד' וידיינ הרב הגאון המפורסם איש צדיק צדקות אהב ע"ה פ"ה כבוד קש"ת מו"ה **עזריאל הילדעסהיימער** נ"י הרבבד"ק א"ש יע"א עם כל הנלוים אליו יחיו.

הנה לוטה פה איגרת מירושלים תובב"א מאשת הרבני החכם וצדיק מו"ה **שלמה שטיינהארט** נ"י. וכבר מיד בהגיעו פה שלחתיו עבי"ד [=על בי דואר] לק' א"ש כי חשבתי שכבר הגיע **מוהר"ש** הנ"ל לשם, ושלחוהו מבי"ד משם בחזרה לכאן ופדיתיו מבי"ד. והיום בא אלי איגרת מיי"ד הרבני הנ"ל עבור האגרת מאשתו הנ"ל שאשלחנו לק' א"ש. בכך נא ימחול הדר"ג מעכ"ת נ"י ליתנו לידו. והנני דורש בשלום הרבני **מוהר"ש** הנ"ל. בודאי קיבל הדר"ג נ"י מידו איגרתו חתום שנתתי אז לידו.

נאם אוה"נ בלונ"ח הטרוד ודש"ת

הק' יהודאסאד

[הוספת תלמיד רבנו ר' צבי שלעזינגער בשולי האגרת:]

על בשורה רעה צריך לברך ברוך דיין האמת בפרט על בשורה כזה אשר אנשים בני בשר ודם לא יוכלו לדבר כלום והוא עץ ארז נפל איזה שעות קודם [אולי צ"ל: אחר] כתיבת איגרת אליו הוא אדונינו מורינו ורבינו נשיא אלקים יהודא - מת בנשיקה כמשה רבינו פתאום בשלישי רביעיית הלילה ד' לסדר הנ"ל ונקבר ביום (ד') [ה'] בהספד גדול ובבכייה גדולה ינחם ד' אותנו בתוך שאר אבילי ציון וירושלים.

הק' צבי במו"ה אליעזר Schlesinger המתגורר בביתו

אגרת לרבי חיים הלב שטס מצאנו בעל הדברי חיים

בלילה האחרונה לחייו כתב רבנו אגרת לרבי חיים מצאנו. בן רבנו וממלא מקומו רבי **אהרן שמואל אסאד** בהקדמתו ל'תשובות מהרי"א' ח"א (לעמברג תרל"ג), לפני תיאורו את פטירתו והלוית אביו, כותב וזה לשונו: 'והי' אוהב שלום ורודף שלום, מלמד זכות ומליץ טוב על ישראל. וכאשר ראה כי יש קטטה ומחלוקה, מיד דרך קסתו כאוהב ועשה שלום, היה דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל אחיו ולכל קהל ישראל, והי' אומר שלום לקרוב ולרחוק, ודבריו עשו רושם אצל כל אחד ואחד, כי כל מעשיו היה בחכמה ותבונה עד להפלא. אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי, כי גם בלילה אשר נפטר עוד כתב אגרת לעשות שלום בעולם'.

מהו ה'שלום בעולם' שרצה לעשות רבנו? נאמן ביתו של רבנו, רבי יעקב קאפל קרויס, בסוף הספדו על רבינו 'מספד יהודה', שחלקים ממנו יועתקו בהמשך, מגלה טפח ומכסה טפחיים: 'רבינו הגדול אשר אהב מאוד השלום, ובלילה האחרונה עסק לעשות שלום בין צדיקי הדור'.

מה שסתמו הכותבים בדור ההוא סמוך לפטירת רבנו, גילו הדורות המאוחרים. נין רבנו רבי **יהודה גולדשטיין** בתולדות מהרי"א שבהקדמה לספר דברי מהרי"א על

בראשית (מיהאלעוויטץ תרצ"א) עמ' מ כותב: 'ובלילה [של פטירתו] ראה עוד את המכתבים הנשלחים לו, והעריך עוד מכתב אל הגאון הקדוש מו"ה ר' חיים ה"ש מצאנז זי"ע בעל שו"ת דברי חיים ורצה לעשות שלום בינו ובין הג' מו"ה ירמ' לעוז זצ"ל אבד"ק אוהעלי'.

הרב מאיר הילדסהיימר במאמרו ב'סיני' (כרך סז חוברת ד עמ' קצט, הערה 8) מוסיף להבהיר: 'נגד רבי ירמ' לעוז רבה של אוהעלי יצאו בשנים תרכ"ד-תרכ"ו חסידים שנתמכו ע"י האדמו"ר רבי חיים הלברשטאם הרב מצאנז בעל הדברי חיים. ר"ע הילדסהיימר העיד כי עמדת ר"י אסאד כעמדתו שלו היתה לימינו של ר"י לעוז'. המקור לדבריו הוא מאמרו הנ"ל על רבנו שנדפס ב'איזראעליט' (שנת 866 עמ' 444-447). במאמרו 'רבי יהודה אסאד ורבי עזריאל הילדסהיימר' (שבספר הזכרון לר"י וינברג (ירושלים תש"ל עמ' רפה) מתיחס הרב מ. הילדסהיימר להספד זה: 'בהזכירו את הסכסוך בקהילת אוהעלי, שהטריד אז את יהדות הונגריה, קבע ר"ע כי רי"א כמותו צידד בתוקף בעמדתו של ר' ירמיהו לעוז רבה של הקהילה, בניגוד לזו של ר' חיים הלברשטאם האדמו"ר מצאנז'. יצוין שבתרגום המאמר של ר"ע הילדסהיימר ללשון הקודש שנדפס ב'צפונות' (גליון יג עמ' עח-פ) מוזכרת פרשה זו בהשמטת הפרטים המזהים בזה הלשון: 'אם איזו שאלה בוערת בהונגריה גרמה לידי התרגשות וחוסר שקט, נכנס הוא לעובי הקורה לפני כולם. כאשר נקרא נענה בכל פעם בשמחה ובכל אש הקנאה שבלבו הלוהט, שלא כשל ולא יגע, פעל הרבה יותר מאשר נתבקש, בכל גבורת רוחו ולבו, שלא ידעו הפוגה, ולא נח עד שהענין הובא לידי גמר'.

תגובת הדברי חיים על פטירת רבנו

בשם האדמו"ר מצאנז רצ"א הלברשטאם שליט"א פורסם (עלון מרבה תורה גליון קצב שלח תשע"ז) ששמע מאביו האדמו"ר רי"י הלברשטאם זצלה"ה שבעת שבאו לבשר אל מרן הדברי חיים זי"ע על הסתלקות הגה"ק מהר"י אסאד זי"ע התבטא ואמר: 'מרבץ תורה אחד לשמה היה באונגריין, ועתה גם הוא נסתלק'. הדברי חיים אף כתב הסכמה על ספר תשובות רבנו בו הוא מפליג בשבח ומוכנהו בתוארים: 'כבוד הרב גאון הגדול המובהק הצדיק המפורסם מופת הדור'.

אשכבתא דרבי

תיאור פטירת רבנו והלויתו ובחירת בנו לממלא מקומו

בן רבנו וממלא מקומו רבי אהרן שמואל אסאד בהקדמתו ל'תשובות מהרי"א' ח"א (לעמברג תרל"ג) מתאר את פטירת אביו והלויתו בזה הלשון: 'אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי, כי גם בלילה אשר נפטר עוד כתב אגרת לעשות שלום בעולם, והיה אז כמו שתי שעות אחר חצות, כי כך היה דרכו בקודש מימיו לא עבר עליו חצות לילה בשינה רק עמד על רגליו ולמד והשיב לשואלו דבר.

'אחרי כן כמו ג' שעות אחר חצות אמר לבי, והקיץ לזוגתו אמי הצדקת הרבנית ז"ל, ואמר לה: 'הלב עמד ופסק ממהלכו והשמים התקדרו עבים, ה' אמר לי עלה אלי, בין להקת אראלים שם אושיבך!' ואחרי רגעים מועטים כרביע שעה שב רוחו אל אל.

'ותחרד העיר ותהי לחרדת אלקים, כי פתאום נפלה החומה הבצורה חומה נשגבה. ויאספו כל העם מקצה, וגם מן המרחק מיד כי באה השמועה חרדו חרדה גדולה ויבואו ממרחק לספוד ולנוד, ויעשו עשרים רבנים שהיו פה הספד ואבל גדול, ודמעות כנחל שוטף נפלו. בכל מקום אשר השמועה הגיעה נבהלו, צירים וחבלים יאחזון, והספידו בכל תפוצות ישראל הספד גדול ורב ונהה נהי נהי, כי נפטר רב הרבנים קברניט דספינה.

'יכולם פה אחד אמרו, כי מן השמים היתה זאת כי פתאום נלקח ארון אלקים, למען כי היתה הגזירה מן השמים, לבל יוכלו ישראל להפציר בתפלה עבורו, כי פועל אדם ישולם לו, כי הוא הרבה להתפלל בעד אחרים רבים, לכן בודאי גם תפלת אחרים היתה נשמעת עבורו. וכן ראיתי במכתביו כתבי קדשו מצאתי, כי היה בסידור שלו ניירות כתוב ורשום עליו מאות אנשים אשר התפלל עבורם, כל איש ואיש נגע לבבו אשר יחסר לו התפלל בעד כל אחד ואחד, ורצונו נעשה בשמים כמפורסם, כי היה כבן בית בבית מלכו של עולם יתברך שמו ותפלתו עשתה הכל.

'ואז בעת ההספד נמנו וגמרו אנשי קהלתי השם ישמרם להעמיד אותי הצעיר תחת אבא מארי זצ"ל למלאות מקומו כסא הרבנות, ונתנו העטרת בראשי להיות רועה נאמן, ולקיים תחת אבותיך יהי' בניך, בהסכמת ועצת כל הרבנים הגאונים שהיו אז פה קהלתינו. וכעת אנכי יושב תה"ל בתוך עדתי עדה שלמה עדת ה' מלא צדיקים חכמים וסופרים. אתה ה' הרק שפעת חסדיך עליהם ותן להם משאלות לבבם לטובה, וזכות רבינו אבי הקדוש מאוה"ג זצוק"ל תזכור להם ויזכו לכל טוב אמך'.

נכדו רבי **יהודה גולדשטיין** בתולדות מהרי"א שבהקדמה לספר דברי מהרי"א על בראשית (מיהאלעוויטץ תרצ"א) עמ' מ כתב: 'א"ז הג' ז"ל הניח אחריו כמה וכמה [חיבורים] בהלכה ובאגדה ובתוכם גם כמה חיבורים בדרך הקבלה אשר לא באו עוד תחת מכבש הדפוס. וביום לפני פטירתו למד עוד עם תלמידיו שיעורין כסדרן ואחרי אשר ידע צדיק יום פטירתו וכי בא עתו לעלות השמימה מיהר את למודו ועזב את פלפולו כדרכו בקודש למען יוכל למהר את המסכת. ובלילה ראה עוד את המכתבים הנשלחים לו והעריך עוד מכתב אל הגאון הקדוש מו"ה ר' **חיים ה"ש** מצאנז זי"ע בעל שו"ת דברי חיים ורצה לעשות שלום בינו ובין הג' מו"ה **ירמיה' לעוו** זצ"ל אבד"ק אוהעלי, ובתוך כתיבתו וכבר היה לערך שעה ב' בלילה נפל עטו מידו וצעק עד כאן תחום שבת, ואשתו ע"י צעקתו (נרדמה ממשנתה) [הקיצה משנתה] ואמר לה כי אינו מרגיש עצמו בטוב ונראה לו כי לבו פסק מלדפוק וכאשר רצתה לילך

אחר הרופא אמר לה כי לא נחוץ ולחנם היא כי אחרי אשר בא העת להתפרד מהעלמא דשיקרא וזה היו דבריו האחרונים ומיד כחצי שעה אח"כ עלתה נשמתו הקדושה בשמים בכ"ג סיון בשנת תרכ"ו.

תיאורי העתונות על פטירת רבנו, בחירת בנו לממלא מקומו ומהלך הלוייה

בעתון **'המבשר'**, לבוב, ב' תמוז תרכ"ו, שנה ו' מס' 23 הופיעה הידיעה הבאה שנכתבה ע"י תלמיד רבנו, הב' יששכר פישער. **ר' יששכר בר"י פישר** [בלועזית: Fischer Samuel] נולד בשנת תר"ו בזאדורפאלווא. בהגיעו לפרקו נשא לאשה את בת רבי יחזקאל הלוי מטרענטשין. מורה סופר ומשורר. גר בפוטנאק, ברעזאוויץ (בשנת תרל"ז [פירסם אז מאמר על הקהילה בעתון 'היהודי'], ובשנת תרל"ח [הדפיס אז את חיבורו 'האמת'], פרעשוב ומישקולץ (כבר בשנת תרמ"ב). נפטר ב' אב תרע"ז במישקולץ. חיבוריו: 'שיר ידידות' [לרגל... לבחור... כנציג יאסבערען לקונגרס] בודאפעסט תרכ"ט. 'האמת' [מאמר בשבח תורת האמת] פרשבורג תרל"ח. 'מדת ישראל' [לוח המדות והמשקלות] פרשבורג תרמ"ב. 'מבחר שירי הגר' [תרגום שירים ממשוררים הונגריים] מישקולץ תרמ"ח. 'אמרי שפר' [שירים שונים לכל עת וזמן] ואיטצען תרצ"ב. פירסם מאמרים בעתון 'היהודי' שי"ל בווינען בעריכת ר' יעקב פישער. פרטים לתולדותיו ועל חיבורו אמרי שפר נדפסו ב'ארשת' כרך ד ירושלים תשכ"ו, עמ' 398, 413. יצויין שביאזראעליט' (שנת 867 גליון 10 עמ' 158) הוא פירסם דיווח (בגרמנית) מיום ט"ו אד"א תרכ"ז על פטירתה והלוייה של אשת רבנו הרבנית אסתר אסאד (תורגם ללשה"ק ב'עלי זכרון' 13 עמ' ג-ד) תחת שמו הלועזי: "שאמועל פישער מפוטנאק". וזה לשון מאמרו על פטירת רבנו ב'המבשר' (תשו"ח להרב יו"ט ליפמן ראקאווי שהסב תשומת לבנו למאמר זה):

סערדאהעלי. אוי! ומי יורה לנו דרך הטובה לפ"ג [ה' תרכ"ו].

אדון נכבד! בך בחר י"י להרים כשופר קולך ולבשר מקצה הארץ עד קצהו את אשר יקרה לעמך, גם את הטוב וגם את הרע אשר נקבל מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, על כן באתי גם אנכי היום להשמיעך בשורה אשר לשמע אוזן תדאב נפש כל שומע. ואם אמנם לא נסיתי באלה, וטוב לי להודיע כי נולדו ששה בכרס אחד מלהודיע כי מת אחד אשר היה שקול כרבוא מישראל - גם מך ערכי אדעה ומי אנכי כי אבוא במגלה עפה נגד חכמי וסופרי עמנו הי"ו, אשר קטנם עבה ממתני?

בכל זאת אומרה עת לדבר הוא, ואיך אחשה בנפול גאון גדול? הוא אדמו"ר הרב הגאון וכו' מוה' **יהודא אסאד** ז"ל, אשר לדאבון נפשנו עזב את האדמה ביום ד' כ"ג סיון, ואת רוחו השיב אל האלקים אשר נתנה לו, בקדושה ובטהרה. ביום ג' כ"ב לירח ההוא זכינו עוד לשמוע את שיעורו, ובין הערבים נהרו אליו לומדי התורה הנמצאים פה לקחת לקח טוב מפיהו בחברת ש"ס וילמוד אתם עד חצות הלילה. ובשעה השלישית אחר חצות ליל, אהה שדדנו! צבי ישראל נפל!

מות האדם הגדול הלזה - אשר עוד לא נמלאו לו שבעים שנה - נגע עד לב איש ואיש מקרבנו. כל ימיו הקדיש לתורה ולתעודה, יומם ולילה לא פסיק פומיה מגירסא, ושינה לא ראתה עינו כי אם שנים עד שלש שעות בלילה [כאשר אוכל אנכי צעיר תלמידיו אשר זכיתי ארבעה שנים לקחת תורה מפיהו, להעיד בן] ובשקידתו הגדולה קנה לו בקיאות נפלאה בשי"ס ופוסקים קדמאי ובתראי, וגם ספרי נגלה ונסתר היו גלויים וידועים לפניו. מקרוב ומרחוק כבדוהו ונשאוהו, וכל הדבר הקשה הביאו אליו, ואל מלקוש תשובתו הוחילו. עתה אהה קראו "עזובה" אל קרית משוש עיר תהלה! בת סערדאהעלי השדודה, הוי פתאום נפלה עטרת ראשה!

ויען יקר היה האדם הגדול הזה בחייו, בעיני כל מכיריו, נתנו לו כבוד גדול במותו. וכשוב רוחו השמימה, השמיעו ראשי עדתנו את הבשורה הרעה הזאת ביד הדלוג-רב למקרוב ולרחוק, ויחלו את פני הרבנים הגדולים לבוא הלום לספוד לצרה ולבכותה. ביום ה' בשעה השלישית אחר הצהרים, נהרו המונים המונים אל חצר בית האלקים - כי בית תפלתנו קטן הוא מהכיל - ויעשו סוכה למחסה מחוס השמש, שמה הובא ארון האיש הקדוש, ועד מהרה נמלא הכר ההוא נפשות אדם מפה אל פה עד אפס מקום, וקראו פנו מקום לבר לוויה.

אז יעלה הבמתה הרה"ג [רבי **פנחס ליב פריעדן**, תקס"ב-תרל"ג] האבד"ק קאמארן. ובקול בוכים השמיע את דרושו הנפלא בקול מר "בת עמי חגרי שק וגו'" וייתאר בשרד את גודל יקר האיש אשר אבדנו, ועד לא כלה אמרתו, והנה כל העם יורד בבכי. אף לא שקר מליו אשר זכר במרוצת דרושו "על האי שופרא דבלי בארעא קא בכינא" כי מלבד המדות והמעלות תרומיות שהיו צבי עדין וענקים לגרגרותיו היה גם איש תם וישר יפה אף נעים להלל מאד, מעולם לא כעס על אדם, ולא בז לשום איש, ורק היה מראה פנים שוחקות, ומראה דמות פניו כמלאך אלקים כלו אומר כבוד.

אחר כן ספדוהו הרה"ג [רבי **משה הלוי לוינגר**, תק"ע-תרל"ז] אבד"ק מיליכדארף, הרה"ג [רבי **דוד שיק** תקע"ב-תר"נ] אבד"ק סעטשען, הרה"ג [רבי **שרגא פייש פישמן**, תקפ"א-תרמ"ד] מ"מ דק"ק פ"ב, הרה"ג [רבי **בנימין זאב וואלף פוקס**, תקע"ד-תרל"ד] אבד"ק סערעד, הרה"ג אבד"ק מאגענדארף [אולי רבי משה הלוי לוינגר הנ"ל כיהן אז כאן], הרה"ג [רבי **אהרן אלעזר פאשקוס**, תק"פ-תרמ"ד] אבד"ק גאלאנטהא, הרה"ג [רבי **אהרן שמואל אסאד**] אבד"ק קאטה [בן הגאון הנספד כהלכה] והרה"ג [רבי **עזרא צורף**, תקס"ה-תר"מ] ראב"ד דפה.

בשעה השלישית אחר הצהרים הובל בלוית המון רב כחמשת אלפים איש, ובתוכם לומדי תורה דפה שהלכו על שני צדי ארונו, וביד איש ואיש מהם חבור אחד מהחבורים אשר השאיר אדמו"ר אחריו ברכה, ויהי מספרם ל"ח חבורים כתובים, מלבד הנשים והטף. גם נוצרים רבים נהרו, עד בית מועד לכל חי. - ושם ספדוהו

הרה"ג [רבי **נפתלי סופר**, תקע"ט-תרנ"ט] אבד"ק קארל(ס)בורג, הרה"ג [רבי **יששכר בער מנצח**, תקפ"ג-תרמ"ג] אבד"ק יאקע, הרה"ג ראב"ד דק"ק ראאב [כנראה ר' **שלום רנשבורג**, תקע"ו-תרנ"ה], הרה"ג [רבי **אברהם ליב שטרן**, תקפ"ג-תרנ"ו] אבד"ק שאקסעליץ, הרה"ג [רבי **יוסף דוב לוק**, ?-תר"מ] אבד"ק מעדיער, הרה"ג [רבי **משה צבי שטרן**, תקפ"ב-תרמ"ח] אבד"ק אליטשא [=אלישטא]. אין מלה בעטי להודיע לבני האדם גודל הכבוד הנעשה לו; ולעת ערב שב גוו לעפרו. תנצב"ה.

השמש גם אחרי אספה נגהה, לעת ערב עוד קוי יפעתה למרחוק יזהירו; כן בחלופ תקופה בקורות הימים עוד קרנים מידה לה אל מול פני האופל הבא אחריה. לשמחת לבותנו לא יסור שבט מיהודה זצ"ל וזכרו לא יסוף מזרעו, כי בעלות נשמתו השמימה חיש רגע נאספו קהלנו וטובי עירנו יצ"ו אל בית הועד, ויתעצו במה נוכל לעשות יקר תפארת לנשמתו הטהורה? אז עמד על רגליו האיש המורס מעם הרב המופלג חכם ושלם חריף ובקי גברא דכולא ביה מוה' **שלום דוב כוכב טוב (שטערן)** נ"י ראש הקהל דפה [ע"ע 'עלי זכרון' 42 עמ' לג-לן] ואמר: רק בזאת נוכל להעמיד זכרוננו לתפארת עולם אם נרפא את המזבח ההרוס, הקם נקים אותו מחדש ושמנו הטוב לא יכרת מאתנו למרבה המשרה על שכס בנו הרב הגאון מו"ה **אהרן שמואל אסאד** נ"י האבד"ק קאטה יע"א. - דבריו המעטים האלה ירדו חדרי בטן ראשי עדתנו. ונמנו וגמרו לשום כתר הרבנות בראשו, ויכתבו מכתב-רבנות ויתנוהו בידו. ובעת אשר ספד את אביו הגאון ז"ל, בעוד כל העם בוכה למשפחותיו, פתאום נשמע קול ענות גבורה "גדא טבא! מזל טוב!". בימיו ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח! –

וכשעה חדא אחר קבורת אדמו"ר בא הלום הרה"ג [רבי **אהרן דוד דייטש**, תקע"ג-תרל"ח] אבד"ק יארמוט, ומאד התעצב אל לבו על היותו מן המאחרים לבוא, ויגמור בדעתו לקרוא לבכי ולמספד פה עירנו ביום א' כ"ז סיון. וביום ההוא בבוקר השכם עם גדול עמדו צפופים, ויעל הבמתה ויספוד. וימס לבבנו ויהי למים. הוי! צעק בקול מר: יהודה אסאד איננו! הי חסיד! הי עניו! גלה כבוד מישראל! מי מביא לנו תמורתו? ויוסיפו העם לבכות ויגדל המספד ביום ההוא כביום שרפת בית אלקיננו. וסוף דבריו הכל נשמע: ואתם בחורי חמד! אם אמנם יתומים אין אב נהייתם. אל תעצבו ושבו לכם פה שנה תמימה. ותנו גם אתם כבוד למורכם אדמו"ר זצ"ל כאשר נתנו תלמידי הגאון בעל **חתם סופר** ז"ל, לרבים. כי כן צוה בצואתו אל הבחורים בחורי חמד אשר יצקו מים על ידו כי לא יעזבו את פרעסבורג עיר מושבו עד כלות שנה תמימה. ובמשך העת ההיא הלך ילכו לשמוע דברי שיעור בנו - כמוהם בני תעשו גם אתם. דבריו המסולאים בפז הכו שורש בלבבות כל השומעים, וכלם פה אחד ענו ואמרו "כן נעשה!" וואל אלקי ובלע המות לנצח ושלוש על ישראל.

יששכר פישער

וכה דווח תלמיד נוסף של רבנו בעתון **המגיד**:

סערדאהעלי, יום ו' עש"ק לסדר קרח [ב' תמוז] תרכ"ו.

לא איש בשורה אנכי, כי לדאבון כל נפש למורת רוח כל איש יהודי אבוא להודיע, כי לוקח מאתנו נזר ראשנו, ה"ה אדוננו מורנו ורבנו הגאון הגדול האמתי רכב ישראל ופרשיו רשכבה"ג מו"ה **יודא אסאד** זצוק"ל.

למותר יהיה לספר בשבחו של הגאון הנ"ל, כי מודעת היא בכל כנפי התבל ובקצוי הארץ, כי הוא קדש כל ימי חייו לתורה ולעבודה ולגמילות חסדים שלשה אשיות העולם; שמונה ושלשים ספרים שאלות ותשובות אשר נשאר ממנו בכ"י המה יעידון ויגידון עליו, כי הוא אב התורה והחכמה. מכל פאתי תבל, מאשכנז, מרוסיה ופאלען ומארץ הקדושה נהרו אליו שאלות ותשובות. ברוב חכמתו השקיט לדממה סערת הריב והמדון אשר פרצו ברוב קהלות קדושות.

אויה לנו על שברינו! כי גלה כבוד מישראל; נשבר לבי בקרבי אם אזכרהו, אם אתבונן, מה יקרה היתה בעינינו השריפה אשר שרף ד' בתוך בני ישראל. מה לנו לעורר זעקת שבר על מות הצדיק, החסיד, הקדוש והעניו מוהר"א זצוק"ל, כי אינו נמצא בדור הזה אם נחפשה אנשים כאלה אשר רב חכמתם בתורה וענותנותם ומדת טובם יענדם כהגאון הנ"ל - מועטים המה ונער יכתבם.

ביום כ"ג לירח העבר שני שעות אחר חצות הלילה גוע וימת ועד חצות לילה כתב שאלות ותשובות; וביום כ"ד הובל לקבר בכ"ג [=בכבוד גדול], אחר אשר ספדוהו ששה עשר רבנים מפורסמים גדולי הדור, ובתוכם הדרשן המפואר הנשגב [רבי **שרגא פייש פישמן**] דק"ק פרעסבורג יע"א וגם הראש בית דין דפה הג' **עזרא גאלדשטיין** נ"י, וכלם העירו האנשים העומדים על המיטה לספוד ולהתאבל על הצדיק הזה; ובאמת לא היתה עין אשר לא הורידה דמעות. אך זאת יהיה נחמתנו, כי קהלה קדושה דפה בחרו לרב עדתם את בנו הרב המאה"ג מו"ה **שמואל אהרן** נ"י, וגם הוא ימלא פני התבל בכבודו והדרו. בלע המות לנצח ומחה דמעה מעל כל פנים ותנצב"ה!

הק' **משה ראטה**, מילידי אנסדארף, תלמיד הגאון הנ"ל זצ"ל

[הכותב הוא רבי משה אשר ראטה מאונסדארף שנשא בשנת תר"ל לערך את מרת שולמית בת ה'מכתב סופר'. נפטר שם ביום כ"ד כסליו תרצ"ז. ע"ע ב'כתב זאת זכרוני' עמ' 254 וב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' רכד. השוה 'מקורות לקורות ישראל' עמ' 15].

על השתתפותו של רבי שרגא פייש פישמן המגיד מפרשבורג בהלוית רבנו ישנה עדות נוספת מתלמידו רבי שבתי שעפטיל וייס משימאני בהקדמת ספרו 'הלכתא רבתא לשבתא (עמ' 12), הועתקה ב'עלי זכרון 26 עמ' כח.

הוספה מאוחרת על בחירת בנו למלא מקומו

על בחירת בן רבנו רבי אהרן שמואל אסאד למלאות מקום אביו כותב נינו הר"ר **אהרן שמואל געווירץ** בהקדמתו לספר חידושי ראשבי"ד אש דת (ברוקלין תשמ"ה) שהוציא לאור מכתבי ידו של זקנו מהרא"ש אסאד (עמ' יא-יב) וזה לשונו:

'יokודם הלוייה נתקבל בנו מרן המחבר [רבי אהרן שמואל אסאד] לאב"ד במקומו. ובענין זה שמעתי מזקנתי הצדיקת בתו של רבינו המחבר מרת **חיילא** זי"ע דהכי הוה עובדא. קודם הלוייה של מרן מהרי"א נתאספו טובי הקהל לאסיפה לטכס עצה בדבר כסא הרבנות שנשאר ריקם. והנה קצת טובי הקהל היה דעתם למנות את זקיני מהרא"ש בתור דיין בסערדאהעלי, כי מיאנו לתת את המשרה הגדולה על שכמו ולענוד לראשו עטרת הרבנות בעיר גדולה לאלקים על מקומו של אביו רשכבה"ג כי עדיין היה צעיר לימים כבן ל"ו שנה ולכן היתה דעתם למנותו בתור דיין בלבד. אמנם ראש הקהל היה מתנגד לגמרי שימנו אותו אף בתור דיין, וכשעלתה ההצעה באסיפת הקהל למנות את זקיני מהרא"ש לדיין נענה ראש הקהל ואמר: 'לא דיין אלא רב אב"ד בקהלתנו'. ובאמת עשה בערמה ובמרמה, כי כוונתו האמיתית היתה כי כאשר יציע למנותו רב יתנגדו כל הקהל, ויתהווה דין ודברים ותהיה מחלוקת בין הנאספים ולא יוכלו להגיע לעמק השוה, ויוכרחו לדחות ההחלטה עד אחרי הלוייה, ואז כבר יעלה בידו להטות לב הקהל לצדו שלא ימנו את מהרא"ש לדיין. רק רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, ומיד כאשר פצה ראש הקהל את פיו והציע למנות את זקיני לרב העיר קראו כל הנאספים בקול גדול: 'מזל טוב! מזל טוב!' וראש הקהל עמד נדהם כי לא נעשתה עצתו, ובהכרח הוצרך לקבל את החלטת הקהלה, וזקיני נתמנה לכהן כרב ואב"ד דקהלת סערדאהלי, ונתקיים בו מקרא שכתוב תחת אבותיך יהיו בניך'.

לידיעה זו אין אישור מאף מקור אחר, ומי יודע כוונות הלב. יצויין שלראש הקהל רבי שלום בער שטערן היו קשרים מצויינים עם רבנו ובנו, ראה ב'עלי זכרון' 42 עמ' לג-לה ובהמשך.

ההכנות לקבלת הפנים לרבי אהרן שמואל אסאד

אחר פטירת המהרי"א ביום כ"ג סיון תרכ"ו, והבחרו של בנו רבי אהרן שמואל אסאד כממלא מקומו, טיפל רבי שלום בער שטערן במסגרת תפקידו כראש הקהל בהבאת הרב החדש לקהילה. אגרת ממנו למהרא"ש אסאד בענין זה נשתמרה [נדפסה בקונטרס 'דובב שפתי ישנים' (לונדון תשמ"ג) עמ' 10-13, ומשם בספר 'שאיילת שמואל' (מכון זכרון, ב"ב תשס"ה) עמ' רסז-רסח]. מתוכנה ומהתארים שמכתיר בה את המהרא"ש עולה כמה היתה הערכתו של רבי שלום בער שטערן גדולה למהרא"ש אסאד. וזה לשונה:

ב"ה, יום א' פ' בלק [י"א תמוז] תרכ"ו לפ"ק פה סערדאהעל יע"א.

מחי' חיים יתן לו חיים ארוכים ומתוקנים, ימים טובים דשנים ורעננים, לכבוד אלופינו מורינו ריכא בר ריכא, לשמים ולבריות ניחא, כבוד הרב המה"ג חו"ב מוכתר בכתר שם טוב משמן המפורסם בכל קצוי ארץ כבוד מ' **אהרן שמואל** אב"ד בקהלתנו ק"ק סערדיהעל, ומצלאלן אנחנו אקרו"ט דקהלתנו לחי' דמר והגבירה ובשולם הנלוים, ד' עליהם יחיו.

מכתב קדשו דמר אדוננו הגיענו על נכון, וגיל יגיל לבנו בקראינו מכתבו אותיות מזהירות, ומבין שורותים יצהיר כי ת"ל החיים והשלום את אמ"ו, כה יתן ד' וכה יוסיף שלום ישפות לנו, ובצפיתנו נצפה כי יכון כסאו בינותינו, יהי' ד' עמו כאשר הי' עם אבינו מורינו הקדוש זצוק"ל הכ"מ. ועתה ברוך ה' חזק ואמץ וחפץ ד' בידו יצליח.

והנה אנחנו מן המודיעים ולפנים כי מאוד צר לנו כי לא בא בשבוע הזה למען נתענג מזיו הדרת כבודו, אך אחרי אשר הדרת גאונו טעמא אמר כי לא יוכל לשום לדרך פעמיו עבור העסקים שונים אשר השתרגו עליו דוממנו נפשינו.

והנה עתה באנו כי ימחול הדרת גאונו להודיענו את יום המוגבל אשר בוא יבוא לעירנו, ואנחנו נשלח עגלה אחת או שתיים כפי המצטרך לשאת כלי ביתו הנה וגם בני ביתו שיחיו ואדוננו והגבירה הרבנית ת"י יבוא על האיזענבאהן לגאלאנטהא ושם יהיו מאלופי הקהל לקבלו להביאו לעירנו. ואנחנו נחשוב שלא לעשות פומבי גדול, כי בצוק העתים הללו אשר כל פנים קבצו פארור מחמת כי בעו"ה חדל הגשם עוד להיות ד' ירחם, לא נרצה להתראות בפני הגוים כשבעים כמצות הזקן "למה תתראו".

ויותר אין אתנו חדשות, וד' יאריך ימיו ושנותיו בנעימים, כחפץ עבד ליראי ד' ולחושבי שמו הכותב בפקודת אלופי הקהל

הצעיר שלום בער שטערן

עדות נוספת ליחסים הטובים והמיוחדים ששררו בן רבי אהרן שמואל אסאד לראש הקהל רבי שלום בער שטרן עולה מהעובדא הבאה. בתשובות מהרי"א חלק יורה דעה שנדפסו בשנת תרל"ג, לפני התשובה האחרונה (סימן שפז) הממוענת לרבי שלמה שטרן אב"ד העלישטאבע, הקדים רבי אהרן שמואל אסאד הקדמה בזה הלשון: 'אם כי תשובה זו שייכה לחלק אה"ע, עכ"ז אציגנה פה, לכבוד ידי"נ הרב הצדיק תמים, חו"ש ובקי טובא ערוגת הבושם כש"ת מו"ה **שלום בער שטערן** נ"י אבן יקרה פה קהילתנו, בנו של הרב המאוה"ג מו"ה **שלמה עלישטאבא** זצ"ל'.

צילום רבנו לאחר פטירתו

נכד רבנו רבי **יהודה גולדשטיין** בתולדות מהרי"א שבהקדמה לספר דברי מהרי"א על בראשית (מיהאלעוויטץ תרצ"א) עמ' מא כותב: 'הנה א"ז הג' בעל המחבר ז"ל מעולם לא היה נראה תמונת צורתו, כי לא הניח עצמו לצייר את תמונתו "פאטאגראפירען". אמנם הרבה מתלמידיו רצו תמונתו שישאר להם לזכר, וע"כ

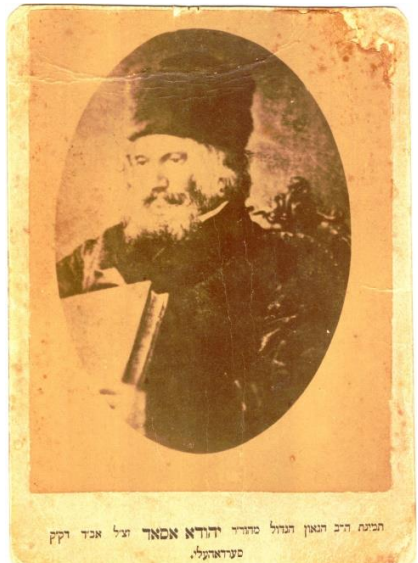

התמונה המקורית של המהרי"א

בק' קאדלבורג כותב: '...ומדי דברי בענין [אי רשאים בני איש לצוות לנכרי לצייר דמות תבנית אביהם מונח בארון למען יזכרוהו זכר עולם אי אריך למיעבד כן] עלה בזכרוני שראיתי הדבר מפורש יוצא לאיסור בשו"ת הגאון **מתא דירושלים** ז"ל [רבי **משה אריה ליב הלוי ליטש-רוזנבוים**, תק"ס-תרל"ז, ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שעא-שעד] דיין המצויין דק"ק פ"ב ז"ל בפסקיו אשר עודם בכתובים [השאילם לי בטובו הרב הגאון בנו (רבי שמואל הלוי ליטש-רוזנבוים) אבדק"ק יערגין נ"י] וכן כתב שם באמצע שו"ת אחת: הי' רע עלי המעשה מה שעשו בק"ק סערדאהעלי שלאחר שמת הגאון הרב ר'

גמרו בלבם איזה מתלמידיו אחרי פטירת רבם, והלבישו אותו בבגדי שבת והושיבוהו על כסאו, וכן ציירו את צורתו הקדושה אשר בנמצא בכמה בתי אחב"י. אמנם כל אלו אשר לקחו חבל בזה הרע להם במאוד, ולימים לא כבירים אח"ז הלכו לעולמם ונענשו עבור כי הטריחו את גוף קדשו אחרי פטירתו לטלטל אותו על צורך כזה'. [קטע זה הועתק גם בתולדות המחבר שבדברי מהרי"א מהדורת ירושלים תש"ל עמ' לב. אך הושמט משום מה במהדורות המאוחרות יותר].

בקובץ התורני 'וילקט יוסף' מחברת שמינית קונטרס ח' [ט"ו שבט תרס"ו] סי' פ' [דף כו.] במאמרו של רבי **יצחק ווייס** רב

זוהר הרב הנאמן, העצום, שר התורה, יהודה ברוך רבן של ישראל,
הקדוש והטהור, חסיד ועניו, כקשית

מזהר 'יהודה אסאד' זצוק"ל

ר"מ ואב"ד ס"ה בע' המח' תשנ"ו מהר"א הנקרא נ"ב יהודה יעלה
ביום כ"ב סיון תשנ"ו

לצייר תמונתו יכשל בו זרעו ואנשי
עדתו, לציירו לאחר מיתתו. ב'
לעשות סחורה במכירת תמונתו
ולהשתכר באיסור הנאה, לכן אף
שהשאלה שבא לפני לצייר תמונת
מת כשמונח בארון והי' רק איש
פשוט... היה צד להתיר להם כי הם
לא יעשו סחורה בזה להשתכר, אבל
לפי שאנו רואים קלקול הדור בזה,
כמו שאירע בק"ק סד"ה שאיש גאון
וצדיק ציירו אחר המיתה למען
השתכר באיסורי הנאה, מסתבר
לאסור גם באיש פשוט משום לא
פלוג....'

ובספר 'כהנא מסייע כהנא' (ברלין
תרצ"ח) לרבי זאב צבי הכהן קליין
חבר הרבנות דק"ק ברלין (סי' יב עמ'

יהודה אסאד זלה"ה הי' מעמידן אותו
וציירו אותו למען יוכלו למכור צורתו
ועבירה גדולה היא דמת אסור בהנאה...
עכ"ל ז"ל...

ובקונטרס י"ד [ט"ו אייר תרס"ו] סי' קל"ז.
ישנה תגובה בשם הכותב בר"ת: הי"ם בע"ע
[הדיין יואל מרגרטן בעיר ערלוי, ראה
להלן]: '...אבל אינני מחליט להתיר כי דבר
גדול הביא הרב נ"י בשם תשו' כת"י של
הדיין מפ"ב שכי' "רע עלי המעשה מה שעשו
בק"ק סערדאהעלי שלאחר שמת הגאון
מהר"א זצ"ל הי' מעמידן אותו וציירו
אותו למען יוכלו למכור צורתו ועבירה
גדולה היא דמת אסור בהנאה" עכ"ל, אם
הדבר הי' כן, באמת שתיים רעות עשו שם,
א' שהי' מעמידן וציירו אותו זהו בזיון
המת, ודבר שהצדיק מתעסק בו בחייו שלא

צורת הרב הנאמן, העצום, שר התורה, יהודה ברוך רבן של ישראל,
הקדוש והטהור, חסיד ועניו, כקשית

מזהר 'יהודה אסאד' זצוק"ל

ר"מ ואב"ד ס"ה בע' המח' תשנ"ו מהר"א הנקרא נ"ב יהודה יעלה

וספר חידושי מהר"א ודברי מהר"א
Oberrabbiner JUDA ASZOD in Dunaszerdahely

לשנה טובה תכתוב

Herzlichen Glückwunsch zum neuen Jahr

כו-כז) כתב: 'ומה שהביא בשם הבעל המתא דירושלים היטב חרה לו המעשה בס"ה, דשם שתיים רעות עשו, שהיו מעמידין את רבם וזה בזיון המת, וגם שמכרו התמונה הנעשית אחרי פטירתו והיו משתכרין באסורי הנאה, אבל לעשות תמונה לבני המשפחה למען יהי' להם זכרון לדור אחרון אולי אין לאסור'.

ובוילקט יוסף קונטרס ט"ז [ט"ו סיון תרס"ו] סי' קס"א. כותב שוב רבי **יצחק ווייס** מפ"ב רב בק' קאדלבורג: '...ואספרה כמו אשר שמעתי מהגאון הצדיק מו"ה **משה יוסף [הופמן]** נ"י ראב"ד דק"ק פאפא יע"א, שבעמדו בבית אולפנא דרב האי גאון רבי **נטע וואלף** [סג"ל ליבער] זלה"ה שהי' ראבדק"ק פ"ב יע"א שמע מפיו הק' שרגז וכעס מאוד מאוד על שציירו תמונת הגאון הק' מהרי"א זלה"ה אחרי מותו, [ונודע בשערים שהגאון ר' נטע וואלף ז"ל עוד בימי עלומתו כמה כבר הי' עין רוגל בפרק כל כתב"י הקוד"ש] ואמר שרעה גדולה עשו להגאון מהרי"א ז"ל בזה...'

מאמריו של רבי יצחק ווייס בענין זה נדפסו גם בספרו שו"ת 'שיח יצחק' (מכון ירושלים תשנ"ה) סי' תסג-תסד. בקובץ 'עץ חיים' באבוב כב עמ' שכב ואילך מאריך הרב ישראל דנדרוביץ בענין זה, ומגלה שיהי"ם בע"ע' הוא הרב יואל מארגערעטן דיין בעיר ערלוי. נולד בשנת תקצ"ז, משנת תרמ"ה דיין בערלוי עד לפטירתו ביום י"א מרחשון תר"ע. עוד הוא מביא שם שבמקורות בני זמננו [נפתלי בן מנחם ב'סיני' כרך סב עמ' רעא בשם הרב אברהם יהודה ליכט במאמרו ב'שערים' י"ז אלול תשכ"ז] הוא מצא שהמטרה לפיה צולם רבנו לא היתה מזכרת גרידא. רבנו הניח אחריו בת שעדיין לא נישאה, אך לא הותיר רכוש לצורך נדונייתה. כך שלצורך גיוס כספים להכנסת כלה בא מעשה צילום תמונתו. ואכן התצלומים שהופצו ברחבי הונגריה הכניסו סכום כסף נכבד (יש היודעים לנקוב בסכום המדויק: 1200 פלורין) שהספיק בכבוד לצורכי הנישואין. ראה שם בקובץ 'עץ חיים' עוד ידיעות מענינות בענין זה. יצוין שתמונת רבנו היתה נפוצה מאד, הדפיסו ממנה העתקות רבות וגם עיטרו עם תמונתו כרטיסי ברכה לשנה החדשה (רצ"ב צילומים).

בספר 'ארחות רבנו' [ב"ב מהדורת תשע"ד עמ' שמא] לרבי אברהם הלוי הורביץ תלמיד מובהק למרן הגר"י קניבסקי זצ"ל כתוב: 'פעם הראיתי למו"ר [הגר"י קניבסקי] את תמונתו של הגה"ק מהרי"א אסאד זצ"ל ואמרתי שאומרים שזו מאחר פטירתו, שהלבישוהו והושיבוהו על כסא עם גמרא ביד וצלמוהו כדי לחתן בתמורתם את בנותיו המבוגרות, כי בחייו לא נתן שיצלמוהו ולא היתה תמונה ממנו, והסתכל מו"ר זמן מה בתמונה ואמר שכן נראה הדבר. (הספור עם מהרי"א אסאד כמדומה שנדפס כבר בהקדמה לאחד מספריו עה"ת, ואלה שעשו כן והמסייעים בידם נענשו קשות מהשמים)!'.

מספד גדול - ההספדים על רבנו

הכתב סופר על פטירת רבנו והספדו עליו

רבי שלמה סופר אב"ד בערגסאס בנו של הכתב סופר כותב בספרו 'איגרות סופרים' (כתבי הכת"ס עמ' 41 בהערה) וז"ל: 'אמר הסופר: אם כי כל הרבנים הגדולים והקטנים היו קשורים בעבותות אהבה אל אאמ"ו והכל היו משכימים לפתחו, אבל הגאון קדוש ה' מהר"א היה לו אוהב דבוק מאח. ודכירנא כי בשנת תרכ"ו בימות הקיץ באמצע הלילה כאשר כתב תשובה להלכה להה"ג בעל ילקוט אליעזר באמצע התשובה נסתלק הגאון בפתע פתאום בלי שום חולי ומחלה, ואאמ"ו הקדוש היה אז בע"מ וויען לדרוש ברופאים, הבוקר אור כאשר עזב את מטתו שאל למשמשו הרבני המושלם מה"ו שמעון לעפלער שהיה אח"כ סופר ונאמן בקה"י בבודאפעסט [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תקמה] בפנים זועפות אם לא שמע דבר מהרב מסערהדהעלי והשיב לא, וגם חקר אצל אחרים וגם הם לא ידעו, ולא הבינו על מה ולמה שאל זאת ולמה פניו רעים היום, עד אחר צהריים שבא תלמידו הרבני החרוץ הגביר מה"ו משה בעטעלהיים [ע"ע שם עמ' תקכ] בהרב מה"ו קלמן מפ"ב לווען לשאול את רבו אאמ"ו אם לא ירצה ליסע ולילך לס"ה לגמול חסד עם אותו צדיק, ואז ידעו והבינו האנשים על מה ולמה שאל אבא על הגאון מס"ה. ובדרוש כל נדרי הספידו הספד תמרורים זי"ע. עכ"ל הגרש"ס.

נכד רבנו רבי יהודה גולדשטיין בהקדמה ל'דברי מהר"א' על דברים (ווראנוב תרצ"ב) דף ה ע"א כותב ששמע מעשה זה גם מרבו בעל השבט סופר ומסיים: 'וזה פלא. ממילא מובן שהגאון בעל כתב סופר זצ"ל ה' רוצה ליסע לס"ה להספיד את כ"ק א"ז הג' ז"ל, אבל הרופא מומחה פראפעסאר ציוה וגזר עליו שלא יסע. ובדרוש כל נדרי הספידו הספד תמרורים בבכיה גדולה. ואכתוב מקצת הדרשה אשר אמר הגאון כ"ס זצ"ל, כאשר שמעתי מתלמיד א' שלמד אז בישיבה הרמה דפ"ב:

"אבל גדול ליהודים, וכנחל יורד דמעה על שבר בת עמי. וגם אנחנו רבותי, הלא ידעתם הלא שמעתם כי שר וגדול נפל בישראל, הגאון הקדוש רבי יודא אסאד. נחשך השמש בצהריים, כי לא ה' העת להאספו, כי ידיו לא אסורות היו להשיב לשואלו דבר גם ביום מותו, כי בא המות פתאום. ועליו נוכל לקונן קינת דהע"ה (ש"ב ג לח): הלא תדעו [כין] שר וגדול נפל היום הזה בישראל. ונר' אם השר חולה או שיבה נזרקה בו אשר לא יוכל עוד לצאת ולבא כימי נעוריו, ואם אח"כ הוא מת, לא נוכל לאמר עליו שנפל היום שר גדול, יען שעבר זמן ועידן אשר לא עשה חיל. אולם אבנר ה' איש גבור החיל כאשר מת ואבד כלי מלחמה, ראוי לקונן שנפל היום שר וגדול. וכן הגאון ז"ל אשר גדולות ונפלאות עשה כאשר נודע לרבים, ע"כ ציון המצוינים בהלכה במר תילל כי נפל צבי עטרת ישראל. גם ארזי לבנון אדירי תורה

התפלשו בעפר, כי הי' תל תלפיות שפונים אליו גדולי ישראל, על פיו יצאו ובאו ללחום מלחמות ד', ומי בראש יהודא בראש. ואחז"ל אותו היום שנפטר אאע"ה עמדו כל גדולי או"ה בשורה ואמרו אוי לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד קברניטה. גם גדולי הדור הרגישו תיכף באותו יום מיתתו וכו". והאריך מאד הג' בעל כ"ס ז"ל בשבחו של א"ז הג' ז"ל וזכותו יעמוד לנו. עכ"ל רבי יהודה גולדשטיין.

הספד רבי אליעזר זוסמן סופר אב"ד פאקש

מעניין הוא שדברי הספד אלו שנכתבו בשם ה'כתב סופר' הם העתקה מילה במילה [עם השמטת מילים בודדות] של קטע מהספדו של רבי **אליעזר זוסמן סופר** אב"ד האלאש ופאקש בעל ילקוט אליעזר מיום ז' תמוז תרכ"ו [כשבועיים לאחר פטירת רבנו] שנדפס בספרו 'מלאה קטרת' (פ"ב תרל"ב, פאקש תרס"ג) דרוש ד. וזה כותרת ההספד וקטעים ממנו:

הספד אשר אמרתי ביום ז' תמוז פ' חקת תרכ"ו לפ"ק, על כמה גאוני ארץ, ובפרט על הרב הגאון הגדול הקדוש המפורסם בקצוי ארץ רבי **יודא אסאד** אבדק"ק סערדעהעל זצ"ל:

זאת חקת התורה וכו'... בכל מקום אשר שמועה רעה הגיעה, שלוקח עטרת ישראל, אבל גדול ליהודים, וקול קינה ונהי נשמע במחנה העברים, וכנחל יורד דמעה על שבר בת עמי, וגם אנחנו, רבותי! לא חודש ושבת היום על מה אנו נאספים, הלא ידעתם הלא שמעתם כי שר וגדול נפל בישראל, הגאון הקדוש רבי **יודא אסאד**. נחשך השמש בצהריים, כי לא הי' העת להאספו, כי ידיו לא אסורות היו להשיב לשואלו דבר גם ביום מותו, כי בא המות פתאום. ועליו נוכל לקונן קינת דהע"ה (ש"ב ג לח): הלא תדעו [כי] שר וגדול נפל היום הזה בישראל. **ופי' אדמ"ו הג'** אם השר חולה או שיבה נזרקה בו אשר לא יוכל עוד לצאת ולבא כימי נעוריו, ואם אח"כ הוא מת, לא נוכל לאמר עליו שנפל היום שר גדול, יען שעבר זמן ועידן אשר לא עשה חיל, אולם אבנר הי' איש גבור החיל כאשר מת ואבד כלי מלחמה, ראוי לקונן שנפל היום שר וגדול ועי'. וכן הגאון ז"ל אשר גדולות ונפלאות עשה כאשר נודע לרבים, ע"כ ציון המצוינים בהלכה במר תילל, כי נפל צבי עטרת ישראל, גם ארזי לבנון אדירי תורה התפלשו בעפר, כי הי' תל תלפיות שפונים אליו גדולי ישראל, על פיו יצאו ובאו ללחום מלחמות ה', ומי בראש יהודא בראש. ואחז"ל ב"ב צ"א אותו היום שנפטר א"א עמדו כל גדולי או"ה בשורה ואמרו אוי לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד קברניטה. גם גדולי הדור הרגישו תיכף באותו יום מיתתו...

...לא לבד שהיה נאה דורש אלא גם גאה מקיים, וכן רבותי! יודא בראש, אשר החזיק כל ימיו ישיבה גדולה ולומד עם צעירי צאן בהתמדה רבה, הצליח ועשה פרי

קדש, ושם לילות כימים להשיב לשואלו דברו. ומרוב צדקת ענותנותו אין להגיד אשר ראיתי עין בעין, שהי' משמש אורחים, בגופו ובעצמו, ומידה יתירה הי' בו שמודה על אמת בפלפול גם לאדם מועט לעולם, במתק שפתיו מדבר לכל אדם, גם חדשים כישנים אוהבים אותו, כי הי' מקבל כל אדם בפנים שוחקות. ובמקום ענותנותו שם נראה גדולתו, כאשר מסופר בהנהגתו כאשר ראה שאפס כל תקוה, שקולו נשמע בעיני היראה כל זמן שבמתק נעימות שפתיו ידבר, אז לבש כשריון רוח קנאת ה' לעמוד בפרץ נגד מורדי אור, בל ירים איש ידו להרוס...

...וכן הגאון ז"ל, רבים שהיו ממכיריו ועל פיו יצאו ללחום מלחמת ה' מרגישים כעת כי שר וגדול נפל היום בישראל. וימים ידברו גם רחוקים כקרובים ירגישו שנפל אביר הרועים, פלא יועץ שר השלום, כי נפשו השליך תמיד מנגדו אם הבערה לחלק יצא בין קהלה לרב, או בין איש לרעהו, לעשות שלום כחיצים ביד גבור הי' יפוזו ידיו וחצנו ננער לשלוח במחנה העברים עצתו, ומי הרים יד כנגדו נשיא הוא בישראל... כי הצדיק משפיע לעולם, וגם כעת נרגש פטירת הצדיק כי רעב בעולם... ע"כ יש לקונן כל זמן שיש בעיר ת"ח אשר הכה הרשעים בשבט פיו לא עמד איש כנגדו להרוס הדת, אבל אם צדיק אבד וגמר החסיד פסו אמונים מבני אדם, כי מי יקום עם מרעים מי יתיצב עם פועלי און...!

הספד רבי נפתלי סופר אב"ד קאדלבורג ופעטשי-ניידארף

אחיו רבי **נפתלי סופר** שהיה אז אב"ד בקאדלבורג [=קארלבורג] ואח"כ בפעטשי-ניידארף [מוזכר למעלה בחודש אדר], בנוסף להספד שנשא על רבנו בפניו בשעת הליתו, הספידו ארוכות גם בקהלתו קאדלבורג בכלות השבעה בערב ר"ח תמוז תרכ"ו. את הספדו הדפיס בספרו 'שער נפתלי' (פרעסבורג תרכ"ז) דרוש א' (דף א ע"א-ו ע"ב) [ולא כמו שכתוב בתולדות המחבר שבתחילת ספר 'דברי מהרי"א' מהדורת ירושלים עמ' לג, ובמהדורה החדשה בעמ' 46, שהספדו נדפס בספרו 'גבול בני נפתלי']. ההספד נדפס בתחילה בקונטרס בפני עצמו בעל שנים עשר עמודים ורק אח"כ צורף לספר שער נפתלי כדרוש א', כך עולה מזה שבראש העמודים נדפס באותיות גדולות: 'הספד על הרב הגאון מה"י יהודא אסאד' ולא: 'שער נפתלי דרוש א' כמו בשאר הספר, וכן בסוף ההספד המחבר חתם את שמו, וכמו"כ בדף ו סוף ע"ב [לאחר שנשאר ריק כחצי עמוד] נדפס בגרמנית שם המדפיס בפרשבורג ושנת ההדפסה למנינם [866]. לפנינו כותרת ההספד וקטעים אחדים ממנו:

הספד מר שעשיתי בער"ח תמוז בק"ק ק"ב על הגאון המופרסם בכל העולם,
הקדוש מו"ה **יהודא אסאד** שהיה אב"ד בק"ק רעטהע, ובק"ק סעמניטץ
ומנוחתו בק"ק סד"ה.

דה"ב ויקונן ירמיהו על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם על יאשיהו עד היום ויתנום לחוק על ישראל. מ"ר במלאכי, התקינו חכמים שיהיו ישראל

עושים כן לכל זקני ישראל וגדוליהן לחוק על ישראל... כי להוריד דמעות על הזקן או על הזקנה צריכים התעוררות מאחרים... רק אם הספֵּדן יזכיר מגודל ההפסד אשר נעשה לעולם, כי היו מגיני הדור, וכעת סר צילם מעלינו, אז ישימו על לבם ויעשו אבל יחיד...

אבל היום רבותי גם אתם ידעתם מגודל האבידה מה שנעשה לנו ע"י סליקת הרב הגאון המפורסם הקדוש מו"ה **יהודה אסאד** זכר צדיק לברכה, כי שר גדול נפל בישראל, כי אתם אלופי עדתנו הייתם בחורף העבר באוהל של הקדוש והכרתם קדושתו והי' מבקש רחמים בעדכם, ושמעתם ממני כמה פעמים כי הוא אחד משרי צבא המלחמה היוצא בשדי מלחמת ה', וכל אחד ואחד מרגיש היום הצרה, ואין צריך התעוררות ממני והבכיה תהי' מקודם שאתחיל לספר המעלות מהקדוש... כך בעוה"ר גם היום ידענו מיד גודל ההפסד מה שנעשה לנו כי באה השמש בצהרים והכל מכירים מיד ששקעה בלא זמן שקיעתה... ואמת יהי' כל הספדים על הקדוש מו"ה **יהודה אסאד** ז"ל לחנם כי כולם יודעים מצדקתו ואין כל חדש תחת השמש כי שמו מפורסם בכל מדינתנו, מנשים ועד טף יודעים כי הי' קדוש ה' ותהלותיו מלאה הארץ... וזה ידוע לכל שהגאון הקדוש ר' **יהודה** הי' בקי בש"ס ובפוסקים בראשונים ובאחרונים ורבנים גדולים בתורה אם הי' לפניו דבר גדול היו מביאים לפניו בשאלה ותשובה... וכל העולם יעידו על הגאון הקדוש הנ"ל כי ה' היה עמו, בעת הדרשה, כי דבריו היו יורדים בחדרת לבו של בני אדם והי' ניכר בו דברי רבי מאיר במס' אבות הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ועליו מרמו המ"ר בשה"ש השמיעני את קולך כי קולך ערב זו התלמוד ומראיך נאווה זה המעשה, כי לא הי' עוסק בשאר חכמות, ורק בתורה הקדושה הי' משים לילות כימים, והי' לו מעשים טובים, וע"כ הכל היו מחבבים לשמוע תורתו ומוסרו ודבריו היו עושים רושם... והי' נתקיים בו כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו... אם המוכיח הוא ת"ח ודבריו יוצאים מלב טהור אז עושין רושם, וא"ש השמיעני את קולך כי קולך ערב זו תלמוד שיהי' ת"ח גדול, ומראיך נאווה זו המעשים טובים, וכמו שהי' אצל הקדוש הנ"ל...

ואמר ישעי' שיסיר גבור ואיש מלחמה גמ' שם איזה גבור המתגבר על יצרו... וכן הי' הקדוש שהיה מתגבר על יצרו, כי גור אריה יהודה, ומנעוריו הי' קדוש. איש מלחמה, אמרינן בגמ' שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה, וכן הגאון ז"ל הי' יודע לישא וליתן בתורה שהי' משיב לכל השואלים כי הי' בקי בש"ס ופוסקים...

ונחזור לעניינינו, גבור שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה, הכוונה שיהי' יודע על איזה אופן יהי' יוצא ללחום מלחמת ה', דעו נא רבותי כל המעלות ומדות שבארנו ששואלים לאדם ביום הדין הי' לצדיק ולקדוש הנפטר. אם גם שהתמדת תורתו בלימוד בני הישיבה, ובלימוד ת"ח בכל יום לעת ערב, ושהי' משיב לכל ת"ח, הוא

ידוע לכל העולם, ועכ"ז ביתו פתוח לרווחה לכל מי שהי' מבקש ממנו דבר, והי' מליץ טוב לעוברי דרכים ובפרט לת"ח, ויש לקונן עליו וימת ספרא רבא דישראל, ומי הי' איש מלחמה לעמוד נגד המרעים לא הוא? ולא ירא מפני איש, והי' ג"כ עומד בפרץ, במקום אשר ידע שא"א לתקן הי' מליץ טוב לחוטאים, והי' דן לכף זכות והוא הלך נגד המחבלים כרם ה'... וכך אנו אומרים על הקדוש הנ"ל כי כי עדיין לא הי' זקן בימים כ"כ והזקנה שהי' קופץ עליו הי' רק לתפארת, כי גלוי וידוע לכל העולם שהצדיק והקדוש לא הי' רודף אחר ממון ולא הניח ברכה אחריו כסף או זהב רק מעשים טובים, וב"ה זכה ג"כ לבנים צדיקים... ואמרתי מענין זה בק"ק סד"ה בהספד על החכם וקדוש לפניו שם...

ודעו נא רבותי, גם שאין לי ידיעה כלל בחכמת הקבלה, אבל כל העולם יודעים שהקדוש הצדיק ז"ל הי' עוסק בחכמה זו, ומפורסם בכל מדינתנו שהי' בעל מעשה, ומי שהי' צריך לדבר ה' הי' בא אליו. ואחי הרב הגאון מו"ה חיים נ"י אב"ד דק"ק ספי"ט הודיע לי כשהי' עמו שליח מצוה בעיר וויען בשנת תרכ"ד הגיד לו הקדוש בעצמו שזה ל"ו שנים [בשנת תקפ"ח, רבנו הי' אז בן ל"א שנים] שגמר הכתבי האר"י והלך לנסות לרבו הגאון מהר"ם בנעט [נפ' י"ג אב תקפ"ט. גם נין רבנו ר"י גאלדשטיין כותב בתולדות מהרי"א שבתחילת 'דברי מהרי"א' על בראשית (עמ' כו) וז"ל: ושמעתי מא"י הגאון ר' אהרן שמואל זצ"ל איך שאביו הגאון המחבר ז"ל הניח כמה חיבורים גדולים וכולם מענין חכמת הקבלה. וגם סיפר לי כשהי' אביו ז"ל בן שלשים שנה ידע בעל פה כל כתבי האר"י ונסע לרבו הגאון מהר"ם בנעט ז"ל לנסות אותו. ורבו נתן לו מהודו ונתן לו רשות לעסוק בחכמת האמת] ... והי' ג"כ שר חמישים כי שמעתי בק"ק סד"ה שהניח אחריו חמשים ספרים מח"ת אשר הי' מחדש הן על ש"ס ופוסקים ואגדה ושאלה ותשובות ושאר ענינים.

ואמר ישעי' נשוא פנים ואמרינן בגמ' זה שנושאים פנים לדורו בעבורו למעלה ולמטה, והגאון הקדוש הי' זוכה לזה, שמצא חן בעיני הקב"ה כי תפלתו הי' עושה רושם, ומצא חן בעיני מלך ה' יר"ה כי הגאון הי' משלוחי מצוה בשנת תרכ"ד לבקש רחמים להרים קרן התורה ולהפך עצת החדשים ומצא חן בעיני המלך והשרים... וכבר ספרנו שהגאון הי' מפורסם במדינתנו שהיה גדול בתורה הן בנגלה הן בנסתר... והקב"ה אמר מי יקום לי עם מרעים ומי יתיצב לי עם פועלי און, כבר בארנו שהקב"ה הי' מקונן כי משה לא נשא פנים... ובמדרגה זאת הי' ג"כ הגאון ז"ל כאשר בארנו לעיל. ור"י אומר החכמה מאין תמצא, שהי' מחזיק את עצמו כאין, וכן הי' הקדוש כי הי' עניו מאד מאד... משה הי' יודע באיזה זמן יהי' עניו ובאיזה זמן יהי' מתגאה, וכן הי' הקדוש כי לפעמים הי' מתגאה נגד הרשעים...

ויש לקונן היום, אולי אמר הקב"ה למלאך טול הרב שבהם הקדוש הנ"ל ונלקח, לכפר על עון הדור כי הי' שר גדול בארץ כי הי' מפורסם בכל מדינתנו לגאון וקדוש,

וגור אריה יהודה כי לא הגיע לימי זקנה, ואולי מטרף בני עלית, הקבה הי' טורף אותו בשביל לכפר על הבנים ויאמר ה' יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ בידו, אם הכוונה שהוא מושל ביצרו כמו שאמרנו שכל תאוות החומר הי' בידו והי' מתגבר על יצרו והוא כדאי להיות מכפר על קהל ה', או הכוונה כי הי' שר בעוה"ז כי יהודה אתה יודוך אחיך הכל היו משבחים ומשתחוים לפניו גם התנ"ח והגדולים, ידך בעורף אויבך, הכוונה שהי' לוחם מלחמת ה' כמו שבארנו ונלכד השר לכפר על הדור... ואין לנו נחמה במהרה על הקדוש, גם שזכה שבנו הרב המאה"ג הצדיק נ"י ממלא את מקומו... ובק"ק סד"ה אמרתי זה הי' הכבוד שעשו לו... והארכת במוסר, וה' יקבל דמעותינו אשר ירדו מעינינו לכפר על חטאתינו, וישלח במהרה וגאלנו. עש"ק ג' תמוז תרכ"ו לפ"ק. הק' **נפתלי סופר**.

הספד רבי יצחק הלוי קאניג ממעזא טור-ירושלים

ביום י"ח תמוז תרכ"ו הספיד את רבנו השו"ב במעזא טור רבי יצחק ב"ר דוב הלוי קאניג. הספדו נשאר עד היום בכתב יד, ונדפס בשלמותו להלן במאמר נפרד.

הספד רבי חזקיה פייבל פלויט אב"ד שוראן

במלאות השלשים לפטירת רבנו, בפרשת פינחס תרכ"ו, הספידו תלמידו של החתם סופר רבי חזקי' פייבל פלויט אב"ד שוראן [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו עמ' קלב-קלה]. את ההספד הדפיס בספרו 'ליקוטי חבר בן חיים' (ח"ב, מונקאטש תרל"ט, דף פח ע"א-פט ע"א). נעתיק בזה את כותרת ההספד ואת הקטע הראשון בהספד המתייחס לרבנו :

מילי דהספידא על הגאון מוה' **יודא אסאד** זצ"ל אב"ד בק' ס"ה והרב המאור הגדול מוה' **יעקב** [וואליער-גרומסמן] אב"ד בביטש [מח"ס 'בית יעקב' עמ"ס עירובין (זאלקווא תק"צ, בין החתומים מק"ק סערדיהעל: מהו' יהודא אסאד דיין), נפ' בן פ"ב שנים כ' אייר תרכ"ו, ע"ע ב'אישים בתשובות ח"סי ס"י רפא], ועל שני חכמים הרב מוה' [יוסף] **זינדל** [מסאלנט, נפ' ג' חשון תרכ"ו] והרב מוה' **נחום** [לעווי משאדיק, נפ' י"ב חשון תרכ"ו] בירושלים עם שמונה מאות נפשות שמתו בירושלים במגפה בחורף העבר [בין י"ח תשרי לי"ב כסלו תרכ"ו], וע"ד המששה במדינת בעהמען בתחילת הקיץ העבר. פ' פנחס תרכ"ו.

במדרש הביאו רש"י ריש פרשה זו לפי שהיו השבטים מבזים אותו ואמרו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים ל"ז לפיכך בא הכתוב וייחסו אחר אהרן.

טרם נבא לבאר דברי רז"ל נעורר תחלה על העדר הגאון מוה' **יודא** שנוטל מגבולינו, ונאמר כי עליו נאה לומר מאמר יעקב אע"ה על יהודה בנו: "יהודה אתה יודוך אחיך, ידך בעורף אויבך וישתחוו לך בני אביך". ידוע כי הגאון הזה היה בכל עת, לדת ישראל שומר יום ולילה, שלא יבאו האפיקורסים ויבלעו כרם ישראל, אבל

הכל בהשכל וחכמה, לא עמד מעולם להתחיר בהם פנים בפנים, ואדרבא גם המה חלקו לו כל הכבוד, ויקרה חכמתו בעיניהם. ואמרו ז"ל על פסוק גוזל אביו ואמו, אביו זה הקב"ה ואמו זו כנסת ישראל, והנה אלו המתחדשים בזמנינו גם המה לאבינו שבשמים יכרעו וישתחוו, אבל מכנסת ישראל יתפרדו, ולא יחושו על מאמר: אל תבזו כי זקנה אמן, שאסור לנו לבזו מנהגי ישראל הזקנים. ועי' אמר, אתה יודוך אחיך, ידך בעורף אויבך ולא נלחמת עמהם פנים בפנים, וישתחוו לך בני אביך, אפילו אותם שאינם אלא בני אביך.

ואמנם אנו נאמר בתריה "וזאת ליהודה", אחרי כי גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, "שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאהו", אף שהבאת אותו אל עמו שמע עוד קולו, "ידי רב לוי" מה שידי רבו לו בחייו, "ועזר מצריו תהיה" שלא ירעו ולא ישחיתו בהר קדש ה'".

הספד רבי אברהם גלאזר אב"ד קלויזענבורג

בערב ר"ח אב תרכ"ו הספיד את רבנו רבי אברהם גלאזר בעירו קלויזענבורג. נולד בשנת תקפ"ה בראזענבערג לאביו רבי יקותיאל גלאזר. תלמיד רבי יששכר בער סימאנדל-למודן אב"ד ליפטא-סענט-מיקלאש, רבי שלמה קוועטש אב"ד לייפניק וניקלשבורג והכת"ס. לאחר נישואיו עם בתו של רבי דוד צבי עהרענפעלד חתן החת"ס, כשגר ליד חמיו בפרשבורג, למד עם בן רבנו רבי מרדכי אסאד ורבנו הכיר לו טובה מרובה על כך [בתשובות מהרי"א חיו"ד סי' כח רבנו כותב לו: שלום וברכה ברבי' והמשכה לכבוד אהובי י"י רחוק ממעוני וקרוב ברעיוני ה"ה הרב המופלג זך הרעיון במיטב הגיון החרוץ נשגב כ"ש מוה' אברהם גלאזר נ"י עי' וי"ח עם כל הנלוים יחי'. זה ימים נתכבדתי בנעימי נעומיו אשר בשרני משלום בני הבח' היקר כ"ה מרדכי נ"י כי מצא חן בעיני מעלתו נ"י וכי הו' שוקד על תורתו וגם מעלתו ספי' לי תורה ויראה בהרבה שיעורין דרבנן מחזיקני לי לפרו"מ מלא חפני טיבותא אשר כחו וחילו לאורייתא כאות נפשו יתנהו ד' למעלה ראש אמן]. משנת תרי"ג אב"ד יינק ומשנת תרכ"ג אב"ד קלויזענבורג עד לפטירתו ביום כ"ב כסלו תרל"ח ושם מנו"כ. הרבה להתכתב עם רבנו, ובספר תשובותיו של רבנו ישנן ארבע תשובות אליו: חלק יו"ד סי' כח, כט [ועיין שם בס' שנא בהגה מבין המחבר]. חלק אה"ע סי' קסט, קע. תולדותיו: 'כתב זאת זכרון' עמ' 268, 'החת"ס ותלמידיו' עמ' תעה. מילא את מקומו בנו רבי משה שמואל גלאזר. הספדו על רבנו נדפס בספרו 'דור דורשיו' (ירושלים תשס"ה) עמ' רלב-רמא. נעתיק בזה את כותרת ההספד וקטעים אחדים המתייחסים ישירות לרבנו:

בעזה"י הספד מר שעשיתי על פטירת האי רב גאון רבן של ישראל מו"ה **יודא אסאד** זצוקלה"ה בק"ק קלויזנבורג, יום ה' פר' מסעי ער"ח מנחם אב דהאי שתא תרכ"ו לפ"ק יע"א.

...ומזה נבין כמה גדול השבר בסילוקן של צדיקים, והצדיק אבד ואין שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק... והיום הזה נתקיימה בנו בעו"ה אזהרת המדרש הזה, יען כי לא שמענו לחיים, באת עלינו כל החרדה הזאת, אשר כל שומעיו תצלנה שתי אזניו כי נלקח ממנו בפתע פתאום מאור עיניו משוש כל הארץ, רבינו **יהודה אסאד** שהי' אב"ד דק"ק ס"ה יע"א, כי לוקח אדונינו מעל ראשינו בשביל דבר שהוא למעלה לראשנו והמה עוונות הדור, אשר רבו למעלה ראש, ומאז שניטל הצדיק הזה ממנו, התבוננו וקראו מעל הספר ממגידי החדשות (צייטונגען) כמה אלפים נפלו בחרב וכמה משפחות יקוננו ויבכו, כמה אלמנות ויתומים כמה עגונות גלמודות נשארו מאז שעזב אותנו מגיננו, אהה, איך נשארו מאז כפליטי חרב מעט מהרבה, הלא נסיעת הצדיק הזה מאתנו, עליה יאמרו המושלים מסעיהם למוצאיהם בעו"ה, על כן תזל כמים דמעה על כל פנים, והמס ימס כדונג כל לב המאמין שהוא הגן בעדינו ובצלו חיינו בגוים, אך עתה סר צל קדשו מממנו ובאו פרצות וגברו עלינו...

ועתה נשא לבבינו אל כפים, אל א-ל בשמים... כי ידוע תדעו כי רוח אפינו **רבינו יהודה**, משיח ד' אשר אמרנו בצלו נחי' בגוים נגזר ממנו, ועל מה לנו להשען עוד כי אם על אבינו שבשמים אשר בו ירוחם יתום כמונו היום... ראה ד' והביטה, איך תעינו כצאן נדחה כל ראש מוקרח ורפו ידיים כי גדול כים שברנו, כי הכית את עמך בקשה שבכולן שהיא מיתת צדיקים, אוי ואבוי, כי אבדו כלי מלחמה, שר וגדול נפל היום הזה בישראל, ועל כן נבוכו כל עשתונות חיל, אחזתנו צרה כמבכירה, עיני עיני ירדה מים מאין הפוגות כי שמה החזקתני אומלל הלבנון, נחשכו מאורות התורה.

וכאשר שמענו, הותיר ד' לנו שריד פרי צדיק מפרי פי איש קדוש מדבר חידושים בל"ד ספרים בכ"י, ועליו אני מסבב מאמר רבותינו בכתובות (קד ע"א) בשעת פטירתו זקף רבי אצבעותיו ואמר רשב"ע גלוי וידוע לפניך שטרחתי בתורה בעשר אצבעותי...

הספד המהר"ם שיק אב"ד חוסט

תלמיד נוסף של החתם סופר, המהר"ם שיק אב"ד חוסט [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שסב-שסט], הספיד את רבנו ביום ז' אב תרכ"ו. ההספד נדפס בספרו מהר"ם שיק על התורה (מונקאטש תרס"ה) בפרשת דברים (דף נט ע"ב-ס ע"ב). גם ממנו נעתיק את כותרת ההספד וקטעים אחדים המתייחסים ישירות לרבנו:

מה שאמרתי בזי"ן אב בבה"כ חוסט תרכ"ו, ובו הספד על הגאון הגדול מוה'

יהודה אסאד זצ"ל אב"ד דק"ק **סערדאהעלי** יע"א.

במדרש איכה... והנה רבותי לא לדרשא קאתינא היום... ואיך יאתה לדרוש היום בדרוש, וכל שכן שקבענו יום זה להספד על מיתת הגאון הגדול המפורסם מוה' **יהודה אסאד** זצ"ל אב"ד בק"ק סערדאהעלי שהלך לעולמו סוף סיון העבר, והיה גדול בתורה ובמעשים.

וראוי לקונן עליו במקרא שדרשו חכמז"ל ריש פרק מי שמתו על פסוק ובניהו בן יהוידע איש חי רב פעלים מקבציאל והכה שני אריאל מואב וירד אל תוך הבור והכה אר"י ביום השלג... והביאור נראה... שלא לעצמו בלבד היתה צדקותו שאז כשמת הכל הולך עמו אלא שזכה וזיכה את הרבים שגם במותו נקרא חי ועדיין צדקותו קיים, ב' רב פעלים מקבציאל שקיבץ וריבץ פעלים לתורה... היינו לשמה... לכבוד שמים... במעלה הג'... שמלבד שהיה גדול בתורה ובמעשה היה עמלו בתורה וללחום נגד המהרסים ועושה נחת רוח לבוראו שכל זמן שרשעים בעולם כעס בעולם וכו' והוא סילק הרע ועשה הטוב לטבע קיים... ושוב אמר מעלה הד'... נראה שכיון על ענותנותו ושלא התגאה ע"י מעלתו...

גם בצדיק הנ"ל היו מתאחדות בו כל המעלות הנ"ל, זכה וזיכה את הרבים ולמד ולימד תורה למאות תלמידים תורה לשמה, ולחם מלחמות ה' נגד כל הקמים נגד התורה, ובכל הנ"ל היה עניו והצנע לכת עם ה' אלקיך. ועליו יש להתאונן כמו שאמרו חז"ל שקולה מיתת צדיקים כחורבן בית אלקינו, שנשמעו התורה ורוח הקדושה, ורשעים גברו בארץ בחרבן בית המקדש כן יש לדאוג במיתת הצדיק כנ"ל...

הספד בעל המנוחת משה אב"ד טיסא פירעד

רבי משה נתן נטע הלוי יונגרייז אב"ד פעהער יארמאט וטיסא פירעד בעל המנוחת משה [ע"ע ביעלי זכרון' 25 עמ' נד-נו] בנו של בעל המנוחת אשר, שנעשה לאחר מכן למחותנו של בן רבנו מהרא"ש אסאד [בנו רבי שמואל חיים יונגרייז מוואמאש-מיקולא נשא לאשה בשנת תרמ"ח לערך את מרת חיה טרוילא בת המהרא"ש] הספיד את רבנו בבין המצרים תרכ"ו. ההספד נדפס בספרו 'תורת משה נתן' (מונקאטש תרנ"ו), דף ע ע"א- עב ע"א). נעתיק בזה את כותרת ההספד וקטעים ממנו:

הספד מר על פטירת הרב הגאון האמיתי צדיק יס"ע המפורסים חסיד ועניו

מוה' יהודא אסאד אב"ד דק"ק סערדאהעל יע"א

אמרו חז"ל בפי' השוכר את הפועלים כי קא נח נפשיה דרבה בר נחמני יצאה בת קול ואמרה אשריך רבה ב"נ שגופך ויציאת נשמתך בטהרה... וכן אני אומר על האי גברא רבה שאנו עומדין בהספידו הוא הגאון המובהק קדוש עליון מו"ה יהודא אסאד זצ"ל. הי חסיד הי עניו מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה. זה חמישים שנה לא פסקה ישיבה מבית מדרשו והעמיד תלמידים למאות, היה בקי בש"ס ופוסקים הדק היטיב וידיו רב לו בנסתר. לכן לא ידענו בה דוכתייה, בפרט בדור הזה שהעולם ברעש במלחמה גדולה מי יודע מי לחיים פן ח"ו הקב"ה כועס עלינו ונטל מאתנו הצדיק לבל יראה ברעה... לכן צריך להרבות בתשובה בהתעוררות גדול למען ונחם ה' על הרעה ויהי רק טוב... ולכן אחיי ורעי חל חובת הבדיקה על כל או"א הוי שבר על שבר הלא ביום הזה יום שגבר האויב אשר שרף בית תפארתינו וימים האלה

ממעטין בתענוגים ובפרט בער"ח אשר מצוה על כל אדם לישוב בתענית שיהא במקום קרבן מיעוט חלבינו ודמינו...

מאמרו-הספדו של רבי עזריאל הילדסהיימר אב"ד אייזנשטאט

רבי עזריאל הילדסהיימר שכיהן אז כאב"ד ור"מ אייזנשטאט, שנבצר ממנו להשתתף בהלוית רבנו, הביע את כאבו העמוק על פטירת רבנו במאמר לזכרו שפירסם בשפה האשכנזית בכתב-העת 'איזראעליט' [שנה שביעית עמ' 444-447]. המאמר תורגם ללשון הקודש ונדפס ב'צפונות' [גליון יג, תשרי תשנ"ב, עמ' עח-פ]. לפנינו קטעים אחדים מהמאמר:

עודני כולי המום עקב הידיעה המזעזעת, שפילחה אל לבם של יהודי הונגריה ושל היהודים מחוצה לה. כיון שלא זכיתי להשתתף בהלויה - ברצוני לחלוק, לפחות בדרך זו, את הכבוד האחרון לשר וגדול בישראל. הרב הגאון המובהק סיני ועוקר הרים, קדוש וטהור, רבי יהודא אסאד, אשר איננו עוד בין החיים. נשמתו הטהורה יצאה בלא שחלה תחילה. זה עידן ועידנים לא התחולל כסער הזה, לא היה לנו לבכות על מאורע כה הרה תוצאות, לא הוכינו ממכת ברק כזו משמים בהירים. וכל בני ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'. הוא היה אחד מן הלוחמים הקשים כצור, מן האישים בעלי אומץ כביר בעל כח הכרעה מוחלט בכל שאלות החיים היהודיים, שממעיינו העשיר ביותר נבעה יומם ולילה תורה עמוקה מאד...

ומה רבה פעילותו! ראשית כתופס ישיבה, כרבה של קבוצה שואפת דעת של למעלה ממאה בחורים שנהרו אליו מקרוב ומרחוק, כדי לשאוב תורת אמת מבוססת הנובעת מן המקור העשיר של ידיעותיו - שאינן נמדדות לפי אמת המידה הצנועה והמסתפקת במועט של ההוה, כי אם בממדים גדולים כמו של החתם סופר ורבי מרדכי בנעט - וללמוד מתרומת מידותיו שהיו באמת למעלה מכח אנוש... וכמה מאות תשובות להלכה למעשה נכתבו בכל שנה על ידו, כמעט תמיד במו ידיו. מובן מאליו שפנו במיוחד בבעיות גדולות אל בר סמכא מעולה זה. מה גם שהיו בטוחים שיקבלו במהירות את תשובתו, המצטיינת ביסודיות עמוקה...

לפונים אליו התייחס בגישה לבבית, חמה ביותר, ויחס זה עלה בזמן כה רב, עד שנקודה זו לבדה דיה לעורר השתוממות עליונה והערכה גדולה מאד. הוא היה אדם במובן האציל והמושלם ביותר של המלה, מצטיין בטוב לב שהקסים את כל מי שזכה באופן כל שהוא להיפגש אתו, ואשר הותיר אחריו רושם עמוק ביותר... השתתפותו בפועל בצערם של מדוכאים ונצרכים שפנו אליו (ומי לא עשה זאת?) הביאו אותו לכתוב אלפי מכתבים, ולידי כך שלא ידע כלל ליאות בכל מקרה שניתן היה לפעול בו...

לא רק נצרכים יחידים איבדו את אחד מידידיהם הפעילים ביותר, כי אם גם קהילות שלמות, מיעוטים חרדיים שהתבדלו. כל מפלגת החרדים, שפעמים כה

רבות נרדפה והיתה בסכנה. וכאן נהפך, כפי שהוא טיפוסי לאנשים גדולים, האופי העדין והרך למוצק ולאיתן שכל רוחות שבעולם אינן מזיזות אותו ממקומו. אין מי שעמד תמיד על המשמר יותר ממנו, ואולי אף כמוהו, כשהוא דוחה כל התקפה על מנהגו. נלחם למען עקרונותיו במלוא העוז - בדיבור, בכתב ובמעשה, ללא הבדל אם המדובר באירועים שהתרחשו בסביבתו או במרחק.

כאשר התקיימה איזו שהיא אסיפת רבנים, עמד במלוא המרץ בשורה הראשונה. ובהגיע העת להוציא לפועל את ההחלטות שנתקבלו בה, קיבל על עצמו בשמחה לנהל את חליפת המכתבים, שהיתה לעתים תכופות מייגעת וכרוכה בתקיפות...

עסק בפעולתו המוקדשת לה' עד רגעיו האחרונים טרם נקרא להשיב נשמתו ליוצרה. היה תופס ישיבה עד ליום האחרון, והמלה האחרונה שלו בכתב היתה בדבר גמילות חסדים...

יתכן שהמורשת החשובה ביותר שעלינו לקבל, הוא המרץ להלחם ולהיאבק למען כל דבר טוב ליהדות החרדית... ואז יקויים כמו אצל יעקב אבינו: הרב מה"ו יהודא אסאד לא מת!

מדרשתו של רבי עזרא צורף רב"ד סערדאהעלי

רבי עזרא צורף רב"ד סערדאהעלי [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שצא-שצד], שגם הוא נעשה מאוחר יותר מחותנו של בן רבנו מהרא"ש אסאד [בנו רבי יהושע גולדשטיין נשא לאשה את מרת חילה בתו הבכירה של המהרא"ש], בנוסף להספדו על רבנו בהליותו, הזכיר את פטירת רבנו בדרשת כל נדרי שנשא בבית הכנסת של החברה קדישא בסערדאהעלי בערב יוכ"פ תרכ"ז. הדרשה נדפסה בספרו 'זכרון טוב' ח"ב (סערדאהעלי תרמ"א דף י"ב-יא ע"ב). הרי קטעים ממנה:

'איתא במתני' סוף יומא, אמר ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים, ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל...

והנה אחי וריעי כאשר אנו עומדים היום ביום הקדוש והנורא, עלינו נאמר דברי התנא הקדוש לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, כי אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי ודמוע תדמע עיני מאין הפוגות, שמלבד שחרבה עירינו ושם בית מקדשינו ואין לנו לא כהן ולא מזבח ולא שעיר שיכפר בעדינו, עוד זאת הפלא ה' את מכותינו בזה השנה, שנטלו ממנו שני המאורות הגדולים אשר אמרנו בצלם נחיה, בימי חג הסוכות העברו נלכד ממנו בעוונתו ידיד נפשי, הרב המאוה"ג צדיק מפורסם דיין המצוין דקהלתינו מהו' **משה באנהאד** זצוק"ל [נפטר כ"א תשרי תרכ"ו, ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שמה-שמו, ובעלי זכרון' 13 עמ' כ, 14 עמ' ו], ואחרון הכביד ה' את ידו עלינו פתאום בא עלינו השוד והשבר בחדש סיון העבור, החודש שבו ניתנה התורה

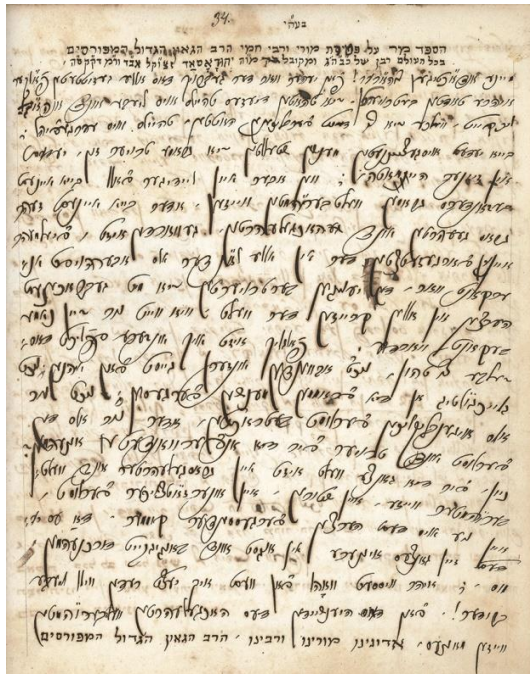
נטלה ממנו בעו"ה, ונסתלק ממנו מורינו ורבינו אב"ד דקהלתינו הגאון הגדול המפורסם בקדושה וטהרה מהור"ר **יהודא אסאד** זצוק"ל. אחי ורעי על שני בתי מקדשות אלו נרד כנחל דמעה, כי מי יתפלל עתה עלינו ומי יכפר בעדינו, מי יטהר אותנו כי אם כמו שאמר ר"ע מי מטהר אתכם אביכם שבשמים...

ועתה אהובי בני ישראל, אם אין בנו מי שיתפלל עלינו ואין לנו להשען כי אם על אבינו שבשמים, אנו בעצמינו נחפשה דרכינו, וכל אחד ואחד מאתנו יפשפש במעשיו ובמעשי חביריו, הן בדברים הנוגעים בין אדם למקום והן בדברים הנוגעים בין אדם לחבירו, ולא יהי בינינו לא קנאה ולא שנאה ותחרות כי אם אהבה אחוה וריעות, וכל אחד ואחד ממנו ישתתף בתפלתו את כל הקהל הקודש הזה וכל ישראל בכלל, ונהי חברים כל ישראל ויקוים בנו אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם... וכן יהי לרצון אמרי פינו וישמע שועתינו ותפלתנו, ונזכה לשנת רצון וגאולה אמן. **אלו דברים נאמרו בבהכ"נ דח"ק פה ס"ה, שנת תרכ"ז לפ"ק.**

הספד חתניו רבי דוד ביכלר ובנו רבי אהרן ביכלר

בקטלוג קדם מס' 46 [תמוז תשע"ה] עמ' 179 פריט 248 מופיע: כתב יד - דרשות והספדים - רבי דוד סודיץ - חתן רבי יהודה אסאד. כתב יד ביידיש, דרשות על התורה ולמועדים, והספדים. בכתב ידו של הגאון רבי דוד סודיץ, רבה של פאסטא בהונגריה

[תרכ"ו-תרל"ט]. בעמ' 34-41:

"הספד מר על פטירת מורי ורבי חמי הרב הגאון הגדול המפורסם בכל העולם רבן של כבה"ג ומקובל מו"ה יהודאסאד זצוק"ל אב"ד ורי"מ דק"ק ס"ה". בתוך ההספד הוא מתאר את רבנו: "אדונינו מורינו ורבינו ... מופת דורנו ופאר זמננו, תפארת ישראל, אב הרבנים, מופלא בסנהדרין וחד בדרא, דומה למלאך ה'...". כן יש בכתי"י הספדים על הכת"ס ועל המהר"ם שיק. התודה להנהלת 'קדם' על רשות הפרסום ולהרב אלי שטרן על צילום העמוד הראשון מההספד. [יש לציין שאינו כתב ידו של רבי דוד ביכלר בהשוואה

לכתבי יד אחרים שלו. כן הוא מזכיר את הכתב סופר כ'אמ"ו, ואילו רבי דוד עוד בחיי אביו החת"ס היה כבר נשוי וכיהן כאב"ד בעטשקע. והוא כתב יד בנו רבי אהרן ביכלר אב"ד יאסברין, תלמידים של רבנו והכת"ס, שאף הוא היה חתן רבנו.

אם כי שכאמור אין זה הספדו של רבי דוד, אבל הצלחתי בכל זאת למצוא קטע מהספדו של רבי דוד ביכלר על רבנו במקום אחר. והוא כי בספר 'חידושי מהרי"א' (וואיטצען תער"ב) שנכתב ע"י תלמיד רבנו רבי יצחק הערמאן ונדפס ע"י בנו רבי דוד דוב הערמאן כתוב מעבר לשער: 'איתא במתני' דאבות האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, לכן מחויב אני להודיע כי נודע לי מכתבי יד של אא"מ זצ"ל כי לא כל הרשום בקונטרסו הנדפס כעת המה ילדי רעיונו של רבו הגאון העצום מהרי"א ז"ל כי איזה מאמרים העתיק בשם אחרים, לכן הנני מציין בזה את כל המאמרות טהורות אשר בשם אחרים נעתקו. ובשורה האחרונה שם כתוב: 'לז' אדר - בשם הגאון דפאסטוא בהספידו על הגאון מהרי"א זצ"ל'. ואכן בעמ' כד נדפס מאמר קצר לז' אדר בזה הלשון:

'גמרא (סוטה דף יג ע"ב) מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה, ומלאכי השרת אומרים (דברים לג כא) **צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל**, והקדוש ברוך הוא אומר (תהלים צד טז) **מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און**. וק"ל הא ודאי היו המלאכים מספידים למשה, ומה אמרו בזה להשי"ת, ומה היה משיבם. ונראה, דהנה המפרשים הקשו אמאי מת משה במדבר הא התורה מעידה (דברים לד י) **ולא קם נביא עוד בישראל כמשה**, ואם כן בודאי היה ראוי שיכנס לארץ ישראל. ותירצו, מפני שבזכותו יעלו מתי מדבר בתחית המתים. ואתי שפיר, משה מוטל בכנפי שכינה, ומלאכי השרת הקשו מהשי"ת הא **צדקת ה' עשה** ומפני מה **משפטיו עם ישראל** דהיינו עם מתי מדבר, ועל זה אמר להם הקדוש ברוך הוא **מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און**.

אף שלא היה לי ספק שרעיון זה נאמר ע"י רבי דוד ביכלר, מצאתי גם הוכחה לזה. ברשימה בכתב ידו לדרשה לז' אדר [קבלתי צילומו ממר יהושע פלג מאשדוד] מצאתי את הרעיון הזה בזה הלשון: 'בהספדו של משה מלאכים היו אומרים צדקת ד' עשה - מדוע היו אומרים זאת... מדוע אמר ד' מי יקום לי עם מרעים - קושיית מדוע נענש משה ולא בא לארץ ישראל... תירוץ משה מת במדבר כדי שיקומו עמו לעתיד דור המדבר - וזהו שאמר מי יקום לי עם מרעים, היינו מי יקום עם דור המדבר לעתיד... והמדרש על הפסוק ויתא ראשי עם הוא בא בראש ויבוא לעתיד בראש...'.
הספד רבי יעקב קאפל קרויס אב"ד אטש

את הספדו הדפיס בקונטרס 'מספד יהודה' (פרשבורג תרכ"ו), קטעים ממנו להלן במאמר נפרד.

דיווח על הספדים נוספים

בעתון 'המבשר', לבוב, שנה ו' כ"ט מנ"א תרכ"ו. בידיעה **מפאפא** דווח: בערב ר"ח מנחם [יום ה' כ"ט תמוז]. לעת מנחת ערב דרוש דרש משה הרב וכו' מו"ה **משה מרדכי פשערהאפער** נ"י ראב"ד דפה, בבית הכנסת. בשפה ברורה מענייני דיומא. והספיד את הרב הגאון המפורסם בתורתו וביראתו אשר כל ימיו לא פסיק פומיה מגירסא, הזקן ויושב בישיבה ומרביץ תורה ברבים מו"ה **יהודא אססאד** האב"דק סערדאהעל. ובהספדו אמר כי חובת איש ואיש היודע מה פעל הגאון ההוא, לקרוע בגדיו קרע שאינה מתאחה. כי הורם מעלינו המצנפת והוסרה העטרה, אי לזאת נתאבל אבל יחיד ... [ההמשך אינו תח"ן].

התגלות רבנו לגדולי ישראל לאחר פטירתו

התגלותו לבעל כתב סופר אב"ד פרשבורג

בספר 'חוט המשולש' [מהדורת ת"א תשכ"ג עמ' רמו-רמז] מספר רבי **שלמה סופר** אב"ד בערעגסאס, שבשנת תרל"א היה אביו **הכתב סופר** בסערדאהעלי לרגל סנדקאות אצל נכדו יונתעבכ שמה כשמנה ימים, וכל העדה הגדולה צהלה ושמחה ועשו יו"ט, וכמעט לא עסק אחד מהם בענייני מו"מ בכל הימים האלה, מרוב שמחה וחדוה עם האורח הגדול שלהם. גם פעל ועשה שלום ביניהם ותיקן דברים טובים. ובבואו לביתו סיפר לי שהגאון קדוש ה' רבי **יהודה אסאד** שהי' מלפנים אב"ד דשם, בעל שו"ת מהרי"א, בא אליו בחלום הלילה ונתן לו תודה על כמה דברים אשר תיקן שם. עכ"ל.

התגלותו לרבי הלל ליכטנשטיין אב"ד קאלאמא

רבי **שאל בראך** אב"ד קאשווי בהקדמה לספרו 'אבות על בנים' (סעאיני [ס]. וואראהל) תרפ"ו) עמ' ב כותב וז"ל: 'והגאון הצדיק כקש"ת מו"ה **יודא** זצ"ל **גרינוואלד** האב"ד דק"ק סאקמער סיפר ענין פלא שהגאון הקדוש כקש"ת מו"ה **הלל** זצ"ל ל"ש [=ליכטנשטיין] האב"ד בק"ק קאלאמא הי' במרחץ באדען והגאון מו"ה **יודא** [גריו"ן] נסע לשם לבקרו ומצאו יושב על ספסל וסיפר לו זה כמה שנים הייתי יושב על ספסל זו ואמרתי תהלים בא אלי הגאון הצדיק כקש"ת מו"ה **יודא** זצ"ל **אסאד** שהי' אב"ד בק"ק ד' סערדאהעלי וביקש ממנו שאתקן נשמתו שיש עליו דין על שהוא לא רצה אז להסכים לגזור איסור לדרוש בלשון לעי"ז, וחזי מאן גברא דקמסהיד עליו'.

מעשה זה מופיע בשינוי קל גם בספר 'בית הלל השלם' (טירנויא תש"א) תולדות רבי **הלל ליכטנשטיין** אב"ד קאלאמא, שנכתבו ע"י נכדו רבי ישראל ויינברגר מנייטרא [עמ' כה הערה (כה)] בזה הלשון: 'שמעתי מפי אדמו"ר הגה"צ [רבי **יואל זאב וואלף גלטשטיין**] אבדק"ק העלמעץ שליט"א שסיפר לו ההגה"צ המפורסם כקש"ת מה"ו **יודא גרו"ו** [=גרינוואלד] זצ"ל שהי' אבדק"ק סאטמאר יצ"ו שפעם נסע לבקר את

קדוש זקני [רבי הלל ל"ש] זצ"ל (שהיי קרוא על ש"ק באיזה קהלה) וישבו על הספסל בתוך הגן בין האילנות, וסיפר קצצ"ל שלפני כמה שנים הייתי יושב ג"כ פה על זה הספסל ואמרתי תהלים, ובא אלי הגאון המפורסם צדיק כביר כקש"ת מה"ו **יודא אסאד** זצ"ל (זאת היתה אחר פטירתו מזה העולם) שהי' אבדק"ק דס"ה וביקש לעשות לטובת נשמתו שיש עליו דין עבור שלא רצה לאסור איסור לדרוש בלשון אוה"ע - וקצצ"ל מלא בקשתו - והוא ענין פלא'.

לעצם הנושא של דרשות בלשון לע"ז ראה ב'איגרות סופרים' מכתבי הכתב סופר סי' ב, בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ע, בספר 'המהר"ם שיק וזמנו' עמ' 67-72 ובספר 'זכור ימות עולם' עמ' עט-פב ועוד ואכמ"ל.

רבנו יושב בבית דין הגדול

בתולדות המחבר שבתחילת ספר דברי מהרי"א, ממהדורת ירושלים תשמ"ו ואילך, בעמ' לב [על המקום הריק שהתפנה עקב השמטת סיפור צילום רבנו לאחר פטירתו] כתוב בשם רבי **משה ניישלב** זצ"ל אב"ד סקווירא בזה הלשון: 'בשנת ת"ש הייתי לקבל פני הרב הגאון הק' [רבי **אליעזר פיש**] מביקסאד (שליט"א) ומסרתי לו פתקא כנהוג, וכשקרא שם סעדראהעלי ביקש אותי שאלך על הציון הקדוש [של רבנו] להתפלל עבורו, ואמר לי שלא אלך ביום ב' או ביום ה', כי הגאון הקדוש מהרי"א זי"ע הוא מבית דין הגדול והם יושבים בב' וה' ואינו שם על הציון, ואמר לי היותר טוב ביום עש"ק, אבל עכ"פ לא בב' ובה' והוא פלא'.

רבנו הגאון רבי יודא אסאד זי"ע אב"ד של רעפע, סעמניץ סערדאהלי, בעל שו"ת מהרי"א.

לרגלי יומא דהילולא, נפטר כ"ס סיון תרכ"ו.

קש שיבחנוהו על כל ש"ס בבלי — הם שאלו מפיו והמעין הנובע ענה. בו בזמן נכנס לביהמ"ד בחור חרש שבא מרחוק לנ"ש להתקבל לתלמיד של רב המדינה. וירא כי שאלו את רבי יודא כמה פעמים נזכר מחלוקת אמוראים זו וזו בש"ס — ויען להם כפי דעתו כך וכך פעמים — הבחור האורח שמע את תשובתו — הוציא שעון זהב מכיסו — את זה אני נותן אם לא נזכר עוד פעמים מחלוקת זו — ויבהלו השומעים בראותם את האורח — ותהי מערכה כבדי דה בינו ובין רבי יודא ויתנגחו בהלכה והתפלול הי' עצום — וכותלי ביהמ"ד נודעו מהמערכה — וי' בואו בפני הרב מרבנו בעל מהר"ם בינעט זי"ע ויגידו לו את אשר קרה — ויקרא להם רבם הקדוש ויסביר להם את שיטת הש"ס ובקשם להניח דרך זו — ויותר לעסוק בהלכה. האורח בעל שעון זהב הי' רבנו הגדול כח' מקמאי רבי יואל רכניץ בעל שו"ת הריב"א אב"ד פאקש.

כאריות ונמרים הי' תלמידי הרב מדינה בקיאים נפלאים ופקיעי שמירה — ויעל יודא על אחיו — רבנו הקדוש בעל מהרי"א הי' ראש תלמידי הרב מדינה מרנא מהר"ם בינעט זי"ע. ויקנאו אחיו בו כי רבם אהבו מאוד. עלה בלבם להסיר חנו מאת רבם ויכתבו פלסטר וישימוהו בין דפי הגמרא של רבם. כראות מרנא את המכתב דלטורים על רבי יודא — ציוה קרא לי את רבי יודא אסאד — ובנוכחות כל תלמידי הישיבה אמר מרנא מהר"ם בינעט זי"ע — את אשר אמרים על רבי יודא אסאד שהוא מחזיק ישיבה בלי רשות רבו — אוסוף לך כהנה וכהנה — לך נאה רבי יודא אסאד ולך יאה, שנית מה שאמר שאתה רבי יודא חולק על שיטת למודו של רבך — לך מותר לחלוק אם נראים הדברים בעיניך לחלוק, כי לומר אתה תורה לשמה וכוונתך רצ' — ושללי שית נאמר שאתה עוסק בקבלה — מותר לך מותר לך — ולך יאות כי ראוי אתה לזה. מאז נתברך התלמיד הקדוש מאת רבו הקדוש והברכה המשולשת הי' זאת נתקמה במלואה כמות שיצאה מפיו אור המצויצות מרנא רב המדינה זי"ע. "יודא אתה יודך אחיך נתקיימה ברבנו בעל מהרי"א כל גדולי ומצוקי ארץ עמדו לפני שמעו קבלו והתחשבו בדעתו דעת תורה ויראת ה'.

את תורת רבו ומדותיו הנעלות ויראת ה' אוצרו לקח רבנו הקדוש מהרי"א וחזר לסיה' רבו הגאון אב"ד ס"ה דאג לזיווגו ולשלחנו וישב רבנו הקדוש זי"ע על התורה בצנעה יתירה. אחרי שנים נבחר לאב"ד ברעטע.

קדוש הי' הח"ס נהג כבוד גדול במהרי"א — פעם עמד הח"ס בשעור שטובען בפ"ב המעיטרה בפני הישיבה ורבנו הקדוש מהרי"א נכנס — קראו קדוש הי' הח"ס שלי עליכם רבי יודא אסאד — תלמידי הישיבה השתוממו על רבם שקראו על שמו ולא כנהוג לקרוא רב של מקום פלוגי — ויען הח"ס לא

אכן היתה יהדות אוגנרן דמות מיוחדת, בצביונה ביציבותה, ובשיטתה בדרכה הסלולה, יחידה במקנה לית רבבות עם ישראל — מי שלא ראה קהילת ישראל באוגנרן בימי זהרורות לא ראה קהילת ישראל מימיו — על מוסדותיה בשלושה עמודי עולם תורה ועבודה וגמ"ח — חכמי התורה, המוני עם, נשי ישראל — עם נפשות ביתם כולם נושאי ארון ה' — את כבוד שמים לעשות רצונו ית"ש בתוך החיים היומיים, כל אחד בתנאיו והשגתו וערכו ברוח וגוף, הודות לגדולי עור לס מצוקי דור דור שראו ברוח קדשם את העתיד לבוא — ס"מ של נהי' ככל הגוים בצביעות עד קויר מו המלא ר"ל — והם רועי ישראל פני רעה בהודיעו המתרחש התאזור חיל וקדמו את פני רעה בהודיעו לצאן מרעייתם את דעת ה' מצוות ה' להתאחד ולהתייחד אנשים ונשים וטף מסביב לדבר ה' ואור החיים. וחד מנהוג אשר ברתת קדושה הזכיר את שמו הי' ניהו רבנו הקדוש רבי יודא אסאד בעל תשובת מהרי"א.

לכן עני ירא וחרד לדבר ה' שלחו אמו, צדקת להגאון רבי פלך סודיץ וחלה בנער רבי יודא קנקן מלא ששן וישלחוהו אל אחיו הגאון הצדיק רבי אהרן סודיץ אב"ד ס"ה. רבו זה נהי' ליד ימינו של רבנו הגדול וישלחוהו לשמוע לקח מפיו הרב מרבנו רבנו מרדכי בנעט זי"ע אב"ד נ"ש והמי' יונה. קדוש הי' הח"ס קרא אנפשי' — ותהי אחריתי כמותו — על הוד קדושת הרב מדינה. בתקופת האחרונה כתב הגאון פוסק הלכות בעל שו"ת מהרש"ס רבנו שלוי מרדכי הכהן מברענאן על הסי' מגן אבות ממרנא מהר"ם בנעט זי"ע — שמעתי מפיו זקני הר"ר בניי כי מראא בעל מגן אבות רשבה"ג רבנו מרדכי בינעט זי"ע הי' ארוך בדורו כמו בעל רבנו תם בדורו. פעם עמד רבי יודא בבית"ד של רבו בנ"ש ויב' תוספת ל"דיעות החוג" מ"ס 28

בגבורה עילאה ויהי הלוחם, בס"ה עצמה היתה מל-
חמה כבידה כי קמו בתוך קהילתו אשר אמרו ננתקה
את מוסדותינו! — רבנו הקדוש הרים בשאגת ארי'
את סבכו — בחצות פערס ובשוקים השליכו גדולי
ומצויקי איץ את תיקוני החצות על חורבן בית ה'
בבכיות ובהשתמכות הנפש — כל ראי ה' מגדול
ועד קטן קמו והתאספו בבייחמדר' ובתי כנסיות שפכו
שיחם לפני ית"ש שה' ישמע לקול תפלתם וירם קרן
משיחו ויסר את לב הנדחים שלא יסיתו אותם ושלל
יפלו בידי מדיחים ומסיתים. שומעי קול ה' התאזרו
לתפלה בצעקתם ורנתם. ומצויקי ארץ ה'ה שלוחי
ישראל בעל כ"ס, בעל מהר"א, בעל דברי יומי, בעל
גורן דוד, הגאון רבי מאיר פערלס אב"ד קראלי, הג'
און רבנו נחמא א"ש אב"ד אונגוואר ז"ע שמו דרכם
ליוזג לעמוד בפני המלך לעמוד לימין צדיק להושיע
מידי אחים תועים מסיתים ומדיחים משחיתים עושי
רשעה לעקור שם שמים מפי תשב"ר. עוד לא הי'
כדבר הזה שידחים יתקבלו בפני מלך בכבוד מלכים
כמו שנתקבלו הנתי מלכי רבנו ז"ע. עד שהמלך
קרא את המלכה באי וראי מלאכים באו אלינו. ויט
חסד וה' שמע לרבות לב נדכאים הכואבים את גלות
מלכותו ית"ש ודואנים לנפש בניהם ובנותיהם לחנוכס
ברוח ישראל סבא קדישא. וזהי הרווחה. בדרכס חזרה
התנהלו הצדיקים זה בזה לומר בוכות מי עגנו —
ועין בחיר ה' הכ"ס אשר אהב בדיחותא דרבנן —
קא אמנא בוכות של רב מס"ה רבי יודא אסאד אשר
לא פסק מלומר שמות מלאכים מאז יצאנו לדרך יז'
— ומאין לו כל כך הרבה שמות של מלאכים —

פוק חזוי מה שכותב האי קדוש רבנו משה יוסף
האפסן ד"ע ראב"ד פאפא בעי"ק ירושת"ו — בספ
רו הבהיר ונפלא על מס' ברכות מי באר מים חיים.
וז"ל הק' שמעתי ממורי ז"ל ב"מ מש"י מהר"א
דכל זמן שבני צדיקים ותלמידי גאונים קיימים חיים
וכל א' וא' נוהג במידות טובות של אביו ושל רבו,
וגם מזכירים ומספרים מדת והנהגות אביהם ורבו
תם הרי הוא כאילו רבם ואביהם עודנו בחיים ולומד
אותנו, אבל כשמתו בני הצדיקים ותלמידים אז באותו
זמן מתו גם אביהם ורבותם וכו' וכך נמצא כל זמן
שהי' ר' יוחנן קיים כשהעולם רואים אותו הוי זכרים
את יעקב אבינו ומעורר היראה והשקת התורה ועי'
בודה בלבם, נמצא האי שופרא דר' יוחנן עשה פעולה
גדולה בעולם וכו' — עי' בדברי קדשו בדף ד'.
הגאון העצום רבי אהרן שמו"א אסאד זצ"ל נבחר
ממלא מקום קדשו — איש צנוע במדות נעלות —
גדול בתורה אשר תשובות למאות נתחלפו בין אב
ובנו ישראל את החדש.

אכן כל זמן שבנים ותלמידים מנתהגים במידות
אבותיהם ורבותיהם, מזכירים ומספרים מדת והתנהג'
גות אבותיהם ורבותיהם — כאילו אבותיהם ורבותיהם
הם עודנו בחיים ולומד אותנו — יהי כן ה' עמנו
וזכות אותו זקן יעמוד לנו לשמור ולעשות עם ורענו
עד עולם.

זכותו יגן עלינו.

ככל רב הוא רבי יודא אסאד לא המקום מכבד אותי
לכנוהו בשם רב של מקום פלוגי, אלא ר' יודא אסאד
מכבד את מקומו כי רב גובריה והזהירו בכבודו.
ויעבר לסמניץ אך שם ה' ת"ח גדול בשם רבי
צבי וגבור עצום אהוב מפול והסם רבי יודא אסאד
אם לקבל את הרבנות שם — ויאמר קדוש ה' החס"ם —
יודא אחרי יתגבר על הצבי — ויעל יודא עם ישי'
בתו.

רבנו הקדוש עלה ונתעלה פרישותו לא ידעה
גבול מסיירתו לכל דבר שבקדושה עלתה על כל —
ושוחר לב הארי.

אז התקוממו הסלובקים ויעל ראש המורדים חורבן
בשמו על סמניץ בימי מתן תורה וחורבו שלופה בידו
דוהר על סוס רכוב וידו המרשעת לפגוע בקדוש ה'
בעל מהר"א לחרדת ובהלת בני קהילתו ורבנו הק'
דוש עומד בקריאת הלל — לעיני כל נקטעה יד
הרשע ר"ל ויד ה' פגע בו — כראות הרשעים כי
מנהיגם נפל ויברחו מקהל סמניץ מבלי לפגוע כי
זכות רבם הקדוש הטהר"א הציגם — ויהי לנס. מק'
רוב ומרוחק באו להתברך מאותו צדיק יסוד עולם.
פערס בימי חורבן עז התאספו קהל סמניץ בש"ק
אחרי"א לתפלת מנוחה ורבם הקדוש בראשם — אך
השמש לא בא לפתוח את הבהיכ"נ — וגשם זועף ירד
והשמש בוש לבוא. הקהל רטן על השמש וידברו
קשות. רבנו הקדוש פייסם, והגשם לא חדל —
השמש בא ולרוע מזלו שכח את מפתחות הבהיכ"נ
בביתו. הקהל כבר יצא מכליו — ויעמד רבנו הקדוש
ז"ע על צדו של השמש ויצו לא לדבר ולחשוב סרה
על השמש. וילך השמש שוב אל ביתו ולבש מזלו
גם בביתו לא מצא את המפתחות. והקהל כבר נרטב
ועמד בחוץ ולבם מלא על השמש. אחרי זמן סוף כל
סוף נראה השמש כשהוא מזדוין לרוץ מפחד גותני
להמו — רבנו הקדוש בעל מהר"א מרחוק, בידיו
אתה לו לא למהר. בו ברגע נפל גג ביהכ"נ אל תוכי
ברעש גדול. ויתמחו האנשים ועיניהם אל רבם הקדוש
ז"ע — וידעו כי איש א' הוא.

בחיר ה' בעל הכתב סופר במס"ב המעטירה
לס"ה להכתרתו של רבנו בעל מהר"א לאב"ד ס"ה.
מאז בואו לעיר ה' שמה נתקדשה ס"ה והיתה מטורי'
פלוגין לתורה ויראה — קהילה שעמדה לתפארת, יהי'
דה במינה בעירנותה, בהתלקחותה — גם תפארתה
עליה שהחזיקה גדולי עולם בקרבה, ראשי בית דין,
דייני חכמי תורה, בעלי תורה, משפחות מפארות
ועמדו לנס ולתפארת עד היום הזה — בעלי בתים
גדולי תורה ובעלי מעש כמו איש צדיק רבי עזרי'
טויבר ז"ל איש יקר רוח רבי ליב פשקוס ז"ל הי"ד
שהיו למאורות למרות מלאכתם-יתורתם וצדקתם מש'
מרתם — יד ושם והם אחרי בחכמת הקבלה — ועוד
ועוד — אך שרש וכתר של הקהילה המפארה השם
רבי יודא אסאד.

בימי הקונגרס שהשטן עמד להשמיד כל קדש,
שם את כל בכך להרשיע ולהכניע ולעקור שם שמם
להשחית את כרם ה' מעולל ויוגס — אז יצא הארי

'מספד יהודה'**קטעים מהספדו של רבי יעקב קאפל קרויס על מהר"י אסאד**

זקן זקני רבי יעקב קאפל קרויס תלמיד הכתב סופר ולאחמ"כ אב"ד אטש [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תקד וב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' שמט-שנא] שהיה נאמן ביתו של רבנו ונתמנה על ידו להיות מגיד מישרים בסערדאהעלי, התכבד ע"י ראשי הקהל להספיד את רבנו בלויתו, אך עקב ריבוי הרבנים האורחים שהספידו הוא נסוג אחור, ובמקום להספיד בעל פה העלה את הספדו על הכתב והדפיסו בשם 'מספד יהודה'. קונטרס זה הדפסתי מחדש יחד עם ספרו 'שושנת יעקב' על מגילת אסתר (מכון זכרון ב"ב תשנ"ט). לפנינו נוסח שער הקונטרס, מכתבו לראש הקהל ותשובתו, וקטעים מתוך ההספד המתיחסים ישירות לרבנו.

שער הקונטרס

ספר / **מספד יהודה** / והוא /
הספד מר / על פטירת אדונינו
 מורינו ורבינו הרב הגאון
 המפורסם בכל קצוי ארץ / רבן
 של ישראל נזר הרבנים ועטרת
 החכמים תפארת הדור / פ"ה
 ע"ה החסיד העניו כקש"ת /
 מוהר"ר **יהודה אסאד** זצוק"ל /
 אב"ד ור"מ דק"ק סערדאהעל
 יע"א / אשר עלה השמימה
 בקדושה וטהרה באשמורת
 הבקר ליום כ"ג סיון / בשנת
ברית אוהב [תרכ"ו] לפ"ק / ובו
 יסופר / מגודל ענותו ממנהגיו
 היקרים ומדותיו החמודות
 ודרכו בקדש / חברתי וכתבתי על
 נהרות נחלי דמעות אהובו ונאמן
 ביתו זעירא דמן חבריא הק' /
קאפל קרויס / מילידי פ"ב יושב
 בשבת תחכמוני ק"ק סערדאהעל
 יע"א. / פרעסבורג / בשנת תרכ"ו
 לפ"ק

Mispad Jehuda.

פרעסבורג

דיוק 500 הויגליך זיב ער"ס עיבען. פראגמאדע נ"י 85.
 בשנת תרכ"ו לפ"ק.

מכתב גלוי

בעה"י, שיל"ת יום ד' פ' פנחס [כ"א תמוז] שנת **ברית אוהב** [תרכ"ו] לפ"ק.

רב ברכות, ושובע שמחות, וחיים נעימים, יחדיו יהיו תמים, על ראש האי גברא רבא ויקירא, החרף ובקי, מוכתר בכתר תורה, ומעוטר בכל מדה יקרה, המרומם ראש קהלתנו ותפארת בעדתינו, חכו ממתיקים וכלו מחמדים, זה ידידי ואהובי כנפשי, כשו"ת מו"ה **שלום בער שטערן** נרו יזרח ויהל, עד ביאת הגואל.

נתכבדתי ונדרשתי מאת כבוד יקרת מעלתו בצירף אקרו"ט השם יאריך ימיכם להספיד את רבינו הקדוש זצוק"ל לפני מטתו בהספד הראוי לו, אך כאשר ראה ראיתי שאנשי שם רבנים מובהקים נהרו מכל עברים וממרחקים לכבודו של רבינו, נסוגותי אחור ואמרתי עת לחשות ועת לדבר, מחלנו יחד על כבודינו מפני כבודו של רבינו שישפדו אותו רועי ישראל כי נלקח מהם אביר הרועים - - וחששנו ליקרא דחיי וליקרא דשכבי.

והנה זאת ידענו ולשמע אוזן שמענו בכל מקום אשר השמועה הרעה הזאת הגיעה אבל גדול ליהודים, ישבו לארץ זקני עמינו והורידו כנחל דמעה, קול קינה ויללה נשמעה מארץ מרחקים ומכל עברים, הוי! ואבוי! נפלה נזר הקדש אבדנו שר התורה, רבן של ישראל. ואמרתי אל לבי אם אלה אשר מרחוק עמדו, וקרני שמש צדקו רק ממרחקים עליהם הופיע, ככה ירימו קול מספד תמרורים, אנחנו בני קהלתו תופסי התורה אשר אור קדושתו וזוהר חכמתו עלינו זרח, וראינו דרכו בקדש מה נאמר, ומה נדבר ואיכה נקוני? אם אלה ממרחקים אשר למשמע אוזן דאבה נפשם וכאבל אם קודר הלכו, אנחנו אשר משכן כבודו היה בתוכינו, וחסינו בצל כנפי צדקתו, וינקנו משדי חכמתו, והתענגנו מזיו תורתו יום יום, אנחנו אשר עינינו ראו גודל צדקתו ומדותיו החמודות, נחשה? נשים יד למו פי? הלא דאגנו שלא להיות חלילה כמתעצל בהספידו של אותו צדיק.

ע"כ אמרתי אבא במגילת ספר קינות כתוב עליו דברי הספד תמרורים משובצים בסיפור קצת שבחיו מנהגיו ודרכיו קדושתו ומדותיו החמודות אשר בעינינו ראינו בו זה יותר משנים עשר שנים אשר הודו זיוו והדרו הופיע בתוכנו.

ועתה אציעם לפני יקרת כבודו ואחוה למעלתו שמחשבתי להעלותם על מזבח הדפוס בעה"י ולחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, ואולי המצא ימצא אחד מני אלף אשר יקרא דברי הקינות האלה עם ספורי תהלותיו, ויתקנא בלבבו לאמר אעלה על במתי אב בחכמה וקדושה. הגם שלא כל אדם זוכה לעלות בהר הקדש הזה, והלואי שנשיג לעמוד בקצה ההר, אך אם רק מדה אחת יקנה בנפשו ממדותיו החמודות, אשרי לנפשו, ונשמת רבינו הקדוש החופפת בצל כנפי עליון תתענג מאוד שגם לאחר מותו ימשיך רבים לעבודת ה' ולתורתו הקדושה.

ועתה ידידי היקר! ידעתי כי אנשי לצון בלעגי שפה יפערו פיהם עלי לאמר הגם שאול בנביאים? מי זה הוא להיות חובר חבר?

ואען ואשיב כי הדורש על המתים אינינו חובר חבר - - ואל יחשדני אדם שעשיתי זאת למען בצוע בצע, לאסוף כסף להביא שבר רעבון ביתי - כי מה יתנו ומה יוסיפו הבריות בעבור עלים אחדים.

אם אמנם שיש עלים אחדים אשר המה יקרים ומועילים יותר מעץ פרי אשר כגובה ארזים גבהו, הן המה עלי תרופה ועשבי מזור אשר לפעמים ירפאו מכה אכזרי ומחלה אנושה. ואולי גם העלים האלה אם שהמה מעטים ירפאו מחלת נפש אשר הוכתה ממדות המדות המגונות, ויקח העלים האלה ויביט ויסתכל בתמונת אדם הגדול בענקים איש חי רב פעלים, יביט אל פעולותיו ומדותיו ושבחיו וישימם על לבו. ואולי יתלהב לבבו לאמר אוחזה בסנסני מעשיו הטובים, אחזיק בקצה מדותיו החמודות, אקנה לנפשי אחת מדרכיו הקדושים. לאיש כזה יהיו העלים האלה עלי תרופה להחיות את נפשו ושב ורפא לו. וזה הוא חפץ לבבי ושכר עמלי, כחפץ לב אוהבו הנאמן הדורש בשלומו ובשלום תורתו.

הק' קאפל בן הרבני מו"ה הרש ליב קרויס נ"י

וזאת תשובתו אלי

הנני נותן את בריתי שלום למר חביבי וחביב נפשי, יעקב איש תם יושב אוהלים, מדבר בשפה ברורה אושפזיכן לתורה, הרב הגדול בתורה ולו יד ושם במדעות, לזה קראתי חבר הקני, קנה חכמה קנה בינה, כבוד מו"ה קאפל קרויס נ"י אבן יקרה מלומדי התורה פה עיר ואם בישראל ק"ק סערדאהעל יע"א.

נתכבדתי ביקרת מכתבו, ובשתים התחתן לעשות יקרא דחיי ודשכבי, ועבר עליו רוח קנאה לתנות ולקונן על האי שופרא, נזר הקדש רבינו הגדול מהרי"א זצוק"ל אשר אבדנו בחפזון, אוי נא לה אמרה בת סד"ה [=סערדאהעל] כי אבדה כלי חמדתה רוח אפינו, ויגדל שבר בת עמי הנשברה כמו רגע, ושברה בפתע פתאום בא בא. ועיני עוללה לנפשי אשר הרבה פעמים זכיתי להמתיק סוד עם רבינו בענינים הנצרכים בד בבד, וחזיתי למרן מדברנא דאומתיה בהבדלה וקידושא רבא, נוסף על חכמתו אף במלין דהדיוטא, הא לן והא להו ומשך אבירים בכחו הגדול.

וכבר חשבתי כי ראוי ויאות לאדפוס אדרא רבה מיקרת גודל האיש הזה, לקח יביעו ומוסר ידברו. עודני חושב כזאת ורוחי מרחפת על הרעיון הזה, הבריקו חדרי אהלי מזיו נועם מכתבו אשר בה הודעני מר ידידי נ"י כי ברצונו להעלות איזהו מלין על מזבח הדפוס, ומלין דהספדא לצד עילאה ימלל, וקצת מדרכיו דרכו בקודש יודיע, ובקש לשום עיני עליהם.

ידיד ה'! אני איני כדאי ששלח לי כזאת. לא אדון אנכי לרחק או לקרב, להעריך דבריו במשקולת הדעת אם ירצו דבריו להעלות על מזבח הדפוס, כי מה לעני בדעת כמוני להלך נגד החיים כי אבחר או לא. אך לדעתי און מילים תבחן, יודע כל שער בת עמי כי ידידי נ"י עושה חיל בתורה, ולשונו בהגדה לשון חכמים לשון למודים ועושה ציצים ופרחים לתורה, ואזני שמעו מהני מילי מעליותא דמתאמרא משמיה בי מדרשו מדרש חכמים. ולא אפונה כי ימצאו דבריו למעלה חן ולמטה חן ויהיו למשיבת נפש, יעשו

פרי קדש על תלמי קוראיהם ועליהו יהיה לתרופה, כי מימיו מן המקדש המה יוצאים. וזכות רבינו הגאון ר' יהודא יעמוד לימינו אשר התכוין לעשות יקר ותפארת לנשמתו בעדן תנצב"ה.

ואני תפילה יואל ה' וירחיב גבולו, ירים קרנו ומזלו ונשמע קולו, ויזכה ללמוד מתוך הרוחה, ותשמענה אזניו קול מבשר לציון עיר הנדחה, ונסו יגון ואנחה, הן תוי אוהבו אוהב נפשו עבד ליראי ה' ולחושבי שמו.

הק' **שלום בער** בן לאאמ"ו המאה"ג הרב מה"ו **שלמה שטערן** זצ"ל

קטעים מההספד

...ועתה לנו חברים המקשיבים לקולו, תושבי ותופסי תורה דק"ק סערדאהעל, לן יאות למספד מספד מר, לן יאות להרבות בכי תמרורים על כי אנחנו אבדנו עטרת תפארת ראשנו, לנו היה אב חביב, רועה נאמן, יועץ נבון, חכם חרשים. לא כרב עם תלמידיו נהג עמנו רק כאב עם בניו היקרים החביבים לו היה לנו, נפשנו היתה קשורה בנפשו.

הוי! ואבוי! מי ינחמנו, מי ינוד לנו, כי גדול כים שברנו. כדבש ונופת צופים היתה בפינו מנת חלקנו, אם גם בחבלי העוני היינו אסורים, זאת היתה נחמתנו ושמחתנו כי זכינו לישב תחת צל כנפי צדקתו, ועל ראשינו נזר הקודש.

הה! דמע תדמע עיני בזכרי רגעי עדן אשר ישבנו יחד עמו בקיבוץ חכמים ובמסיבת חברים יודעי תורה, והתענגנו עמו כבנים אהובים אשר יתענגו בשלחן אביהם, והשתעשע עמנו כאב אשר עם בניו ישתעשע, ושפתותיו נטפו מור ואהלות כל מיני בושם טוב אשר נתנו ריח טוב לעונג נפש. כל לב מלאה שמחות וגיל, כל פה רגן ירנן, שבתה כל דאגה מלב דואג, נסו יגון ואנחה מכל עני ונדכה רוח. כי בהביטו אור צהלת פניו בשמחה של מצוה שכח כל אחד דאגתו ועניו, ובשמחות אור פניו טעמנו נעימות נצח. בזכרי כל זאת עיני עיני יורדה מים מאין הפוגות עד ישקיף ה' וירחם עלינו.

...הנה גם אנחנו אחינו בני ישראל צועקים בקול מרה על רבינו אבינו, על שאנחנו למדנו ממנו תורה ומצות, אך עוד הפעם נצעק בקול יללה אבינו לפי שהוא היה רכב ישראל ופרשיו.

...והנה אחי וריעי, גם על רבינו הקדוש נוכל לומר עליונים מבקשים את רבי, לפי שהיה ידוע שמעודו מאס בהבלי עולם ובכל חמדת עולם הזה, וקידש גופו בכל מיני קדושה, ובימי נעוריו סיגף עצמו הרבה מאוד, ובוודאי עליונים בקשו את רבי לשכון בתוכם. אך אוי! ואבוי! גם התחתונים בקשו את רבי, כי אנחנו עם בני ישראל מנער ועד זקן טף ונשים כל העם מקצה, כולם צועקים בקול נהי מר צורח גם אנחנו היינו צריכים עוד לרבי. אך אהה! אהה! בעו"ה כפו עליונים לתחתונים.

...והנה אחי בני עמי, מה מאוד ראוי לקונן קינה כזאת על רבינו, אראלים המלאכים, והמצוקים הן המה אנשים אשר צרה וצוקה תסובבם, אחזו בארון הקודש שישאר פה כי היה להם למושיע. אלמנות ויתומים צעקו בקול מר ואחזו בארון כי היה להם לעוזר, כי היה אב טוב ליתומים ועוזר לאלמנות. עניים ואביונים אחזו בארון הקודש כי היה להם למשען ומשענה, אם כי לא היה יכול להושיעם מכספו והונו הושיעם בעצתו ובדברי פיו. נשברי לב ודכאי רוח אחזו בארון הקודש כי היה להם למנחם. כל העדה הקדושה צעקו בקול מרה ואחזו בארון הקודש כי היה להם למגין ולמתפלל בעדם. אך בעו"ה בכל זאת נשבה ארון הקודש.

הנה אין ספק אצלי שע"כ לא נחלה במחלה לשכב על ערש דוי יום או יומים כי מת בעו"ה מיתה פתאומית, שאלולי נשמע במחנה העברים ממחלתו כמה גדולה היתה צעקת ותפילת אביונים ומרודים, כזרם מים רבים היו שוטפים דמעות האלמנות ויתומים שהתפללו עליו להחיותו, כמה גדולה היתה צעקת תופשי תורה והתלמידים אשר שופכים כמים לבם נוכח פני ה', ואם כל השערים ננעלו שערי דמעה לא ננעלו (ברכות לב: ב"מ נט.). ע"כ נלקח ממנו בעת אשמורת הבוקר בעת אשר כלם שכבו שקט ושאנן על מטותם, והיה לעת בוקר והנה חושך ענן וערפל בכל רחובותינו, כי נלקח ממנו אור עינינו, ועליו קונו: בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר אבל יחיד עשי לך מספד תמרורים כי פתאם יבא השדד עלינו (ירמ' ו, כו). הורידו כנחל דמעה וכו' נוכח פני ה' (איכה ב, יח-יט). בעת אשר הלכנו לתפלת שחרית.

...ומדי דברי במדת הענוה עצור במלין לא אוכל מלספר ממת הענוה אשר היתה ברבינו. הן אמת שמגודל מדת ענותנותו יספרו בכל שערי ישראל, כולם הכירוהו ושבחוחו לעניו גדול, אך בת עמי האמינו לי שלא ידעתם מאומה מענותנותו אם לא ראייתם את אשר עינינו ראו עד שהיתה כפלא בעינינו, ופעמים רבות השתוממו מאוד על מדת סבלנותו. ופעם אחת שאלתי את פיו הקדוש אם הענוה הגדולה ומדת הסבלנות אשר נמצא פעמים אצל צדיקים וגדולים אם היא מתנת ה' אשר נותן לו מבטן אמו והוא בטבעו נולד בתכונה הנפלאה הזאת, או המדה הזאת היא מדה אשר יקנה אדם בנפשו קנין נפש כשאר מדות טובות אשר יוכל אדם בחכמתו להרגיל עצמו בה עד שנשתרשו בנפשו. וכה ענני: לכל הדברים האלה צריכים תפילה ורחמים מאת השם שיתן לאדם בכל זמן התכונה אשר יצטרך בעת ההיא לעבודת ה', וה' ברחמיו עוזר לאדם להוליכו בדרך אשר רוצה לילך. ע"כ תשובתו. ועל ידי ענותו היה כל אדם קרוב אליו כקטן כגדול בא אליו לשמוע עצתו וכולם יחד קבל בסבר פנים יפות ושוחקות.

ועתה אחיי ורבותי, על רבינו יש לזעוק ולקונן: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו. בהתנהגותו עם הבריות היה עניו גדול, בתפילתו אשר התפלל עבור הבריות היה חסיד, כי ידענו שתפילתו עשתה רושם ולא שבה ריקם.

האיש אשר צרות רבות באו עליו, נרדף ומנוחה הדריכוהו, בא אל רבינו, והוא בדבריו המתוקים השקיט לבבו והושיע לו בכל כחו. והנה איש כזה יצחק מרה: אי עניו!

איש אשר היה אסור בחבלי העוני, בני ביתו עטופים ברעב, עוללים שאלו ללחם ואין, ועוד זאת ומסוה הבושה על פניו, מה עשה? הלך לרבינו ושפך שיחו וצערו לפניו והוא בטוב לבבו וחכמתו קרא לאנשיו לתמוך יד נכשלי כח. אנשים כאלה יצחקו בקול יללה: אי עניו!

איש אשר נושיו באו עליו, ויסובבוהו לשאוף חילו וליקח בכל אשר ימצא אתו ולהציגהו ערום כיום הולדו, אנה פנה לעזרה? הלך לבית רבינו שם הגיד והודיע את תוגת לבבו וצרות נפשו, וכאב עם בנו התיעץ עמו, לאנשי חכמי לב קרא להושיע ולעזור ולתמוך יד הנופל ולעזור אותו ולדבר על לב נושיו. והן אנשים כאלה יצחקו עתה בבכי: אי עניו!

ריב ומצה כאשר היה בין אנשים, והבערת המריבה ללאו יצאה לקלל ולחרף איש את רעהו, לא נח ולא שקט בדברי ריצוי עד שהשלימו יחד ונעשו אוהבים זה לזה. אנשים כאלה יאמרו בקול תאניה ואניה: אי חסיד!

כי יצאה אש המחלוקת בין רב לעדתו, ומצאה קוצים, שנמצאו בעדתו קוצים בכרם אשר כל דבר טוב ונכון וגם הרב הוא כקוץ בעיניהם, או הקמה, שקמו אנשים נגד הרב לחרף מערכות ישראל אשר ערכו לנו קדמונינו שישודתם בהררי קודש, ובאים לרבינו להוציא לאור משפטם. אז הראה חכמתו הנפלאה כי חכמת אלדים בקרבו, איך המשיך את האנשים לרצון רבם והוכיחם בפניהם שלא לסור מדרך קדמונינו בחכמתו הרמה. ופעמים רבות הוכיח את הרב לנהל צאן קדשים בנחת ובטוב. והנה אלה האנשים עם הרב יצחקו בקול: אי עניו! אי חסיד!

וכאשר היה לאיש ר"י [=רחמנא יצילנו] חולי בתוך ביתו, או הוא הוכה במחלת נפש או מכאוב הגוף, ובא לבית רבינו שיתפלל עליו, והתפלל ושב ורפא לו. איש כזה יצחק: אי חסיד!

...ועתה אחיי ומורי ורבותי, כן נקונן על כבוד רבינו. הנה ידוע ממעלתו בקודש והוא בא בסוד ה', וידוע לנו שהיה גדול מאוד בחכמת האמת והיה מעמיק מאוד בחכמה הנפלאה הזאת, וראיתי ממנו חידושים על התורה רזין טמירין וסודות נפלאות, רוב ספרי חכמי קבלה היו שגורים על פיו. וכל זאת היתה בהסתר ובהצנע, רק פעמים שמענו ממנו רמזים נפלאים מיוסדים על אדני פז, וראינו גדולתו בחכמה היקרה הזאת, והוא העלים והסתיר הכל, כי לפעמים כשהביא ספר הזהר בדרשותיו ראה להסתיר ולהבליע שם הזהר, ואמר בפ"י שטעמו שלא יאמרו הבריות: הרב לומד ספר הזהר ועוסק בספרי קבלה. ואמר שכן שמע מספרים מההפלאה זצוק"ל.

ועם כל זאת שהיה גדול וקדוש, אם בא אליו איש המוניי או איש כפרי, דיבר אליו בנעימות לשונו ובמתק שפתיו מכל עניניו וחוץ חן הוצק בשפתותיו בדברו עמהם, ודיבר עמהם בעונה כאשר ידבר איש עם רעהו. אך מטרת כוונתו וסוף תכלית דבריו היו דברי מוסר, חכמה, ודרך ארץ. שמע את דבריהם ואת תהלכותם למען דעת לנהלם על מימי תורה ויראת ה' ולהשריש בלבבם יראת ה' ודרך ארץ ולהרבות כבוד שמים, וכל מעשיו היו לשם שמים. ממנו ילמדו רועי ישראל הנאמנים לנהל צאן קדשים על מי מנוחות במעגלי צדק, ובוודאי רובם על מקומם ישבו בשלום.

מה יקר היה בעיניו כבוד הבריות. אם אומר אספרה כמו הנה נלאתי לספר, אך אחת אספר וממנו תשפוט קורא האהוב. בלילה אשר באשמורת הבוקר נלקח ממנו, העיר משנתו והקיץ את הרבנית כמו שתי שעות קודם הפרדו, ואמר שהוא מרגיש מכאוב בחזה, והיא הרבנית שתחי' רצתה להקיץ את השכנים, והוא לא רצה, שאמר שלא יפחידו את האנשים ולא יקיץ שום אדם משנתו. וממנו תוכל לידע כמה יקרה היתה בעיניו כבוד הבריות וטרחת הצבור, אהבת ריעים ושלוש חברים ודרך ארץ. אלה הדברים היו אהובים אצלו מאוד מאוד, ובהרבה דרשותיו הוכיח את האנשים על דרך ארץ ולדרוש בשלום איש את רעהו, והיה מזהיר מאוד ומוכיח על אהבת ריעים ועל שלום ואחדות. ועליו נוכל לומר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל להדריכם בדרך הטוב.

...ועתה אחי וריעי, גם על רבינו נצחק כן, מי יקום לנו עם מריעים מי יתיצב לנו עם פועלי און, הלא זאת ידוע את המורא הגדול אשר היה על רשעי הדור כי פחדו ממנו, והעידו כולם שיהודא עוד רד עם אל ועם קדושי נאמן, כי הוא אשר אמרו עליו שהוא נאמן עם ה' ועם ישראל. וגם אותם האנשים אשר ישן מפני חדש יוציאו היו מיקרים ומגביהים אותו ונשאו את שמו על שפתם ברוב כבוד והדר. וידענו כי ה' אהבו על כן נתן מהודו עליו, רוח חן שהיה עליו, שכל הבריות היו אוהבים אותו, ישראלים ונכרים. והוא גם הוא היה מכבד לכל הבריות, והיה מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות, ומשך לב עוברי רצון ה' בחן שפתיו, עד שרבים הבטיחוהו לעשות רצונו ולקיים דברו. ומרגלא בפיו תמיד, כי כל דבר יש לנסות בראשונה בדרך הטוב בנתיב השלום בנחת והשקט ובענות צדיק, ובכל דבר חפץ ה' בידו הצליח. ועליו יש לנו לקונן: מי יקום לנו עם מריעים ומי יתיצב לנו עם פועלי און, אשר דרכו קשתם קסת הסופר אשר במתנם, ועתה אין לנו להשען רק על אבינו שבשמים.

...ועתה נרים קול קינה ונחי על רבינו, אשר לא הוכה במחלה, וביום האחרון לפני מיתתו למד בעיון עם תלמידיו בבית מדרשו. בלילה עסק בתורה ובגמילות חסדים עד זמן לאחר חצות, וכמו ג' שעות אחר חצות יצאה נשמתו בטהרה. ועליו נוכל לקונן: וימת שם עבד ה'.

...ועתה בקול לילה נשא קינה על רבינו, אשר נוכל לומר עליו שהוא היה ספרא רבא

דישראל. כולם ינקו משדי חכמתו, כקטן כגדול כתופשי תורה כהמוני עם, עם כולם למד. הנה נודע בשערים המצויינים בהלכה דרכו עם תלמידיו אשר עמדו כשתילי זיתים סביב בבית מדרשו, למד עמהם בנחת ובלאט עד שהבחורים הקטנים הבינו את כל מוצא שפתיו ודקדוקיו. הגם שהיה גאון מפורסם בבקיאות וחריפות ויכול לעשות מטעמים בעומק הלכה, אך עשה למען שגם הבחורים אשר לא נסו עוד לעלות בהרים הגבוהים, שגם המה יטעמו ויתעדנו בנופת צוף דבש אשר תחת לשונו הזהב.

גם ברוב בתי דיני ישראל לא נעשה מאומה אשר לא שאלו את פיו והתיעצו עמו, גם כל גאוני פולין שיחיו הציעו לפניו את כל הדברים הנשגבים אשר בא בבית מדרשם. לא נעשה דבר גדול בכל מדינות מלכותנו, וגם בחוץ למדינה, אשר לא הציעו לפניו לשאול עצתו ולבקש הסכמתו כידוע לנו. בכל זאת הטריח עצמו לאסוף צעירי הצאן תחת דגל התורה, וקירב אותם בכל מאמצי כחו. וראוי לקונן עליו: וימת שם ספרא רבא דישראל. והיה כל מבקש ה', ומי שרצה לעמוד בסוד ה', נכנס בביתו ומצא דבש וחלב תחת לשונו. הגם שהעלים והסתיר הכל, בכל זאת הנכנס לחנותו של בושם ריח טוב קלט עמו [עי' מדרש שו"ח"ט וילקוט על משלי יג, כ; ופדרי"א פכ"ה]. ע"כ ראוי למרר בבכי על נזר הקדש אשר אבדנו, וה' ברחמיו יגדור פרצותינו.

...והנה אחי כאשר נשים זאת על לבנו נככה בקול מרה על רבינו הגדול אשר אבדנו. מגודל בקיאותו וממשנתו הסדורה יודעים כל בתי דינים וכל השערים המצויינים בהלכה, על כח זכרוננו השתוממו כל המכירים אותו, ידע כל דבר בש"ס באיזהו דף הוא מצוי, [עי' תשובות מהרי"א חאו"ח סי' כג], דבר גדולי הפוסקים וספרי תשובות גדולי אחרונים וראשונים היו שגורות על פיו, עד שידע להשיב כל שואל מפיו דבר הלכה אשר היה מסודר על פיו. ועליו נוכל לקונן: וימת שם ספרא רבא דישראל. אוי! ואבוי! מי יורה דעה ומי יבין שמועה, מי ישיב לשואלו מיד כמו שהוא עשה, מי ישים לילות כימים לברר כשמלה ההלכה שבאה בבית מדרשו. מי ישמח לב תלמידי חכמים העטופים ברעב בדברי תקוה ותנחומים. הוי! ואבוי! נזעק במרה, כי נזר הקודש אבדה התורה.

ואת תורה חגרי שק, כי אבדת אחד מגבוריך הלוחם בחכמה מלחמתך, אבדת כתר פז משובצה באבני חפץ אבני יקר נופך ספיר ויהלום, הלא המה המדות היקרות אשר המה צבי ועדי ותפארת לכתר תורה.

...הנה ככה נזעק על רבינו הקדוש, הן אמנם שאמרו (יומא לח: קידושין עב: בר"ר נח, ב) וזרח השמש ובא השמש, אך אנה נמצא איש כזה אשר כתר תורה מפז יקרה על ראשו עם כל אבני יקר משובצה, הן המה המדות החמודות.

...ועתה אחינו בני ישראל, כאשר נשים על לבנו את המדות והתכונות אשר ראינו ברבינו, מצאנו וראינו בו את שתי התכונות היקרות האלה. מאהבתו וחיתבו לכלל

ישראל, הלא ידוע בשער בת רבים כמה היה מכבד ומחבב לכל אחד ואחד, מעולם לא היה יכול לשמוע קללה או חירוף וגידוף על יחיד או על רבים, ומכ"ש שהוא לא הוציא דברים כאלה מפיו, מאוד מאוד היה נזהר שלא להוציא שום פורעניות או דבר רע מפיו הקדוש, והיה מקפיד וגוער לכל מי שהרגיל את פיו בכך.

כל מוצא שפתיו היו לטוב ולברכה. כשהיה מדבר מצדיקי הדור, היה אומר: ה' יאריך ימיהם. כשהיה מדבר מקדושים אשר בארץ המה, היה אומר: זכותם יגן עלינו. כשהיו מספרים לו מחולה, היה אומר: ה' ישלח עליו רפואה שלימה. כשהיו מספרים לו מאנשי זדון ורשע, היה אומר: ה' יהפך לבבם לטובה וילמד תועי רוח בינה. כשהיה שומע מתשועה ליחיד או לצבור, היה משמח מאוד. כשהיה שומע משום צער, היה מתאנח ואמר: ה' ברחמי יושיעם, והיה מצטער עד מאוד בצרת הצבור ר"י [רחמנא יצילם].

בעת שהיה פה שריפת אש, רחמנא יצילנו מעתה בזכותו, והבערה ללהב יצאה, יצא הוא ומקצת מן הבחורים עמו אל בית המוקד, והיה מנחם כל אחד ואחד ואימץ ברכים כושלות, וחזק לנשברי לב ואמר שה' יעזור ויושיע שת שקע אש ולא יזיק עוד. ככה היה דרכו תמיד.

הנה ידוע הוא שבימי חורפו סיגף עצמו מאוד, ושמעתי שתבר גזיזי דברדא ונחת וטבל, ואך אם שמע שאחד מבני תורה או בחוריו מסגף עצמו בתענית יותר מכראוי, מאוד הרע בעיניו, וקרא לו והוכיחו על פניו ואמר שאין זאת רצון ה' לסגף עצמו יותר מדאי רק לעשות רצונו ולעסוק בתורתו ולא להחליא את גופו. [עיי' שו"ת מהרי"א חאו"ח סוס"י קסד וחאבה"ע סוס"י רכט ובמכתבו לתלמידו רבי דוד יודא פאלאק שנדפס לעיל].

מהתמדת עסק תורתו ידוע הוא, כי בביתו הלילה כיום יאיר, רוב הלילה למד בעמידה שלא יישן, וגם בזקנותו נהג כך תמיד והיתה כפלא בעיניו.

ועתה נספר ממדה אחרת אשר היתה בו, והיא אהבת הצדק והמשפט. ידענו דרכו בקדש, ויסודות הנהגתו היו, שכל זמן שיוכלו להוציא הדבר מכח אל הפועל בנחת בענות צדק בדברים טובים וערבים, לא הרים קול רעש גדול ולא אחז במדת המשפט, רק היה דרכו לומר כי אנחנו צריכים ללמוד מדותינו והנהגותינו מהבורא יתברך שמו אשר הכל בידו לעשות, ועושה הכל ברחמים ונוהג בריותיו בחסד וחמלה וחנינה, זאת היתה דרכו תמיד, ורגיל בפיו לומר על כל פעולה או מעשה הביא ראיה מתורתנו הקדושה ומדרכי ה' ואמר שכן מצינו שעשה ה', בין בדרך ארץ בין בהתנהגות עם הבריות, והוא קיים המצוה: וללכת בדרכיו (דברים יט, ט; כו, יז), לא הניח דבר לנסות להוליך לדרך השלום בנתיב מנוחה בחכמה נפלאה.

אך אם ראה ראה בעומק חכמתו שאפסה כל תקוה ושערי שלום סוגרו, אז גבור יעיר קנאה קנאת ה' צבאות כגבור מלחמה לבש שריון וקשקשים, עמד בתוך עדתו ואמר: אני אני הוא אשר ה' נתן בידי שבט מושלים לנהל צאן קדשים, על אמרי פי יצאו ועל אמרי פי יבאו, ואל יעזו אנוש להרוס למרות את פי ולעשות דבר נגד רצוני. ככה דיבר בעדתו בעת אשר ראה שהתור הגיע שיאחז אל המשפט ידו. אך קל חיש היו דבריו רכים משמן מתוקים כנופת צופים נעימים וערבים כדבש וחלב. אלה היו דרכיו והנהגתו בעדתו.

והנה בעת אשר שמע מבזיון התורה וזילותא דרבנן, או מריבה מעדה עם רועם, היה מתאנח ומצטער עד מאד, וגם דרך קשתו קשת הסופר אשר במתניו להשקיע המריבה. ממכתביו היקרים והנעימים אשר היו מלאים חכמה ומוסר ודעת ה', הלא רוב רועי ישראל יתנו עדיהם ויצדיקו את מכתביו אשר רוח ה' דיבר בס.

גם זאת ידענו כי תפילתו היתה יקרה מאוד, ועל כלל ישראל ועל תלמידי החכמים שבדור היה מתפלל תמיד.

ועתה בית ישראל שאו קינה על מגן גבורכם, ודעו וראו מה אבדתם, מגין הדור, אוהב נאמן לכל בית ישראל, אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים, כי בכל עת היה מתפלל עלינו, וכנשר על גוזליו ירחף כן היה מחסה ומגן לכל תלמידי חכמים ולרועי ישראל. ועליו נוכל לומר שבו נמצאו השלש מדות אשר הנביא משבח ואמר (מיכה ו, ח) הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלדיך. אלה שלשה מדות נמצאו בו ברבינו הקדוש, עשות משפט, כמו שאמרנו, ואהבת חסד, מי אהב יותר ממנו לעשות חסד וצדקה, והצנע לכת עם אלדיך, בזה המדה היה ידוע לכל באי ביתו ושער עירו.

...והנה אחי ורעי, על רבינו הגדול נוכל לומר שמת מיתת נשיקה, כי כמו רביעית שעה קודם יציאת נפשו הטהורה דיבר עם העומדים לפניו, וראו אותו ולא נראתה שום שינוי בפניו, רק שכב שאנן ושקט כאיש אשר ישן וערבה שנתו, וחשבו בני ביתו שנחלש ונתעלף, עד שהרופא אמר שחלף הלך לו, וה' אמר לו עלה הנה, ובוודאי המלאכי שרת אמרו לו בא בשלום.

...ועתה אחינו בית ישראל, רבינו הגדול אשר אהב מאוד השלום, ובלילה האחרונה עסק לעשות שלום בין צדיקי הדור, בוודאי המלאכים באו לקראתו לקבלו בברכת שלום, ותהיה שלום מנוחתו.

והוא אשר היה מתפלל בעדנו בחייו, הוא יתפלל ויליץ בעדנו לפני בעל הרחמים, שיתן לנו חיים ארוכים ושלום ולב טהור לעבודתו, והשכל ודעת לתורתו ורוח נכון למצותיו. ואין ספק שישים עינו ולבו להתפלל בעד כל ישראל, בפרט בעד עדתנו עדה מפוארה אשר עשו חסד עם החיים ועם המתים והושיבו בנו בן יקר אשר היה חביב

ואהוב לו מאוד על כסא כבודו. הטיבה ה' לטובים ולישירים בלבותם (תהלים קכה, ד), ויברכם בזרעא מעליא, חייא אריכא ומזוני רויחא.

ואתה ה' שמע אל קול יהודא ותקבץ נדחי ישראל ברחמים, ותבנה עיר קדשך במהרה, ויתקיים בנו מקרא שכתוב (ישעי' כה, ח) ומחה ה' אלדים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר. וישלח גואל צדק במהרה בימינו אמן.

קול קינה וקול ענות נחמה

[ר"ת: הק' יעקב בן צבי יהודה נ"י]

האספו יחד הנה כל מקונני תבל,
קול קינה קול נהי בפיכם השמיעו,
יללה תעוררו כי נהפכה השמחה לאבל,
עמי וכל בית ישראל שק ואפר תציעו.

קול נשמע ממרומים יהודה יעלה במהרה,
בעת אשר השינה על פני הארץ פרשה כנפיה.
בכי תמרורים וזרמי דמעות פן יעלו השמימה,
נזר הקודש שלא ילקח יצעקו ישישיה וטפיה.

צבי תפארת דורנו הה! לוקח ואיננו,
במר בכו עדתנו שיחזירו עטרת ראשנו,
ירימו קול תאניה ואניה סביב למטתו.
י לא אבה להחזירו כי במרומים שמחו לקראתו.

הה! חרדה ופחד נפלה בכל מחנה העברים,
וכל רועי ישראל במר בכו והתפלשו בעפרים.

דומי עדתי והתנחמי כי חי עוד, שנתת לבנו העטרה,
הן גוינתו ובשרו יושב על כסאו בכבוד ותפארה,
נשמתו הקדושה עומדת לימינו ותציץ תמיד עליך,
יזרח ויופיע בקדושתו וזכותו עד בא יבא משיחך.

מצבת רבי קאפל קרויס ב-אטש

הספד על מהר"י אסאד

מרבי יצחק הלוי קאניג מעזא טור-ירושלים

ביום י"ח תמוז תרכ"ו הספיד את רבנו המהרי"א השו"ב במעזא-טור רבי יצחק ב"ר דוב בער הלוי קאניג. רבי יצחק היה אחיו של רבי אשר סג"ל קעניג ממעדיער [מנו"כ בווינה] שארבע תשובות בשו"ת מהרי"א מופנות אליו [חיו"ד סי' מז, קב, קג, שדמ] אבי רבי משה הלוי קעניג דיין בקאבערסדארף תלמיד רבנו, הכתב סופר ורבי אברהם שאג [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תקכה].

רבי יצחק נולד בשנת תקפ"ז לערך וכיהן כשו"ב במעזא-טור החל משנת תר"ך. במטריקל של טורקעווע הסמוכה הוא נזכר הרבה פעמים כמוהל בין השנים תר"כ-תרל"ח כשו"ב של מעזא-טור. אבל על מצבתו נחרת: 'אב"ד דק"ק טור'. מתקופה זו ישנן כמה תשובות אליו ב'ליקוטי חבר בן חיים' (ח"ה מונקאטש תרמ"ג קח ע"א-ע"ב [במספור השני]): 'להרבני המופלג מוה' איצק קעניג במעזע טור יע"א לע"ע בירושלים עה"ק תב"א'. בשנת תרל"ט כבר עלה לירושלים וגר בשכונת מאה שערים עד לפטירתו, בה עסק בתורה ובצרכי ציבור. בספר לתולדות שכונת מאה שערים מתארהו כתלמיד חכם גדול ומעסקניה העיקריים של מאה שערים. היה מגבאי חברת גמילות חסדים בשכונה והשתתף בשעור בקבלה שמסר הגאון רבי נפתלי הירץ הלוי. בספר 'ערכי עלי' לרבי אברהם ביק (פרשבורג תרנ"א עמ' ריט) מזכיר ד"ת ממנו: 'ואמר בזה הרב החו"ב מו"ה יצחק קעניג נ"י מיקירי ירושלים תוב"ב וכו"'. ביום ד' חשון תרמ"ט חתם על כרוז 'קול מהיכל' בנוגע לשמירת השמיטה כהלכתה עם שאר גדולי ירושלים: 'יצחק בהר' דוב הלוי קאניג' [הכרוז הועתק בספר 'מרא דארעא ישראל' כרך א עמ' קעט-קפ ובשא"ס. צילום הכרוז המקורי להלן]. חתימתו נמצאת גם על אגרת מגדולי ירושלים מיום כ"ג כסלו תרמ"ט אל רבי עזריאל הילדסהיימר בענין הני"ל, צילום האגרת המקורית נדפס ב'מוריה' (תמוז תשנ"ב עמ' סד). אחיינו רבי משה הדיין בקאבערסדארף שמר על קשר עמו, ושנים אח"כ, עת אשר התקשה בסוגיא בבכורות בענין זמן עיבור בהמה גסה, כתב בזה [וילקט יוסף שנה יד (תרע"ב) קו' י סי' צט]: 'כתבתי למר דודי מו"ה איציק קעניג

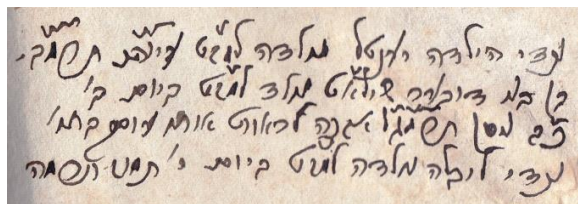
נ"י לירושלים שיחקור שם אצל הבעלי כפרים כמה ימי עיבור, וכולם אמרו וכו"'.

נפטר ח' תשרי תרע"ד, ונטמן בהר הזיתים (ח"ק פרושים חלק הישן חלקה ט' שורה יג קבר מט). וזה נוסח מצבתו [תשו"ח לימרכז מידע הר הזיתים' על צילום המצבה, ולח"ק הראשית והכללית (פרושים) על הפרטים עליו ועל משפחתו שקבורים בהר הזיתים]: 'פ"נ /

הרב מה"ר / יצחק קיניג בה"ר / דוב אב"ד דק"ק טור / נ' ח' תשרי תרע"ד / תנצב"ה. זוגתו הרבנית חיה בת ר' ישראל נפטרה כ"ב תמוז תרנ"ו ומנו"כ שם (חלקה הנ"ל שורה ו קבר ס).

בנו רבי מאיר יונה קניג. נולד בשנת תרכ"ו לערך. גם הוא היה מעסקני מאה שערים ותושביה הותיקים. היה סוחר סיטונאי גדול ושותף של רב"צ קורנאל. כן היה מנהל הכבוד של הדואר האוסטרי בירושלים ולפעמים ממלא מקומו של הקונסול האוסטרי בירושלים. נכנס עם אביו למאה שערים והיה ראש חברת לינה וגמילות חסדים והנהלת השמירה. בפורים נהג להתחפש כמלך אחשוורוש [הוא היה מצויין ביפיו ותוארו כתואר מלך] ובעלי בתים חשובים ר' אברהם קורפו ור' אברהם ב"ר שכנא זילברמן כשרי המלך, והלכו לאסוף כספים לקמחא דפסחא. נפטר על פני אביו כ' כסלו תר"ס ומנו"כ בהר הזיתים ליד אמו. לידו קבורה גם אשתו מ' בילא בת ר' שמואל שנפטרה ג' אד"ב תרצ"ה, ולידם קבורים ילדיהם: הב' שמואל (נפטר י"ד אלול תרע"א) והבתולה יענטל (נפטרה י"ד אב תרע"ז, לידתה נזכרת להלן). בן נוסף הוא העו"ד מר אשר קניג.

באוסף כתבי היד בספריה המרכזית ע"ש וורצווילר, אוניברסיטת בר-אילן, ישנו כתב יד (מס' 425) של חידושי תורה דרשות והספדים ממנו. חלקם נכתבו במעזא-טור [בין השנים תרכ"ב-תרל"ח] וחלקם בירושלים [בין השנים תרל"ט-תרס"ט]. בכריכת הכת"י ישנו רישום על לידות נכדו, נכדותיו ונינו [כנראה כולם צאצאי בנו

רבי מאיר יונה]: נכד[ת]י הילדה יענטל נולדה למז"ט עיוה"כ תרמ"ב. בן בני דובער שילא"ט נולד למז"ט ביום ב' כ"ב ניסן תרמג"ל אזכה לראות אותו עוסק בתורה.

נכד[ת]י ליבלה נולדה למז"ט ביום י' תמוז תרמ"ה. הילד מאיר יונה בן נכדי נולד בש"ק כ"א טבת תרס"ל.

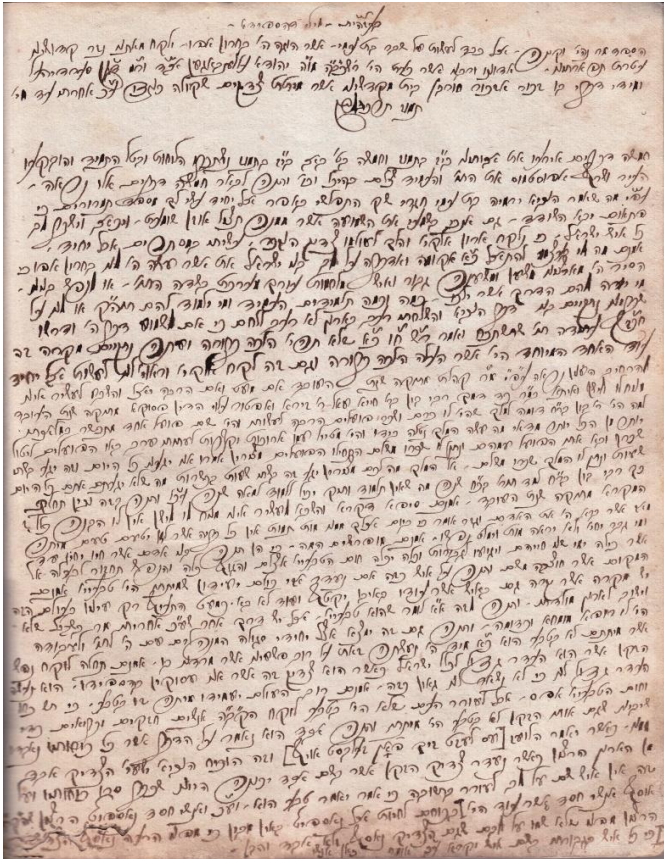
בדף כז ע"ב של הכת"י ישנו הספד על "רבי יהודה עללענבאגען אב"ד סערדיהעל". יש לציין שזה אולי המקום היחיד שרבונו מכונה בשם המשפחה שלו ולא בשם מקום הולדתו: אסאד. תשו"ח לספרית בר-אילן על רשות הפרסום, ולידידינו הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר מראשי מכוננו שהמציא לנו את צילום ההספד.

בעזה"י - מילי דהספידא

הספד מר נה"י וקינה, אבל כבד לעשות על שבר בת עמי, אשר הוגה ה' בחרון אפו, ולקח מאתנו נזר קדושינו עטרת תפארתינו, אדוננו ורבנו אשר כעת הי' רשכב"ה מו"ה יהודה עללענבאגען אב"ד ור"מ דק"ק סערדיהעל ומידי

דברי בו זכור אזכור חורבן בית מקדשינו אשר מיתת צדיקים שקולה כנגדו, ע"כ אחרתי עד ח"י תמוז תרכ"ו לפ"ק.

חמשה דברים אירעו את אבותינו ב"יז בתמוז וחמשה בט' באב, ב"יז בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל וכו' (משנה תענית פ"ד מ"ו). והנה לבאר חמשה דברים אלו נראה, עפ"י מה

שאמר הנביא ירמיה
ו' (כ) בת עמי חגרי
שק והתפלשי באפר
אבל יחיד עשי לך
מספד תמרורים כי
פתאום יבוא
השודד.

גם אנכי בשמעי את
השמועה אשר
ממנה תציל אוזן
שומעת, ויכאב
וישבר לב כל איש
ישראל, כי נלקח
ארון אלקי' והלך
לעולמו הנזכר,
עשיתי
במסתרים אבל
יחיד. אמנם מה לי
בעצמי להתאבל כי
אם אקומה ואדברה
על לב בני ישראל
את אשר עשה ה' לנו
בחרון אפו כי הסיר

ה' מארצינו משען ומשענה גבור ואיש מלחמות עורך מערכת בשדה התורה, או לנפש בנינו, מי יורה להם הדרך אשר ילכו, כמה וכמה תלמידים העמיד ומי ילמוד להם תוה"ק, או לנו על שברינו, נתקייים בנו דבר הנביא (עמוס ח יא) והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם כי אם לשמוע דבר ה', ודרשו חכז"ל (שבת קלח ב) עתידה תורה שתשתכח, ואמר רבי שמעון ח"ו כי אם שלא תהי' הלכה ברורה. ועתה נתקייים מקרה זה, עוד האחד המיוחד היה אשר העלה הלכה ברורה, וגם זה לקח אלקי'

וראו' לנו לעשות אבל יחיד.

להרחיב הענין נראה עפ"י מדרש רבה קהלת, מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון (קהלת ה יא), ואיתא במ"ר (פרשה ה) כד דמך רבי בון ברבי חייא עאל ר' זירא ואפטר עלוי הדין פסוקא מתוקה שנת העובד, למה היה ר' בון בר' חייא דומה למלך שהיה לו כרם ושכר פועלים הרבה לעשותו והיה שם פועל אחד מתכשר במלאכתו יותר מן הכל יותר מדאי מה עשה המלך נטלו בידו והיה מטייל עמו ארוכות וקצרות, לעתותי ערב באו הפועלים ליטול שכרן ובא אותו הפועל עמם ונתן לו שכרו משלם, התחילו הפועלים מצרין אמרו אנו יגענו כל היום וזה יגע בשתי שעות ונתן לו המלך שכרו משלם, אמר להם המלך מה לכם מצרין יגע זה בשתי שעות בכושרות מה שלא יגעם אתם כל היום, כך למד ר' בון בר' חייא תורה לכ"ח שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד למאה שנה. עכ"ל. והנה בזה נבין תחלת המקרא מתוקה שנת העובד, אמנם סיפא דקרא והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון אין לו הבנה כלל?

מאז אשר ברא ה' את האדם וגזר אומר (בראשית ב יז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות, אין כל בריה אשר לא יטעם טעם מיתה, ומי גבר יחיה ולא יראה מות וימלט נפשו (תהלים פט מט), אמנם מופרשים המה, כי הן הנה בני אדם אשר חיו יחיו עד אשר כילה ימי שני חייהם ויגיעו לגבורות וכלה יכלה חוס הטבעי' אצלם והגוף כלה והנפש תחזור לבעלה אל המקום אשר חוצבה משם, והנה על איש כזה אם נעדר אזי כולם יעידון שמיתתו הי' טבעי'. אמנם יש מקרה אשר יקרה גם באיש אשר עודו באיבו יקטף, ועוד לא בא כמעט התעיף רק עיניו בעולם הזה וישוב לארץ מולדתו, והנה לזה א"א לומר שהוא טבעי'. אבל יש דרך אחר שע"כ אחריתו מר בשביל שלא היה לו רופא מומחה וכדומה.

והנה גם זה ימצא אצל יחידי סגולה המנהלים עם ה' לתורה ולעבודה, אשר מיתתם לא בטבע הוא, כי אם מיד ה' נעשתה זאת על רוב פשעינו אשר מרדנו בו, אמנם תחלה לוקח נפש הזקן אשר הוא העדר גדול לכלל ישראל, כאשר הוא צדיק זה אשר אנו עסוקין בהספידו, הוא נעשה העדר גדול לנו כי לא נשאר לנו גאון כזה. אמנם רוב העולם יעמידו מיתה זו בטבע, כי תש כחו וחוס הטבעי' אפס, אבל לעורר העם שלא הי' בטבע לוקח הקב"ה אנשים חזקים ובריאים כדי שיבינו שגם אותו הזקן לא בטבע הי' מיתתו.

והנה אבד הוא נאמר על הדבר אשר כל כוחותיו נאבדו ממנו, כאשר יאמר הלועז [עס לעבט זיך פאן זעלבסט אויף]. וזה הוכיח הנביא ישעי' (נא א) הצדיק אבד מן הארץ, הרצון כאשר נעדר צדיק הזקן אשר בשם אבד יכונה, היינו שכבר סרו כוחותיו, ועל זה אין איש שם על לב, לעורר בתשובה, כי אמר יאמר טבע הוא, ועל כן ואנשי חסד נאספים, הרצון שהקב"ה אוסף אנשי חסד אשר עוד היו בכוחם

לחיות [כי כל איש בגבורתו בשם איש יקרא על כן אומר כאן אנשין] אבל נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק, הרצון מפני שלא שמו על לבם שגם הצדיק נאסף ולא אבד, והבן.

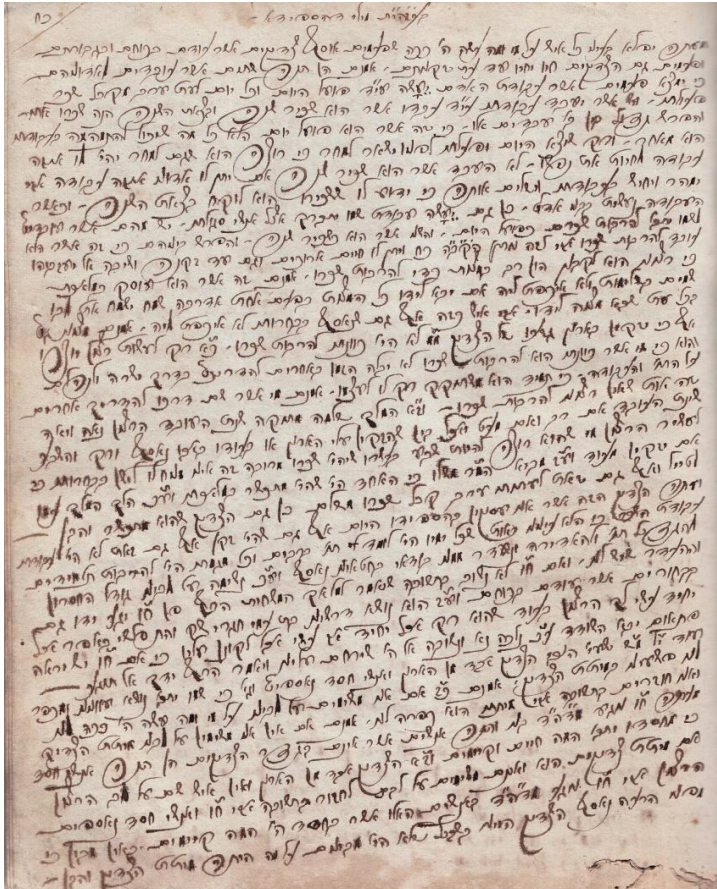
מעתה יפלא בעיני כל איש על מי ומה עשה ה' ככה שפעמים אוסף צדיקים אשר עודם בכוחם ובגבורתם ופעמים גם הצדיקים חיו יחיו עד עת זקנותם. אמנם הן הנה שתיים אשר עובדים לאדוניהם כי ימצא פעמים אשר עבודת האדם יִעָשֶׂה על ידי פועל היום וכל יום לעת ערב מקבל שכר פעולתו, ויש אשר יעבוד עבודתו על ידי עבדו אשר הוא שכיר שנה ובצאת השנה הנה שכרו אתו, והפרש גדול בין ב' עבדים אלו, כי זה אשר הוא פועל יום הלא כל מה שיכול להתמחמה בעבודתו הוא מאחר, ורק שיצא היום ופעולתו לפניו יסאר למחר, כי רוצה הוא שגם למחר יהי' לו איזה עבודה לחיות את נפשו, לא העבד אשר הוא שכיר שנה, אם יתן לו אדונו איזה עבודה אזי ימהר ויחיש בעבודתו וישלים אותה, כי ידוע לו ששכירו הוא לוקח בצאת השנה.

וכאשר העבודה נעשית בבני אדם, כן גם יִעָשֶׂה עבודת שמו יתברך אצל אנשי סגולתו, יש מהם אשר עובדים לשמו יתברך להרבות שכרם כפועל היום, והשני אשר הוא כשכיר שנה. והפרש ביניהם, כי זה אשר הוא עובד להרבות שכרו, אזי לזה נותן הקב"ה כח ויתן לו חיים ארוכים וגם עד זקנה ושיבה אל יעזיבהו, כי רצונו הוא לקבץ הון רב במצות כדי להרבות שכרו, אמנם זה אשר הוא עוסק במלאכת שמים בשלימות ולא איכפת ליה אם יבא לידו כל המצות בפעם אחת, אדרבה שמח ישמח את לבו בכל עת שבא מצוה לידו, אזי איש כזה אף גם שנאסף בבחרותו לא איכפת ליה. אמנם מצינו גם אף כי יזקין בארץ גזעו של הצדיק מ"מ לא הי' כוונתו להרבות שכרו, כי אם רק לעשות רצון יוצרו, והוא כי מי אשר כוונתו הוא להרבות שכרו לא יבלה הזמן באחרים להדריכם בדרך ישרה ולנהלם על התורה והעבודה, כי תמיד הוא משתוקק רק לו לעצמו, אמנם מי אשר שם דרכו להדריך אחרים זה אות שאין רצונו להרבות שכרו.

וזה אמר המלך שלמה מתוקה שנת העובד, הרצון נאה ויאה שינת העובד אם רב ואם מעט יאכל בין שהזקין עלי הארץ או בעודו באבו נאסף, ורק והשבע לעשיר, הרצון מי שהוא רוצה להיות שבע בעשרו שיהי' שכרו מרובה זה אינו מניח לו לישון בבחרותו כי אם יזקין מאוד. ועל זה מביא המדרש רבה משלו כי האחד הי' שהי' מתכשר במלאכתו ועל כן הלך המלך עמו לטייל, ואף גם זאת לעתותי ערב קבל שכרו משלם, כן גם הצדיק שהוא מתכשר, והבן.

ועתה הצדיק הזה אשר אנו עסוקין בהספידו היום, אף גם שהי' זקן, אף גם זאת לא הי' עבודתו עבודת השכר, כי הלא עיינו רואות שכל ימיו הי' לומד תורה ברבים, וכל מגמתו הי' להרבות תלמידים להגדיל תורה ולהאדירה, ונעדר ממנו בודאי בחטאינו

נאסף. ועל כן נשימה על לבינו גודל החסרון וההעדר שיש לנו, ואם ח"ו לא נשוב בתשובה שיאמר למלאך המשחית הרף פן ח"ו יגע ידו גם בבחורים אשר עודם בכוחם. ועל זה הוא נושא דרשונו, בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר אבל יחיד עשי לך, הרצון בעוד שהוא רק אבל יחיד אז עשי אבל לקון עליו, כי אם ח"ו יש יראה פתאום יבא השודד, על כן נלכה נא ונשובה אל ה' שירחם עלינו ויאמר הרף ידך אל תניע.

עוד י"ל מ"ש
ישעיה הנביא (נו)
(א) הצדיק אבד
מן הארץ ואנשי
חסד נאספים
וגו'. כי שמו
יתברך נושא
עוונינו ומכפר
לנו פשעינו
במיתת הצדיק,
אמנם כל זה
אם אנו
משימים על
לבינו על מי
ומה עשה ה'
ככה לנו, ואנו
חוזרים
בתשובה, אזי
מיתתו היא
כפרה לנו.
אמנם אם אין
אנו משימין על
לבנו

הצדיק, מעתה ח"ו מגיע מדת הדין בנו. והנה אנשים אשר אינם בגדר הצדיקים הן הנה אנשי חסד, כי מחסדיו יתברך המה חיים וקיימים. וזה אמרו הצדיק אבד מן הארץ ואין איש שם על לב, הרצון אם מיתת צדיקים הוא ואינם משימים על לבם לחזור בתשובה, אזי ח"ו ואנשי חסד נאספים, הרצון אזי ח"ו נודע מדת הדין באנשים האלו אשר הנה קיימים, באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק, היינו בשביל שלא היו מבינים על מה היתה מיתת הצדיק, והבן.

שנת בונה ירושלים די בשנת שבע רצון לדי

[illegible]

אדרעססע:

הודעה גלויה (*)

בין החותמים: 'יצחק בהר' דוב הלוי קאניג'

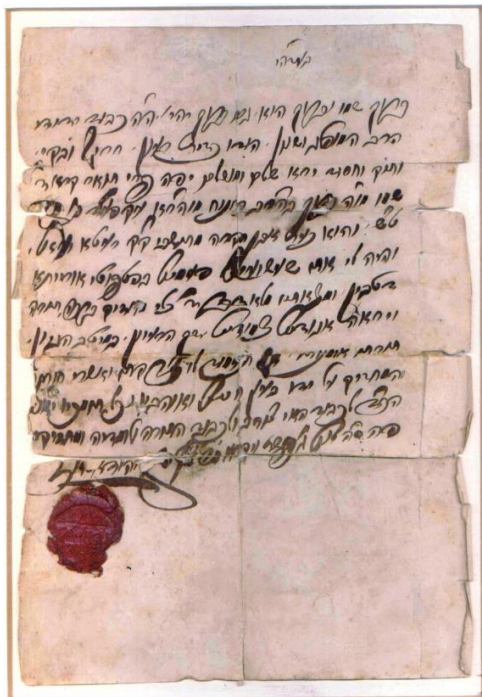
תעודות ממנהר"י אסאד

המלצה לרבי ברוך עקפעלד אב"ד טשז

בגנזי הרב ברוך אבערלאנדער נמצא המכתב שלפנינו מירושת משפחתו, ותשוח"ל, והוא המלצה ועידוד ממנהר"י אסאד לרבי ברוך עקפעלד. וז"ל:

בעזה"י

ברוך שמו וברוך הוא גם ברוך יהי, ה"ה כבוד ידידי הרב המופלג ושנון, הודו כזית רענן, חריף ובקי ותיק וחסיד ירא שלם ומושלם יפה פרי תואר קרא ד' שמו מו"ה ברוך ב"הרב המנוח מוהר"א עקפעלד נ"י [מק"ק?] ט"ש, והוא כעת אבן יקרה מתושבי ק"ק רעטא יע"א, והיה לי אתו שעשועים פעמים בפטופטי אורייתא דטבין ומצאתיו מלא דבר ד' כלי מחזיק ברכה, תורה ויראה אגודים צמודים, זך הרעיון, במיטב הגיון, תורתו אומנתו, אף תעמוד לו צדקתו, ואשרי חותנו המחזיק על ידו בעץ חיים ואוהביו וכל תומכיו יא...

הכ"ד לכבוד האי צורב ולכבוד התורה ולומדיה ומחזיקיה פה ס"ה יום ג' פרשת ויקרא תר...

הק' יהודאסאד

[חותמת: יהודה'ק' מאסאד]

רבי ברוך נולד בשנת תקפ"ט בטאפאלטשאן לאביו רבי אהרן עקפעלד דיין שם. התייתם מאביו כשהיה בן י"ג שנה. תלמיד רבי הלל ליכטנשטיין אב"ד קאלאמייא, ואת רבי שלמה דייטש אב"ד נייטרא הוא מכנה כ'אלוף נעורי'. לאחר נישואיו עם מרת צארטל בת רבי ראובן רוזנברג ברעטה, התגורר ליד חמיו במשך ה' שנים, כפי שמציין בהסכמתו על הספר 'מנחת פתים' לרבי מנחם מאנדל שעון שניהן אז ברבנות רעטה: "...אני הייתי בשכונתו חמשה שנים וראיתי יום את דרכיו...

שמעתי גם אני כמה פעמים תוכחתו ומוסריו... וגם עיני ירדו מים ועפעפי נזלו דמעה כי דבריו יצאו מעומק הלב". בתקופה זו קיבל ממנה"י אסאד את התעודה הני"ל, מבלי שניתן היה לפענח את תאריך כתיבתו עקב קרע בכת"י.

בשנת תרי"ד כבר מצאנו את זכרו ברעטה, וכפי שרשם בשער 'פרי מגדים' עשו"ע יו"ד מהדורת פראנקפורט דאדר תקס"א (תשו"ח להרב יואל וויינשטאק): "חנן ד' אותי ונתן לי גם ספר היקר הזה קניתי בק"ק פ"ב בעד ה' זהובים וחצי יום ד' ד' דטבת תרי"ד לפ"ק. הק' ברוך עקפעלד בלאאמ"ו המה"ג מו"ה אהרן מדירמוט זצוק"ל מק"ק טאפאלטשאן יע"א חונה פה רעטהא. [מחתימתו אנו נודעים שאביו מוצאו מיארמוט. - ספר זה היה שייך לפני כן לרבי אברהם בעק [ב"ר יוסף מלאמניץ] אב"ד האליטש שנפטר בשנת תרי"א, וכפי שחותם בראש השער: קניתי מהוני לכבוד צורי הק' אברהם בעק לאמניץ]. אמנם מהר"י אסאד עלה על כס הרבנות בסערדאהעל רק בשלהי שנת תרי"ד. כך שניתן לקבוע שהתעודה היא לאחר תרי"ד. אולי רשום תרט... דהיינו בשנת תרט"ו או תרט"ז.

בשנת תרי"ח עלה על כס הרבנות בקהלת טשוס שם כיהן פאר עד להסתלקותו בשנת תרנ"ב ושם מנו"כ. גם ישיבה ניהל במקום ומבית מדרשו יצאו אנשי שם, ביניהם רבי דוד דייטש אב"ד דרעטמא, רבי חיים בוים אב"ד ווערעשוואר [ראה יעלי זכרון 36 עמ' נד] ורבי חיים דוב פירסט ר"מ בטאפאלטשאן. בתקופת כהונתו שם הו"ל את ספרו שו"ת 'פאת השדה' עשו"ע או"ח ויו"ד בלבוב תרמ"ב. חלקו השני על שו"ע אה"ע וחור"מ יצא לאור מכת"י בירושלים תשס"ז.

רגשות בני קהלת טשוס על אבידתם מתבטאת ממה שחרתו על מצבתו (תשו"ח להרב יואל וויינשטאק על צילומי המצבות):

פ"ט / גוויה נקיה אדמת אדם גדול בענקים לתחיה יקום / ה"ה אדמ"ו הרב הגאון
הגדול / צדיק העצום כקש"ת / מוהר"ר ברוך עקפעלד זצ"ל / אבדק"ק טשוס
והגליל נפטר בשם טוב / ביום ד' ט"ו כסליו תרנ"ב לפ"ק / באה שמשך עדת טשוס
קונני זעקי מרה / רבך ואוהבך נזר תפארתך הוסרה / ואבל יחיד עשי לך על נפשו
היקרה / כי בשובה למרומים משענתך נשברה / עשה לילות כימים לה[גות?]
בתורה / קדמו עיניו אשמורות ... לא-ל נורא / פאר הדור גאון ישראל מנורה הטהורה /
עקר הרים בחריפות סברתו ישרה / לימד דעת את העם חכמתו האירה / דרושה?
היתה תשובתו קלה וחמורה / תניצ'ביה'.

אלמנתו נפטרה בשנת תרנ"ה ועל מצבתה בטשוס נחרטו השורות הבאות: פ"ט /
האבן הזאת למצבת / אלמנה נעצבת אשת לפידות / בצניעות וחסידות הרבנית

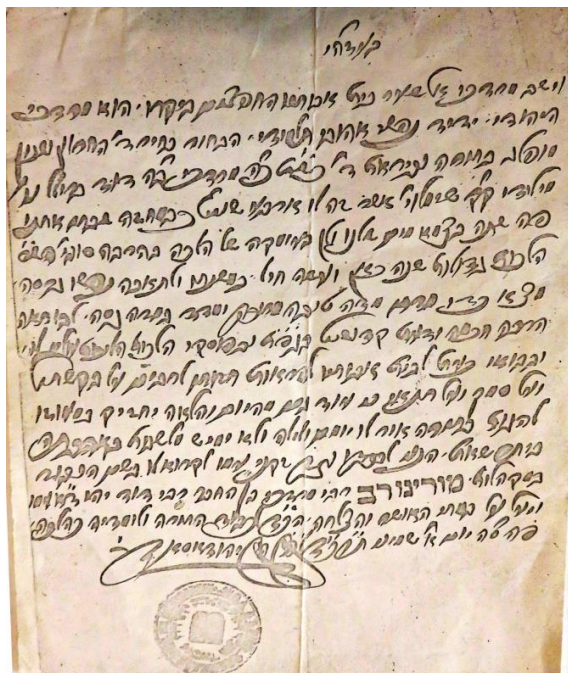
הצדקת / מ' צארטל ע"ה / אשת אדמו"ר הגאון מו"ה / ברוך עקפעלד זצ"ל / אב"ד
דקהלתנו בת ר' ראובן / ראזענבערג ז"ל מרעטהע / נפטרה י"ח כסלו תר"נ"ה לפ"ק
/ ושם אמה יטל / תניצ'ב'ה'.

תעודת 'מורינו' לתלמידו ר' מרדכי בריל משימלויא

בארכיון 'בית המאירי' בצפת נמצאת תעודת 'מורינו' שהעניק רבי יהודא אסאד
אב"ד סערדאהעל לתלמידו רבי מרדכי בריל משימלויא. תודתנו מובעת להם על
הרשות לפרסמו, כן תשו"ח להב' עמרם בנימין וידר. וז"ל התעודה:

בעזה"ה

וישב מרדכי אל שער בית
אבותיו החפצים ביקרו,
הוא מרדכי היהודי, ידיד
נפשי אהובי תלמיד,
הבחור בחיר ד' החרוץ
ושנון מופלג בתורה
וביראת ד' כש"ת כ"ה
מרדכי ב"ה דוד ברילל נ"י
מילידי ק"ק שימלוי אשר
זה לו ארבע שנים
כבמחזה שבתו עמנו פה
שתה בצמא מים שלנו ולן
בעומקה של הלכה בהרבה
סוגי הש"ס הלכות
גדולות שנה כאן ועשה
חיל במשנתו ולתאבה
נפשו גרסה מצא כדי

מדתו מדה טובה מרובה ומדד במדה גסה, לבו ראה הרבה חכמה ודעת
קדושים בגפ"ת ובפוסקי הלכות הליכות עולם לו, ובבואו כעת לבית אבותיו
להראות חזותו לרבים על בקשתם ועל סמך ועל תנאי כי עוד גם מהיום
והלילה יחזיק במעוזו להגות בתורה אור לו יומם ולילה ולא ימיש מלשגות
באהבתה ביתר שאת, הנני לכבדו נגד זקני עמו לקרוא לו בשם הכבוד
במקהלות **מורינו רב** רבי מרדכי בן החבר רבי דוד יהי ד"א עמו ויעל על במתי
האושר והצלחה.

הכ"ד לכבוד התורה ולומדיה כהלכה, פה ס"ה יום א' שמיני תרכ"ד לפ"ק

הק' יהודאסאד

כפי שכותב המהרי"א הוא הגיע ללמוד אצלו בסערדאהעל בשנת תרכ"א לערך. שרד ממנו כרך כתב יד בו רשם את שיעורי רבו [שהוא אחד המקורות לחידושי המהרי"א על סוגיות הש"ס שעומד בס"ד בשלבי עריכה בידי הרב שלמה וייס] וכן מדברי תורתו באגדה [מהם שובצו במהדורה החדשה של דברי מהרי"א עה"ת]. הכת"י הי' בזמנו ברשותו של מאנפרד להמאן בארה"ב והוא תואר עי"י נפתלי בן מנחם ב'סיני' כרך ס"ב עמ' רעא-רעו, כולל העתקת חידושים בסוגית תנאי כפול.

בשער הספר המאויר נכתב: "אתחיל לכתוב חדושי תורה בעזרת האל-הגיבור והנור[א] מאת אדוני רבי מורי ה"ה חריף ובקי בחדרי תורה הוא גאון עוזינו ומגינינו (ו)הוא ופאר דורינו ועולמינו ממ"ר יודא אסוד וגם אשר חנני אלקים בזה הק' מרדכי בריל. בשנת בו אכתוב ב'ר"יניה' ב'שימ'חיה'.

נעשה ונגמר בשנת תרכ"ב פה ק"ק סערדאהעליי [בלועזית: רשום מארטון ברילל יליד ס'נלאגין] שומלויא. ובדף השני: הק' מרדכי בן ר' דוד בריל או"ס שאמלוי ת'ר"כ"ג' לפ"ק.

בהקדמתו הוא כותב בין השאר: יתברך היוצר... ומקום הניח לי לאסוף חידושי תורה אשר שמעתי ורביתי מאמ"ו ה"ה הרב המאור הגאון הגדול סיני ועוקר הרים, פטיש החזק, עמוד העולם, גל אגוזים, [ע]רוגת הבושם, גן הדסים כקש"ת יודא אסאד נ"י כאור הבהיר... וגם איזה קצת דברים אשר נפל בגורלי, זעיר שם זעיר שם... שנת בשנה זו יבוא גואל צדק [תרכ"ג] לפ"ק פ"ה סד"ה. אני הכותב מרדכי הקטן ברילל בן ר' דוד מק"ק שאמלויא.

את זכרו בסערדאהעל מצאנו גם בכתב יד נוסף. ראה בקטלוג מכירות ווינרס (יודאיקה ירושלים) אדר תשע"ה פריט מס' 404, והוא כרך הכולל חידושים על סדר

פרשיות התורה ועל המועדים. בשער המאוויר רשום: "זה הפנקס שייך לי הב' עזריאל פריעדמאן אויס ש... [פ"ק סערדאהעל]". בתוך הכת"י ישנן חתימות: מרדכי ברילל אויס שאמלויא אין סערדאהעל. הק' אנשיל בן הרה"ג מוהר"ר דוד שיק ברעזווא ראב"ד דק"ק סעטשין והגליל פה סערדאהעל [רבי אשר אנשיל תלמיד המהרי"א נפטר בפרשבורג ביום י"א טבת תר"צ בן צ' שנה]. כנראה שכל המוזכרים למדו בתקופה אחת בסערדאהעל אצל המהרי"א. ידיעות על רבי מרדכי לאחר מכן לא מצאנו לע"ע, מלבד מה שחותם בכתב ידו בדף קנא כמה פעמים: מרדכי ברילל תרמ"ב פה לעכניטץ.

על אביו רבי דוד בריל, כותב בן מנחם שם שהוא זהה עם ר' דוד בריל שבעת כהונתו כראש הקהל בשימלויא בשנת תרכ"ט הוא חתום על כתב הרבנות לרבי מרדכי הלוי הורוויץ, שפירסם ביסניי כרך יח (תש"ו) עמ' של-שלא.

מאידך בין צאצאי רבי חיים בצלאל פנט אב"ד טאשנאד (יליד תקס"ג, נפטר י"ט ניסן תרל"ד) נמנית בתו מרת טשארנא אשת רבי דוד בריל משאמלויא. ובראש ספרו של רח"ב 'דרך יבחר' (מונקאטש תרנ"ו) מציין רושם כותב התולדות: "ובהיות שמנע ה' פרי בטן מבתם האשה הצנועה והחשובה היקרה מרת טשארנא תחי' אשת חיל לבעלה עטרת הנגיד המרומם ירא וחרד לדבר ה' ר' דוד ברילל נ"י משאמלויא, ע"כ אזכיר פה את שמה בספר לחיים טובים שיהי' לזכר עולם לכבוד ולתפארת".

הג"ר אברהם מאיר איזראעל בהערותיו לתולדות הנ"ל (בספר ים הרחב עמ"ס גיטין, ברוקלין תשל"א) מוסיף על ר' דוד: "ממשפחה מפורסמת, נכד הגאון ר' שמואל ליב ברילל זצ"ל אב"ד אורמין (נזכר בתשו' חת"ס יו"ד סי' ד') והג"ר עזריאל ברילל זצ"ל דומ"ץ בעיר פעסט מח"ס הדרת קודש, והי' אחד ממייסדי קהלת שאמלויא, ובראשית התיסדותה הי' מספיק כל צרכי מכיסו, ועסק בצדקה ובגמ"ח עד להפליא. זמן פטירתו לא נודע לי".

[יש להעיר, ר' שמואל ליב [אובלאט] אב"ד אורמין הנזכר בתשובות חת"ס אינו שייך למשפחת בריל, הוא בנו של רבי ראובן ראקניץ אב"ד זשאמברקעט. ואילו רבי עזריאל בריל הנזכר, הוא בנו של רבי שמואל ליב בריל משושבורג, ואבי רבי שמואל ליב בריל רב"ד בפעסט].

אם ר' דוד זה הוא זהה לאביו של ר' מרדכי, הרי יש מקום לומר שבמדויק נכתב "שמנע ה' פרי בטן מבתם..." ולא לבעלה, ואילו ר' מרדכי הוא מזיווג ראשון של ר' דוד.

תעודה לרבי שמעון קוטנא מסערדאהעל

לאחרונה הוצע למכירה המסמך שלפנינו בחתימת מהר"י אסאד, המסמך גופא אינו בכתב ידו, ותשוח"ל להרב שמואל יערי שהסב תשומת לבנו לזה:

בעה"ת

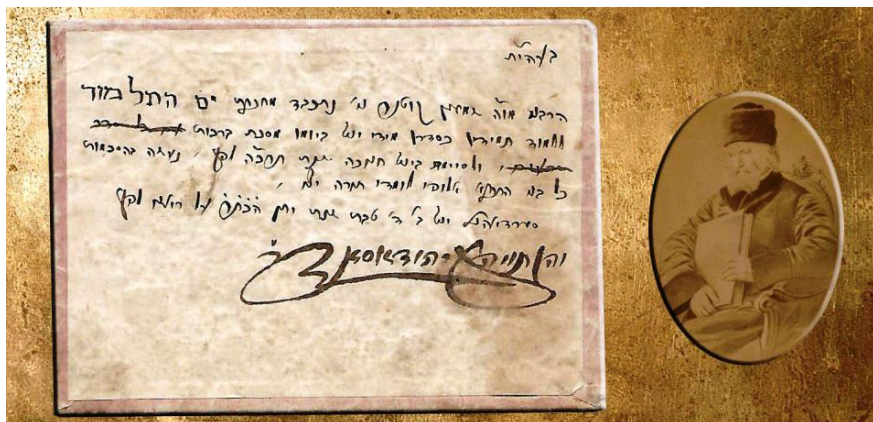
הרבני מו"ה שמעון קוטנר נ"י נתכבד מחברת ים התלמוד ללמוד תמידין כסדרן מידי יום ביומו מסכת ברכות (נמחק: עם כל סדר זרעים), ולסיימם

ביום חנוכה שנת תרכ"ה לפ"ק. נעשה בהסכמות כל בני החברא אלופי לומדי תורה יצ"ו.

סערדאהעל יום ב' ד' טבת שנת יתן היכ'תיר' על ראשו לפ"ק

והן תוי הק' יהודאסאד

[בביטוי 'והן תוי' [שמקורו מאיוב לא, לה] השתמש המהרי"א גם בשו"ת מהרי"א חלק אה"ע וחוו"מ סי' רלן]

על רבי שמעון קוטנא הנזכר במסמך וצאצאיו ראה מה שכתב בארוכה הרב שלמה וייס ב'עלי זכרון' 16 עמ' ה-יד [הוספות בעלה 32 עמ' עב, עח], ושם גם מהספדו של מהרי"א אסאד עליו.

אלא לפי מה שהעלה במאמר הני"ל הרי ר' שמעון נפטר בט' תמוז תרכ"ד, ובמסמך זה מוטל עליו ללמוד מסכת ברכות בשנת תרכ"ה(!) כשכבר אינו בין החיים. בנוסף בד' טבת תרכ"ה(!) שהוא יום לאחר חנוכה הטילו עליו ללמוד מסכת ברכות עד לחנוכה תרכ"ה(!). אולי יש כאן טעות סופר והתעודה נכתבה בשנה לפניה - שגם בשנת תרכ"ד חל ד' טבת ביום ב' – אלא שאינה סבירה כל כך, שאז אין את הרעיון 'יתן הכתר על ראשו'. עכ"פ האם המסמך הוא אותנטי קשה לקבוע מבלי לראות את המקור.

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

כל הזכויות שמורות

את העלה ניתן לקבל במייל 3446@okmail.co.il